

Ангел Каралийчев

**БЪЛГАРСКИ
НАРОДНИ
ПРИКАЗКИ
ТОМ 2**

Народна младеж

АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ
БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ
ПРИКАЗКИ
ТОМ 2

chitanka.info

МЕЛНИЦА ЗА ЗМИИ И ГУЩЕРИ

В къщата на една богата жена живеели две момичета. По-голямото било нейно, а по-малкото — ратайкинче. Майката гледала своето като писано яйце: хранела го с бял като сняг хляб, обличала го в най-хубави дрехи, купувала му от пазара мънистени герданчета, жълти чехли и гривни. А ратайкинчето само си въздишало. То, клетото, ходело босо, бодяло краката си в трънките, ядяло чер ръжен хляб и наместо герданче от мъниста носело наниз от ситни охлювчета. Само си ги било събрало по трънките и само си ги нанизало. Голямото момиче спяло до права пладния и щом се пробудело — почвало да бръмчи като зла оса. Малкото пък ставало в зори, грабвало метлата, премитало вкъщи и отивало с менците за вода от кладенеца под старите тополи. Този кладенец бил дълбок и бистър. В потайна доба там пристигали дванайсетте месеца. Те се нареждали, един след друг гребели с шепа вода, измивали си очите, сядали на тревата под тополите и почвали да си хортуват, додето пропоят първи петли. Щом се обадели първи петли, месеците ставали и поемали пътеката нагоре към Тилилейските гори.

Веднъж господарката събудила ратайкинчето посред нощ, подала му стомната и викнала:

— Тичай за вода на кладенеца, защото умирам от жажда!

Момичето изскочило навън. Улиците на селото били глухи. Под тополите то видяло хора. Насядали на колело — единайсет мъже и една жена, седят и нещо си хортуват. Гласовете им били тихи като шумоленето на листата. Момичето загребало вода от кладенеца и тръгнало да си ходи. Тогава се дигнала жената — стара, понабръчкана — и го попитала:

— Кое си ти, бабиното?

— Ратайкинче съм.

— Ами защо си дошло толкова късно за вода?

— Господарката ме проводи.

— Сухи дренки ядеш ли?

— Всичко ям, бабичко.

— Вземи, бабиното! — старата жена извадила от торбата си кривачка сухи дренки и ги подала на момичето.

— Благодаря — рекло момичето, — ами вие кои сте?

— Ние сме месеците, чедо. Аз съм Баба Марта, а тези са братята ми. Всяка нощ си мием очите в кладенеца. Ако някой мине насам — благославяме го. И тебе ще благословим, но първом ще те питам нещо.

— Питай — рекло момичето.

— Ще ми кажеш право кой месец е най-добър и кой най-зъл?

Замислило се момичето и отвърнало:

— Всичките вие сте добри. През зимните месеци има дълбок сняг. Той пази житните стръкчета да не помръзнат. Тогава немирните врабчета влизат къщи през отворените врати и прозорци. През твоя месец, бабо, цъфтят кокичетата, през пролетните месеци пеят птички, житото расте, през летните месеци жънем, а настане ли есен, почват да зреят крушите, ябълките и гроздето.

Тогава Баба Марта дигнала ръка и тъй благословила момичето с доброто сърце:

— Да си ми живо, бабиното! Когато продумаш, жълтици да капят от устата ти, а когато се засмееш — трендафил да цъфти.

Момичето целунало ръката на Баба Марта и се затекло към къщи. Още не било влязло вътре — и господарката се разфучала:

— Защо се забави толкова мари, проклетнице?

Момичето отворило уста и рекло:

— Приказвах с месеците — и додето изрече тия думи, на земята се търкулнала една жълтица.

Господарката се навела, взела жълтицата и замръзнала на мястото си от учудване. Разпитала ратайкинчето какво се е случило, и то ѝ разказало за чудната благословия на Баба Марта. Додето приказвало, жълтиците капели една подир друга от устата му. Цяла паница събрала господарката.

На другата нощ господарката решила да проводи своето дете — и него да благослови Баба Марта. Събудила го в потайна доба, измила му косата, гладко го вчесала, сложила му мънистено герданче, дала му да обуе жълтите чехли, изпроводила го със стомната. Стигнало момичето под тополите при кладенеца и заварило пак дванайсетте

месеца — приказват си тихо, сякаш бръмчат пчели. Навело се да гребне вода и додето гребяло, се обърнало към месеците:

— Какво сте си събрали носовете и шушнете като стари клюкари — шушу-мушу къща разваля. Приказвайте високо. И аз искам да чуя какво си приказвате.

Баба Марта се навъсила и рекла:

— Ние тъй си приказваме, ами ти кое си, бабиното?

— Не е твоя работа.

— Защо си дошло в потайна доба за вода?

— Проводи ме майка ми.

— Ами сухи дренки ядеш ли? — попитала старата жена.

— Дай ги! — отговорило момичето.

Бабата нагребала шепа сухи дренки от торбата и му ги подала. Момичето грабнало дренките, хвърлило ги в очите ѝ и почнало да се кикоти високо. Едно заспало врабче се стреснало и паднало от гнездото си. Старата жена прехапала устни, но нищо не казала. Помълчала малко и попитала:

— Нещо ще те питам, баби, право ще ми кажеш!

— Питай — отвърнало момичето.

— Кой месец е най-добър и кой е най-лош?

— Всичките са лоши. През зимните месеци — мраз и студ, носата си не можеш да покажеш навън, през лудата Баба Марта пада лапавица, през лятото е горещо и мухите хапят, а през есента пада шумата на дърветата и замърсява градините.

— Тъй ли? — продумала Баба Марта. — Слушай сега благословията ми: щом проговориш — отсега нататък змии и гуцери да капят от устата ти, а когато се смееш — коприва да цъфти на устните ти!

Момичето грабнало стомната и побягнало към къщи. На вратата го посрещнала майката, прегърнала го и му рекла:

— Приказвай, мамино, приказвай, капчице, пък аз ще събирам в полата си жълтиците.

— Какво да ти приказвам? — нацупило се момичето и щом отворило уста, почнали да падат змии и гуцери в майчината му пола.

Майката се разтреперила от яд, грабнала една тояга и почнала да бие ратайкинчето.

— Защо, проклетнице, не обади на момичето ми какво да приказва на месеците, че да я благословят като тебе?

Ратайкинчето побягнало от къщи. Седнало на един камък и заплакало. На сутринта минал един хубав момък, видял го, почнал да го разпитва и като разбрал каква чудна дарба има — взел си го за невеста. А господарското момиче се превърнало в мелница за змии, гущери и коприва. Дотогава на земята нямало люти гадини — всичките змии и гущери по света са излезли от неговата уста. Затуй хората го нарекли мелница за змии и гущери.

КРАЛИ МАРКО

През една ранна лятна утрин Крали Марко се дигна от леглото, облече се, наложи самурения си калпак, препаса сабята си и викна на невестата си:

— Невесто Ангелино, оседлай ми кончето Шарколията, че съм решил да потегля на дълъг път.

— Къде ще идеш, сине? — попита старата му майка.

— В Солун града ще ида, майко. Искам да навестя моя побратим Секула. Натъжи ми се сърцето за него. Отколе не сме се виждали.

— А защо си препасал сабята и защо си нарамил боздугана? Нали не отиваш бой да се биеш, а отиваш стар познайник да спходиш. Остави си тука оръжието, Марко, да ти не тегне по пътя!

Послуша Марко майка си, разпаса сабята дипленица, окачи я на стената и захвърли в къта тежкия си боздуган, влезе в малката стая, където спеше малкият му син, и се наведе да го целуне по челото.

Марковата млада невеста, нали беше хитра и досетлива, докато той оседлаваше коня, тайно потули под седлото му сабята дипленица, а боздугана скъта в кожените дисаги.

Яхна Крали Марко своя крилат кон и потегли по широкия солунски път, пресече Битолското поле, по което пасяха белоруни стада, и навлезе в една гъста дъбова гора, погледна дърветата и що да види: шумата им жълта пожълтяла посред лято, като попарени от люта есенна слана клюмнали надолу дъбовите листа. Никога посред лято не е бивало такова чудо.

Крали Марко попита гората:

— Кажи ми, горо, защо си посърнала? Пожар ли те изгори, или слана попари листето ти?

Гората никога не хортува, но на Марка отговори:

— Ще ти кажа, незнайни юнако: нито ме е пожар опожарил, нито ме е слана попарила. Тая сутрин през мене минаха народни поробители — черни арапи с криви ятагани. Те караха три синджира роби — твои братя славяни. С първия синджир бяха навързани млади

невестите с бели забрадки и червени гerdани. Невестите вървяха покрусени и ронеха сълзи за невръстните си дечица, останали без майки в люлките. С втория синджир бяха навързани румени девойки, измъкнати от станове им тъкмо когато тъчели сватбените си дарове. Очите им бяха зачервени от плач. С третия синджир бяха навързани най-личните момци на твоя роден край. Те пристъпваха мълчаливи, със стиснати юмруци и сподавена мъка. Всичките се влачеха боси по прашния друм и тяхната мъка попари шумата на моите дървета. Затуй съм, юнако, без време посърнала и повехнала.

Пришпори Крали Марко коня си и викна:

— Бързай, Шарколия, да ги настигнем! Ако настигнем робите, ще те подкова със сребърни подкови и със златни клинци.

Втурна се бързоногият кон между дърветата като птица лекокрила, прегазил буйните води на Вардара, прехвърлил дълбоките долища, стъпка зелената трева на ливадите.

Накрай полето, при високите стени на Солунската крепост, Крали Марко настигна трите синджира роби. Те крачеха отмалели от жегата и умора, обръщаха очи нагоре към небето и поръчваха на птиците:

— Мили птички, когато стигнете нашия роден край, отнесете много здраве от поробените на нашите скъпи майки, бащи и невръстни дечица. Кажете им, че ние никога няма да ги забравим.

Горещи сълзи капеха върху прашния път, а поробителите шибаха навързаните хора с камшиците си.

Нажали се Крали Марко, като видя толкоз хора, и се провикна:

— Черни арапи, народни изедници! Развържете робите и ги пуснете на свобода. Ако ги освободите, ще ви даря голям дар — всекиму жълтица, а на командира ви — десет!

Обърнаха се арапите, погледнаха под вежди юнака и отвърнаха:

— Карай си по пътя, невернико, защото и за тебе имаме един синджир.

Кипна юнашката Маркова кръв. Наведе се от коня, грабна един камък — цяла канара — и го захвърли към поробителите с такава сила, че камъкът прехвърли трите робски вериги, прехвърли Солунската крепост и падна отвъд в Бялото море. Попипа Марко кръста си, за да изкара сабята дипленица, но не я намери. Потърси боздугана си, но и него го нямаше. Горчиво въздъхна:

— Ах, майко, защо ме накара да си оставя оръжието вкъщи! Сега какво да правя с голи ръце? Как ще помогна на своите клетки братя?

Като чу тия думи, Шарколията изцвили:

— Не тъгувай, Марко, добър юнак! Бръкни в дисагите и повдигни седлото ми, да видиш какво е скрила там твоята досетлива невеста.

Повдигна Крали Марко коженото седло и измъкна сабята дипленица. Бръкна в дисагите и намери тежкия си боздуган. Очите му светнаха от радост. Надигна се и замахна.

Най-напред хвърли боздугана към черните арапи, но конете на арапите бяха хитри. Щом видяха, че тежкия боздуган полетя към тях, мигом коленичиха и боздуганът профуча над арапските глави.

Тогавя Крали Марко стисна дръжката на сабята дипленица. Острото оръжие изпищя като люта змия. Провикна се Марко добър юнак:

— Пазете се, черни души арапски!

Арапите мигом измъкнаха кривите си ятагани, обърнаха конете си към Марка и белите им зъби блеснаха.

Крали Марко препусна върху им и замахна надясно. Доде се обърне наляво, нито един арапин не остана жив. Повали ги, както косата поваля натежала трева. Помете ги, както есенният вятър мете нападалата шума. Само навързаните роби останаха живи и здрави.

Че скочи Крали Марко от Шарколията, развърза трите синджира роби.

И на всичките даде по една жълтица — да си купят обувки от Солунския пазар, боси да не ходят.

Освободените хора целунаха десницата на своя спасител. Накупиха много армагани от солунския пазар и си тръгнаха честити към своя роден край.

А Крали Марко потегли към високия дом на своя стар побратим Секул. Преди да стигне Секуловия дом, той се отби в ковачницата на най-изкусния ковач и подкова Шарколията със сребърни подкови и златни клинци.

ЮНАКЪТ СЪС ЗВЕЗДА НА ЧЕЛОТО И НЕГОВИЯТ РОГАТ КОН

Живял някога един човек — кротък и трудолюбив. Той имал невеста като цвят, но детенце си нямал и затуй мъката му била голяма.

Ката ден в неговата къща се отбивали на гости пътници от далечни страни. Гостолюбивият човек ги посрещал усмихнат, настанявал ги вкъщи, а стопанката шътала пъргаво край огнището, за да ги нагости.

Веднъж гостоприемната къща замръкнала без гост. Стопанинът станал неспокоен, дигнал се и излязъл навън да пресрещне някой окъснял пътник, но притъмнелият път бил безлюден. Дълго стоял и чакал. По едно време от мрачината се задал един стар човек с брада до пояс. Като наближил, старият човек рекъл:

— Добър вечер, синко!

— Добре дошъл, старче! — отвърнал стопанинът. — Ако не бързаш, отбий се у дома да пренощуваш, наместо да биеш път в тъмнината.

— Благодаря! — зарадвал се старецът и тръгнал подир добрия човек.

Влезли вкъщи. Стопанката на къщата се зарадвала от сърце, като видяла госта, запретнала се и наготвила най-добрата вечеря. Подир вечерята старецът попитал домакините как са, добре ли са, имат ли си всичко, каквото им трябва.

— Много сме си добре — отговорила жената, — всичко се намира вкъщи, само пиленце си нямаме, да ни гука в люлката.

— Не се грижете — рекъл старецът, — и пиленце ще ви се намери. А сега хайде да лягаме, че нощта преваля.

На сутринта белобрадият старец се дигнал рано, стегнал се и тръгнал да си ходи. Стопанинът го изпроводил накрай селото. На раздяла старецът бръкнал в джоба си и извадил една червена ябълка. Подал я на стопанина.

— НЎ ти тази ябълка! Като си идеш вкъщи, я разрежи на две половини. Едната половина изяжте с жена си. Подир девет месеца тя ще ти роди чудно момче, белязано със звезда на челото. Туй момче ще бъде пль юнак от всички юнаци на земята.

Сетне старецът извадил от торбата си една сабя стоманена.

— НЎ ти тази сабя. Ще я пазиш хубаво и когато момчето ти порасне — ще му я дадеш. Ще му кажеш, че винаги трябва то самъ да си я вади от ножницата. Ако чужда ръка я измъкне, момчето ти веднага ще умре. А пък другата половина на ябълката ще разделиш на две резенчета. Ти имаш две кобили яловици. Ще им дадеш да изядат по едно резенче. Едната от тях ще роди конче като другите кончета, а другата — конче с рогче на челото. Да го гледаш като очите си, защото него ще яха твоят син. Хайде сега остани със здраве!

Прибрал се гостолюбивият човек и направил тъй, както му бил поръчал старецът. Минало, що минало, и ето на бял свят се появили едно момче със звезда на челото и едно конче с рогче на главата.

Раснало момчето и пораснало. Станало на петнайсет години. Почнало да ходи на лов из планината и всеки път хващало живи сърни и елени, а веднъж довело вкъщи мечка стръвница. По едно време в селото се разчуло, че в града се появил юнак с голяма сила. Той можел да чупи по две конски подкови наведнъж. Юначното момче казало на баща си, че иска да иде в града да види този юнак.

— Иди, синко, ала най-напред си избери единия от двата млади коня, които са вързани в обора.

Влязло момчето в обора, спряло пред оня кон, който нямал рогче на челото, хванало го за опашката, завъртяло го над главата си и го хвърлило навън. След това отишло при рогатия кон, хванало го за опашката, опитало се и него да хвърли, но конят не мръднал, сякаш бил закован.

— Този е кон за мене! — рекъл юнакът, яхнал го и тръгнал да се прости с родителите си.

Бащата, като видял, че синът е избрал рогатия кон, много се зарадвал и си спомнил за сабята. Изнесъл я навън, подал я на сина си и му разказал за заръката на белоградия старец.

Целунал юнакът ръка на майка си и на баща си и тръгнал. Вървял, вървял, стигнал в града, дето живеел славният трошач на конски подкови. Намерил го в една ковачница.

— Искаш ли да си премерим силите? — предложил звездочелият.

— Искам — съгласил се трошачът и грабнал две нови подкови. Стиснал ги с две ръце и ги счупил като кравайчета.

Тогава нашият юнак се пресегнал от коня и взел три подкови. Наредил ги една върху друга и ги строшил, без да се напъне.

Прославеният трошач му се поклонил до земята.

— Признавам те за по-голям юнак от мен! — рекъл той.

Юнакът бутнал коня си и отминал по-нататък да дири други, още по-големи юнаци, с които да си премери силите. Дълго ходил, питал и разпитвал де когото срещне, къде има прочути юнаци. Най-сетне му казали, че в една далечна планина живеел чернолик човек, когото никой не можел да победи. Упътил се нашият звездочел конник към далечната планина. Щом рогатият кон стигнал планината и прескочил оградата, от къщата изскочил черният човек, яхнал още по-чер кон, и се втурнал като хала.

— Какво дириш в моя дом? — ревнол черноликият, ала звездочелият измъкнал сабята си, замахнал във въздуха и тя пропищяла.

Черният се стъписал. Впил очи в сабята и рога на коня, скочил бързо на земята и паднал на колене пред юнака:

— Гостенино, признавам те за юнак, който няма равен на себе си. Отсега нататък съм готов да сторя всичко за теб, стига да ми пощадиш живота.

И като се дигнал, черноликият се превърнал на хубав бял момък.

Юнакът прибрал сабята си в ножницата и слязъл от коня. Влезли в бялата къща. Прислужниците се разтичали и наредили богата трапеза. Яли двамата, пили, веселили се и най-сетне се побратимили. Черният човек, който се превърнал мигом на бял, поискал да покаже какви необикновени работи може да върши.

— Аз съм — казал той — голям познавач. Щом те видях, веднага разбрах, че си най-силният човек на света. Освен това мога да се превръщам на мечка, на коза или на магаре. Мога да ходя на ръце, щом се обърна надолу с главата, а с краката си мога да бера круши и ябълки.

— Дребни работи. Друго?

— Мога, като се наведе и допра ухото си до земята, да чуя всички разговори по света!

— Виж, това е много хубаво! — рекъл юнакът. — А сега сбогом!

— Сбогом, побратиме, на добър час! Кога ще се видим пак и как ще узная дали си жив, или се е случило нещо с тебе?

— Как ли — отвърнал звездочелият, — ще ти кажа как. Вземи туй цвете. То е от градината на майка ми. Посадила го е в деня, когато съм се родил. Порасло цветето и вързало две пъпчици. Разцъфтели пъпките и до ден-днешен не са повехнали. Ще повехнат тогава, когато умра. Ти вземи едното стръкче, а у мен ще остане другото. Всеки ден го поглеждай. Докато е кръвено, ще знаеш, че съм жив. Повехне ли — ще знаеш, че ме няма между живите.

Като издумал тези думи, юнакът смахмузил коня си и отлетял като сокол. Дълго се носил над зелените поляни, през горите, пресякъл девет реки. На всеки път и кръстопът питал минувачите не са ли срещали юнак над юнаците, с когото да си премери силите, ала никой не можел да му покаже такъв юнак.

И ето че стигнал до брега на едно дълбоко езеро. Насреща имало колиба. Юнакът подкарал коня си към езерото да го напои, но тъкмо в туй време от колибата изскочил един човек с огромен корем и викнал:

— Хей, махни коня да не ми пие водата, защото съм ял солена риба и ще пукна от жажда! Аз цяла неделя чакам реките да напълнят езерото, че да се напия хубаво, а той довел коня си да смуче.

И като се навел, кореместият изпил на един дъх цялото езеро.

Юнакът се учудил много, слязъл от коня си и повел разговор с кореместия. Скоро се разбрали и се сприятелили. Станали побратими. На тръгване звездочелият дал на смукача втория стрък цвете, стиснал му ръката, разказал му за цветето и си заминал.

Подир три месеца ходене рогатият кон навлязъл в дълбока долина. Насред долината имало висока кула, цялата покрита със златни керемиди.

— Тук навярно живее някой големец! — рекъл си юнакът и потропал на заключената порта.

Ударил един път, повторил, потретил. По едно време надникнал през оградата и видял, че по мраморните стълби слиза надолу млада жена, чудна хубавица, облечена в коприна и злато. На пръстите ѝ блещукали драгоценни камъни. Тя изтичала към портата и отключила. Дигнала очи и като видяла напреде си хубавеца, сълзи намокрили страните ѝ.

— Защо плачеш, хубавице? — попитал гостенинът.

— Как да не плача, незнайни юнако, когато имам за мъж един разбойник. Аз съм царска дъщеря. Преди година бях годена за един хубавец като тебе, но в деня на сватбата в двореца на баща ми пристигна разбойникът и ме грабна от ръцете на младоженеца. Донесе ме тук да си оплаквам дните. Чер потече животът ми. Сега не ми е толкова мъчно за мене, колкото за тебе, защото и ти ще погинеш млад и зелен. Разбойникът може да погуби хиляди като тебе.

— Не бой се, хубавице — рекъл юнакът, — аз ще го надвия ей сега и ще го пратя на оня свят.

Разбойникът бил на лов и отдалече съзрял, че един конник разговаря с жена му. Разлютил се оня ми ти човек и подгонил коня си. Искри изскачали от очите му. Но щом наближил, юнакът измъкнал сабята си и замахнал. С един удар разсякъл на две половини разбойниковия кон. Разбойникът паднал на земята, а предната конска половина започнала да подскача като петел. Повторно замахнал юнакът и ударил разбойника. Погубил го намясто. В туй време хубавицата стояла на трема и държала в ръцете си един нож. Тя била решила да се пониже, ако разбойникът надвие. Като видяла, че разбойникът е вече мъртъв, невестата се затекла да посрещне победителя и със сълзи на очи почнала да го прегръща. Влязъл юнакът, прибрал си коня в обора, настанил се в кулата и заживял с хубавата царска дъщеря.

Минало, каквото минало, научил се царят, че разбойникът не е вече жив. Проводил вест на дъщеря си да се върне и да се ожени за един княз, ала тя не рачила.

— Кажете — заръчала тя — на баща ми, че съм вече женена и не ща никакъв княз.

Царят бил зъл човек. Той потърсил юнаци да погубят звездочелия, ала никой не се наел. Тогава в двореца пристигнала една вещица, хитра като лисица.

— Аз, царю — рекла тя, — се наемам да погубя оня юнак и да доведа дъщеря ти. Ще ме наградиш ли богато?

— Ще ти дам една торба жълтици! — рекъл царят.

Преоблякла се вещицата като просякиня и отишла в кулата, където живеел звездочелият. Юнакът тъкмо бил заминал на лов. Вещицата похлопала на вратата. Хубавата невеста се показала.

— Дъще, смили се над мене! Вкъщи си нямам къшей хляб. Подай ми нещичко за хапване! — почнала да се усуква вещицата.

Невестата имала милостиво сърце. Тя изнесла цяла кошница с хляб, печено месо и плодове, подаде ги на просякинята и заръчала:

— Когато, бабо, ти стане нужда, пак ела. Аз съм сама. Хем ще си поговорим, хем ще ти дам нещо за вкъщи.

На другия ден вещицата изчакала юнака да замине на лов и пак се явила. Днес тъй, утре тъй, сприятелила се с царската дъщеря. Хитрата лисица започнала да разпитва как живее с мъжа си.

— Много добре си живеем. Мъжът ми няма никаква тайна от мен.

— Ти много да не вярваш на мъжете — рекла вещицата. — Навярно и твоят мъж си има някаква тайна. Я го попитай къде се крие тайната на неговия живот — да видим ще ти каже ли!

— Ще ми каже! — викнала невестата.

— Опитай и ще разбереш, че няма да ти каже.

Отишла си вещицата. Вечерта невестата наредила трапезата и седнала на края. Не била весела.

— Какво ти е докривяло? — попитал юнакът.

— Нали нямаш нищо тайно от мене? — попитала невестата.

— То се знае, че нямам.

— Тогава защо не си ми обадил досега къде се крие тайната на твоя живот?

— Защото ще се случи нещастие.

— Моля ти се, кажи ми! — насълзила се невестата.

— Недей плака, ще ти обадя — разтревожил се юнакът и като я прегърнал, добавил: — Тайната на моя живот се крие в тази сабя, дете виси на кръста ми. Когато вадя сам сабята — нищо ми няма; ако ли пък някой друг я измъкне от ножницата — тозчас ще умра. Тази е тайната на моя живот, ала ти не бива никому да я казваш, защото ще загина.

Но царската дъщеря не можела да пази тайна и още на другия ден вещицата научила тайната. Вечерта вещицата тръгнала уж да си ходи, ала като излязла навън, измяукала до три пъти, превърнала се на котка, минала под заключената порта, влязла в кулата и се настанила под одъра, дете спял юнакът. През нощта юнакът снел сабята си от кръста, окачил я на стената, легнал и заспал. Тогава вещицата се измъкнала изпод одъра, превърнала се пак на жена, грабнала сабята,

измъкнала я от ножницата и я хвърлила през прозореца в езерото. Същия миг юнакът престанал да диша. На сутринта невестата викнала да плаче, а вещицата хукнала към двореца в града да обади на царя. Злият цар, като научил, че зет му е вече мъртъв, въоръжил един полк войници и отишъл да си прибере дъщерята. Но щом войниците стигнали пред портата, от вътре излязъл рогатият кон и почнал лют бой. Той се изправил на задните си крака, а с предните захванал да удря царските войници по главите. Биел се срещу целия полк и не пускал никого да влезе в кулата.

Тъкмо в туй време двамата побратими на юнака забелязали, че цветята им са повехнали.

„Нашият побратим не е вече жив!“, си помислил всеки един от тях и плеснал с ръце. След туй се събрали и решили да узнаят какво се е случило.

Оня, дето чувал всичко по света, допрял ухото си до земята и чул как вещицата думала на царя:

— Щом измъкнах сабята, мигом престана да диша!

— Ами къде е сабята?

— Хвърлих я в дълбокото езеро зад кулата.

— Аха — рекъл първият побратим, — старата градска вещица е погубила най-големия юнак. Тръгвай по-скоро да му върнем живота!

Двамата побратими седнали върху крилете на два големи планински орела и се понесли към кулата. Орлите прехвъркнали бързо и кацнали на брега на езерото. Оня с големия корем се навел и изпил на един дъх всичката вода. Щом я изпил, на дъното лъснала голата сабя. Първият побратим я взел, затекъл се по мраморната стълба и нахълтал в спалнята, гдето лежал юнакът. Грабнал ножницата и щом пъхнал сабята в нея, звездочелият юнак си потъркал очите и се надигнал.

В туй време рогатият кон още продължавал да се бие юнашки и не пускал войниците да нахълтат в кулата. Юнакът скочил на крака, грабнал сабята и се затекъл навън. Сега той сам я измъкнал и щом острата сабя запищяла над главите на войниците — те се пръснали като пилци из полето. Юнакът оставил войниците, а хванал в плен само царя и вещицата.

Злият цар бил изпратен на заточение, а вещицата получила своето. Младият юнак заповядал да й вържат ръцете, да й окачат на

шията една торба, пълна с камъни, и да я пуснат в езерото, което реките отново били напълнили с вода.

БРАТЧЕ И СЕСТРИЧЕ

Живеели някога един мъж и една жена. Те прекарвали дните си много сговорно и се радвали на двете си дечица — момче и момиче.

Момчето се казвало Иванчо, а момиченцето — Марийка. Кротки били дечицата и много послушни, затуй родителите ги гледали като писани яйца. Но за нещастие жената се разболяла от тежка болест, гътнала се и умряла. Мъжът овдовял, а дечицата останали сирачета.

Мислил мъжът какво да прави, мислил, най-сетне решил да се ожени за друга жена. Довел си в къщи една проклета и зла стопанка с жълти студени очи. Тя, щом зърнала двете дечица, които мирно стоели край огнището, пламнала от омраза.

Вечерта мащехата попитала мъжа си:

— Утре какъв ден е?

— Гергьовден.

— Купи едно агънце!

— Нямам пари отвърнал мъжът.

— Тогава продай ония две дечица. И без тях можем.

Момченцето дочуло думите на мащехата, а момиченцето нищо не чуло.

— Какво приказваш? уплашил се бащата.

— Казах, каквото казах отвърнала жълтооката жена, или ще ги продадеш, или утре вечер няма да замръкна в къщата ти. Хайде сега вземи един сапун, един гребен, едно менче с вода и една кратунка. Занеси ги в кошарата. Повикай децата и ги заключи там да спят. Накарай ги да се измият, защото утре на пазара трябва да бъдат чисти.

Мъжът се нажалил, сълзи закапали от очите му, ала немало що да прави. Страхувал се от злата си жена. Заключил децата си в кошарата, занесъл им менче с вода, гребен и кратунка и им поръчал хубаво да се измият. През нощта двете сирачета се измили хубаво, легнали на сламицата в кошарата да спят, ала не могли да затворят очи. По едно време Иванчо бутнал каква си по рамото и тихо рекъл:

— Како, хайде да бягаме!

— Защо, какиното?

— Защото утре тате ще ни отведе на пазара да ни продаде.

— Ти откъде знаеш?

— Чух ги, когато си хортувах с мащехата. Затуй ни заключиха в кошарата.

— Олеле, Иванчо, какво ще правим?

— Да изкопаем една дупка под плета и да се измъкнем навън.

Запретнали се двете деца, изровили една дупка под плета на кошарата. Взели гребена, менчето и кратунката и тичешком поели нагоре към гората. Бягали, бягали, докато съмне минали отвъд планината.

Като станало видело, мащехата отишла към кошарата, надникнала да види какво правят двете завареничета, но кошарата била празна. Мащехата викнала на мъжа си:

— Твоите деца са побягнали! Тичай да ги гониш! Скоро!

Мъжът грабнал калпака си и търтил нагоре към планината. Тичал, тичал, все по стъпките на двете бежанчета. Прехвърлил планината, слязъл на една поляна и къде пладне наближил двете си дечица. Най-напред се обърнало момчето и рекло:

— Како, тати иде подире ни! Хвърляй менчето!

Момчето хвърлило менчето и по цялата поляна се лъснали хиляди менчета. Бащата нагазил през менчетата, спъвал се, падал, ставал. Най-сетне излязъл от бакърената поляна, но децата през туй време побягнали надалеч. Втурнал се пак с всички сили. Втори път наближил децата си.

— Како, хвърляй кратунката! викнало момчето.

Момиченцето хвърлило кратунката и по цялата поляна се жлътнали хиляди кратуни. Бащата нагазил през кратуните, спъвал се, падал, ставал, най-сетне ги извървял и пак наближил децата си.

— Хвърляй сега гребена! казал Иванчо.

Марийка хвърлила гребена и по цялата поляна порасла изведнъж бодлива гора от гребени с бодлите нагоре. Лошият баща скочил в бодлите и те се набили в краката му. Паднал на земята, не можел повече да върви. Двете деца побягнали далеч, в един незнаен край, дете никой не можел да ги намери.

Тръгнали братчето и сестричето в този чужди край едно до друго. Марийка стиснала Иванча за ръка. Вървели и се озъртали,

вървели, най-сетне стигнали до един кладенец. Марийка го познала, че е вълчи, защото покрай него имало само вълчи стъпки. Иванчо се навел над кладенеца и рекъл:

— Како, ще пия вода от този кладенец, много съм жаден.

— Не пий, какиното — отвърнала Марийка, — защото, който пие вода от тоя кладенец, става вълк.

Иванчо се изплашил и не посмял да пие вода от вълчия кладенец.

Продължили пътя си по-нататък. Стигнали до един кладенец. Той бил мечият кладенец. Наоколо се виждали само мечи стъпки.

— Ще пия, мари како! — замолил се Иванчо.

— Не пий, какиното, ще станеш мечка. Отишли още по-нататък. Стигнали трети кладенец. Над кладенеца имало върба.

— Ще пия, какичко, защото умирам от жажда! — заплакал Иванчо.

Пий, душичке — съгласила се Марийка, — ала по-напред ме покачи на тази върба.

Иванчо повдигнал така си, покачил я на върбата и се навел да пие вода. Но щом глътнал първата глътка, тозчас се превърнал на рогач. Бърже побягнал в гората, а сестра му останала на върбата. Сгушила се между клоните сиротната Марийка и там пренощувала. Не щеш ли, рано на другата сутрин дошъл войводският син да си пои коня. Скочил на земята и потеглил конската юзда към кладенеца, ала конят се дръпнал назад, не искал да пие. Погледнал войводският син — в кладенеца човешка сянка. Вдигнал очи нагоре и що да види — между върбовите клони стои едно хубаво момиче.

— Слез долу, момиче — провикнал се войводският син, — защото ми плашиш коня и той не ще да пие вода.

— Който ме е дигнал на върбата — отговорило момичето, — той ще ме смене.

И тъй се молил войводският син, и инак се молил, Марийка не рачила да слезе.

Тогава младият войводски син повикал трима души дървари и ги накарал да отсекаат върбата. Запретнали ръкави дърварите, размахали секирите. Секли до вечерта. Останало им още малко, за да рухне върбата. Единият дървар рекъл:

— Хайде да си ходим, че мръкна! Утре на гладно сърце ще досечем върбата.

И си тръгнали. През нощта рогачът Иванчо дошъл да споходи сестра си и като видял, че върбата ще падне след десетина удара, навел се и почнал да плюнчи всяка тресчица и да я лепи на мястото ѝ. Преди да съмне, налепил всичките тресчици и върбата станала пак цяла. Дошли на другия ден дърварите и се смаяли. Пак почнали да секат, но и този път не сварили да я досекат, додето мръкне останало им: още малко. Прибрали се да спят. Повторно пристигнал рогачът и налепил тресчиците. На третия ден, когато дошли дърварите, намерили върбата пак цяла. На четвъртия, на петия — все същото.

Войводският син много се зачудил. Не можел да разбере каква е тази работа. Проводил един глашатай да обади на хората, че голяма награда ще получи оня, който снесе момичето от върбата.

Никой не се наемал. Най-сетне в къщата на войводата се появила една бабичка и казала:

— Младо юначе, аз се наемам да снеса момичето. Ще ми дадеш ли наградата?

— Ще ти я дам — отговорил войводският син.

Тогава бабичката впрегнала петела и котката в една малка колца, натоварила на колцата ноцвите, менчето, ситото, пълно с брашно, и триножника. Подкарала петела и котката към върбата. Щом стигнала под върбата, разшетала се, бърже наклала огън, обърнала триножника с краката нагоре над огъня, сложила менчето надолу с гърлото, заляла огъня с вода и го угасила. Момичето я гледало отгоре.

— Бабо — попитало то, — какво ще правиш?

— Питка ще меся, бабиното. За войводския син питка.

— Не тъй, мари бабо — засмяло се момичето, — ти слагаш триножника и менчето наопаки!

— Ами как, чедо? — попитала бабата. — Слез да ми покажеш! Аз не зная как. Слез де!

— Да слеза — отвърнало момичето, — но сетне не мога да се покача сама, ти ще ме повдигнеш ли?

— Ще те повдигна, бабиното!

Момичето слезло от върбата, наклало пак огъня, сложило триножника, както трябва, отсяло брашно, стоплило вода, омесило питка. Заровило я в огнището да се пече.

— Хайде сега — рекло то на бабичката — повдигни ме пак да се кача на върбата.

— Чакай да си похапнеш от питката, чедо — рекла бабичката, — полегни си до огъня да подремнеш, додето се опече питката.

Момичето я послушало и полегнало. Когато заспало, бабичката го сложила полечка в нощвите, натоварила го на колцата, подкарала петела и котката.

— Дий, петльо, дий, коте! — шибала ги тя с върбова пръчка и закарала момичето във войводската къща.

Войводският син, като видял момичето на колцата, целият светнал от радост. Повикал най-добрите шивачи. Поръчал им да ушийт за гостенката дрехи от най-тънка коприна, украсена със сребро и злато и още на другия ден дигнал сватба. Оженил се за Марийка. Вечерта двамата младоженци си легнали да спят на широкия трем. Тогава от гората пристигнало рогачето, почнало да милва с копитцето си краката на кака си и на батя си и заговорило:

— Тези крачка са какините, а пък тези са бацьовите!

Разчуло се навсякъде, че Марийка станала войводска снаха, научила се и мащехата ѝ. Дигнала се от селото и отишла във войводския дом. Помолила се да я приберат за ратайкиня. Марийка се смилила и прибрала мащехата си. Живели си щастливо младият войводски син и невестата му, ходили си на: разходка, а рогачето все подире им вървяло. Веднъж Марийка рекла на войводския син:

— Много ми е горещо, пусни ме да ида на реката да се окъпя.

— Иди — съгласил се войводският син, — ами с кого ще идеш?

— С ратайкинята, нали ми е втора майка.

— Добре, идете!

Отишли Марийка и мащехата ѝ да се къпят, съблекли се край брега, влезли във водата. Тогава мащехата, която носела змия в сърцето си, хванала Марийка, затиснала я в един вир и я удавила. Като сторила това злодеяние, лошата жена излязла, облякла Марийкините дрехи и се прибрала във войводския дом. Вечерта войводският син се върнал от лов и като видял грозната жена в леглото си, попитал я:

— Защо си толкова почерняла и погрозняла, Марийке?

— Защото цял ден ме е пекло слънцето.

Войводският син нищо не казал. Легнал си. Тъкмо задрямал, ей го че пристигнало рогачето и занареждало:

— Тези крачка са бацьовите, а другите, черните, са на ратайкинята, която удави сестричката ми в дълбокия вир.

Войводският син се пробудил, отворил очи и попитал:

— Защо приказва тъй рогачето?

— Защото — отвърнала ратайкинята — завижда на хубавия ни живот и иска да ни раздели. Утре да го заколиш!

— Ще го заколя! — склонил войводският син.

На другия ден той повикал един месар да заколи рогача. Рогачът се уплашил и почнал да се моли:

— Бате, кажи да не ме колят сега!

— Ами кога?

— Когато се върна от водопой. Ей сега ще ида на реката да си сръбна бистра водица и пак ще си дойда. Тогава нека ме заколят.

— Хубаво — рекъл войводският син, — иди на реката, ама бързай да се върнеш. Рогачето се затекло надолу. Подире му скришом тръгнал войводският син.

— Чакай — рекъл си — да видя какво ще прави туй рогаче на реката — и се потулил в храсталака край речния вир.

Рогачето, като стигнало на брега, почнало да вика:

— Како, мила какичко, къде си?

— Тук съм, в дълбокия вир — обадила се изпод водата Марийка.
— Защо си дошло, какиното?

— Дойдох да се простя с тебе, защото бате повика един месар да ме заколи.

— Защо, миличко?

— Надума го ратайкинята, дето те удави.

— Сбогом, братче! — обадил се гласът под водата. — Тъй било писано: и двамата да загинем от нашата зла мащеха.

— Ами ти какво правиш там? — попитало рогачето.

— Глътна ме една голяма риба. Аз седя в корема ѝ. Ако рече бате ти сам да изплете една мрежа от сребърни конци — може да хване рибата и като я разпори, ще ме спаси. Но няма кой да му каже — въздъхнала сестричката.

Войводският син чул всичко, прибрал се у дома, заповядал да не закачат рогача, поискал едно гранче сребърни конци, седнал и за два дни изплел една мрежа. Слязъл с мрежата към реката, замрежил вира и хванал рибата. Като разпрал корема ѝ, вътре намерил хубавата си невеста. Продумал ѝ. Марийка чула гласа на своя съпруг, мигом отворила очи и оживяла. Облякъл я войводският син с още по-хубави

дрехи и си я прибрал. Ратайкинята, щом съзряла удавницата, уплашила се грозно, хвърлила се от прозореца и се утрепала.

Заживели си войводският син и младата му невеста весело и честито. Където мръднели — рогачето все подире им вървяло.

ЗЛАТНОТО МОМИЧЕ

На един мъж се поминала жената и той се оженил повторно. Щом влязла мащехата в къщи, видяла, че освен нейното доведено момиче и от първата жена било останало едно заварениче.

Стрелнала го с очи и викнала на мъжа си:

— Туй момиче не го ща в къщи!

— Къде да го дяна? Не виждаш ли, че е още малко и глупаво? — отговорил бащата.

— Където щеш го заведи — в гората, в морето — само да не се мярка пред очите ми.

Днес раздор, утре раздор, най-сетне бащата склонил да махне първото си дете от къщи.

— Омеси една питка! — поръчал той на жена си.

Мащехата омесила питка от просо, пуснала я в торбата и подала торбата на мъжа си. Той праметнал торбата през рамо, повел момичето и го завел в една страшна гора. Там имало малък хълм. Извел бащата детето си на хълма, извадил питката от торбата, търкулнал я надолу и рекъл:

— Тичай, чедо, да уловиш питката.

Момичето се затекло подир питката и я хванало в треволяка. В туй време бащата се мушнал в гората и се загубил.

— Тате, аз хванах питката! — обърнало се назад момичето. — Тате, къде си?

Изкачило се пак на хълма, погледнало насам-нататък — жива душа няма. Очите му се насълзили Тръгнало под старите дървета да търси пътека. Тук пътека, там пътека — никаква пътека нямало. Цял ден се лутало момичето. А когато слънцето потънало надолу зад гъстата шума на гората и взело да притъмнява, то се уплашило и почнало да плаче с глас.

Вдън гората в дървена колиба живеела една бабичка знахарка. Като чула човешки глас, тя излязла и викнала в тъмнината:

— Кой плаче там? Момиче или момче? Ако си момиче, ела при баба, ако си момче — махай се!

— Момиче съм, бабо — отвърнала сиротинката.

— Тогава по-скоро ела!

Като приближило, момичето попитало:

— Защо не искаш момче, бабичко?

— Защото ми трябва шетачка, а момчетата не умеят да шетат вкъщи.

Момичето влязло в колибата. Бабичката го нагостила, постлала му и то легнало да спи. Подир малко легнала и бабичката. На заранта момичето станало преди бабичката, разтребило, помело, донесло вода. Като се събудила старата и видяла какво е сторило гостенчето ѝ, усмихнала се, но нищо не казала. Облякла се и тръгнала за гъби. На излизане тя заръчала на пъргавото момиче:

— В избата имам гадинки: змии, гуцери, костенурки. Ти им попари трички и ги нахрани. Не бива да се боиш от тях, защото не хапят.

Момиченцето попарило трици, оставило ги да изстинат, занесло ги в избата, нахранило хубаво гадинките и като нямало друго що да прави, нанизало герданчета и вързало по едно на всяка гадинка. На пладне се задала бабичката. Гадинките се втурнали да я посрещат и почнали да се хвалят:

— Бабо, така ни върза герданчета! Бабо, така ни сладко нахрани!

— И на така ви баба ще върже герданче! — отговорила бабичката и пак се усмихнала.

Близо до колибата течала чудна река. Тя всеки час променяла боята си. Подир пладне бабичката завела момичето на речния бряг, легнала на тревата и рекла:

— Баби, аз ще подремна на тревата, а ти ми попей, защото не ме лови сън без песен.

Момичето седнало до главата на бабичката и кротко запяло. Песента му била тиха като бръмчене на пчела. Преди да заспи, бабата проговорила сънена:

— Гледай водата. Най-напред ще потече синя вода, сетне червена, сетне черна. Подир черната ще се зададе жълта. Събуди ме, когато дойде жълтата вода!

И задрямала. Момичето учудено гледало реката. Реката час по час променяла водата си: ту синя, ту червена, ту черна. По едно време се задала жълтата вода и то събудило бабичката. Бабичката бърже скокнала, сграбила момичето и го потопила в реката.

— Дръж, баби — рекла тя, — хвани каквото можеш!

Момичето стиснало нещо и когато старицата, го извадила, видяло, че държи едно сандъче.

— Какво има в него? — попитало момичето.

— Когато идеш у дома си, ще го отключиш с туй ключе и ще видиш какво има — рекла бабичката, подала му едно че, извела го от гората, показала му пътеката към тяхната къща и го изпроводида да си иде със здраве.

Отишло си момичето и като влязло в къщи, цялата къща светнала, защото жълтата вода била златна и то станало златно. Мащехата прехапала устни от завист.

— Какво носиш в сандъчето? — попитал бащата.

Момичето отключило сандъчето, отворило го и всички ахнали: сандъчето било догоре пълно с жълтици.

— Разправи къде си била? — попитала мащехата.

Златното момиче всичко разказало.

— По-скоро да заведеш и моето момиче в оная гора! — викнала мащехата на мъжа си.

— Меси една питка, като е тъй!

Мащехата се запретнала и омесила една житена питка. Бащата повел доведеното момиче, завел го на хълма в гората, търкулнал питката и когато момичето се затекло подире й, той се потулил.

Цял ден се лутало момичето в гората и надвечер викнало да плаче.

— Кой плаче? — попитала пак същата бабичка от тъмнината. — Момиче или момче? Ако си момче, махни се, ако си момиче, ела насам!

— Момиче съм! — отвърнало доведеното и влязло в колибата.

Горската бабичка го нагостила и му постлала да спи. На сутринта, когато слънцето напекло, бабичката се дигнала, а гостенчето й още спяло. Намръщила се стопанката на колибата, ала нищо не казала. Събудила момичето и му рекла:

— Аз отивам за гъби, а ти разтреби в къщи, попари трички и нахрани гадинките ми. Те са в избата. Не се плаши от тях, защото не хапят.

Момичето станало, взело метлата, почнало да мете, без да поръси земята с вода, дигнало пушилка. Попарило трици, занесло ги горещи на змиите, гущерите и костенурките. Гадините се изпарили и когато на пладне се върнала бабичката от гората, те почнали да ѝ се оплакват.

— Бабо, кака ни изпари с триците! Много ни изпари. Боли, бабичко!

— И баба ще изпари кака ви! — продумала бабичката и влязла в колибата.

Подир пладне тя завела момичето при чудната река и му заръчала:

— Аз ще подремна, а ти гледай реката — като мине синя вода, не ме буди, като мине жълта — пак не ме буди, като дотече червената — пак не ме буди. Когато дойде черната — събуди ме! Хайде сега, попей ми една песен, додето заспя!

Момичето викнало, но то пеело толкова силно и лошо, че бабата го прекъснала.

— Спри! — рекла му тя. — Не можеш ме приспа с тая песен.

Момичето млъкнало. Бабичката задрямала, а реката зашумяла и почнала да мени боята си. Когато дошла черната вода, то събудило бабичката. Горската старица скочила, хванала момичето за косите, потопила го във водата и викнала:

— Дръж, баби, каквото можеш, дръж! Момичето напипало едно сандъче и го стиснало. Бабичката изтеглила момичето на брега, дала му едно ключе, с което да отключи сандъчето, когато си иде в къщи, извела го от гората и му показала пътя към бащината му къща. Мащехата го чакала накрай село. Било надвечер. Когато го видяла, че е станало черно и грозно, пожълтяла от яд, н си рекла:

— Дано поне сандъчето е пълно жълтици.

Отишли си в къщи, отключили сандъчето и що да видят — вътре само змии, гущери и раци. Запищели всички, разбягали се. Златното момиче побягнало на улицата.

— Тичай по-скоро да му вземеш златните дрехи, за да облечем с тях моето доведено момиче! — извикала мащехата на мъжа си.

Мъжът се втурнал подир своето момиче. То бягало, той тичал, то бягало, той тичал, то бягало, той тичал, додето най-сетне, като видяло, че бащата ще го настигне, златното момиче разперило ръце и хвъркнало като птичка. Дигнало се нагоре над къщите, над градините, над планинските върхове. Превърнало се на златна месечина и грейнало.

Бащата останал с отворени уста. Такова чудо никога не бил виждал.

Оттогава златното момиче се появява нощем на небето, цялата земя огрява и търси с очи своя роден край.

ПЕДЯ ЧОВЕК

Живеели двамина старци — мъж и жена. Те си имали сламена колибка с щъркелово гнездо на покрива, имали си и два вола: единият бил сляп, а другият — куц, имали си една нива, три години неорана. Само дете си нямали, затуй им било криво и мъчно.

Една сутрин старецът рекъл на жена си:

— Бабо, днес отивам да изора нивата. Смятам да пръсна малко просо, че като порасте и узрее — ще дойдат птички да го клъвнат. Щом накачат и почнат да го кълват, ще хвърля рибарската си мрежа отгоре им, ще хвана десетина-петнайсет, ще им направя клетки и ще ги занеса на пазара да ги продам. Какво мислиш — добре ли съм решил?

— Много добре си решил, само че за обяд няма какво да ти наготвя. Я иди по-напред да хванеш малко рибица, пък сетне ще вървиш да ореш.

Слязъл старецът към реката и хвърлил мрежата си в един дълбок вир. Изтеглил я: цяла торба рибки златоперки. Хвърлил повторно и що да види: в мрежата шава едно малко момче — педя високо, с цървулки и мустачки.

— Добро утро, тате! — викнало момчето.

— Кое си ти? — попитал старецът.

— Аз съм твоят син. Стоях под един камък и чаках някоя бабичка да ме измъкне и да ме отнесе в твоята колиба. Чаках, чаках, мустаци ми пораснаха — но никой не дойде. Излязох да се поразходя във водата и ти ме хвана в мрежата. Хайде да ме водиш у дома, че не зная пътя!

Навел се старецът, взел мустакатото момче от мрежата, мушна го в торбата при рибата и го отнесъл. Бабичката, като го видяла, много се зарадвала.

— Ох, на мама — викнала тя, — то си ми има вече мустачки! Ще го наречем Педя човек.

Дядото се порадвал на сина си, помилвал го по главичката и заминал на оран. На обед Педя човек тръгнал да носи на баща си

чорбица в едно менче. Като стигнал на нивата — бащата го съзрял, спрял воловете и седнал в браздата да сърба топла чорбица. Педя човек се повъртял малко насам-нататък, сетне се хванал за опашката на единия вол, покатерил се на гърба му, пропъзлял към ухото му и влязъл вътре. Викнал силно:

— Дий!

Волът потеглил. Тръгнал и другият. Захванал Педя човек да оре наместо баща си. Теглил една бразда, права като свещ, теглил втора, почнал да свирука.

— Тате — викнал той на стареца, — ти си полегни под крушата, пък аз ще изора нивата. Ако някой мине и поиска да ме купи — ти ме продай, не се бой. Вземи парите, а сетне аз пак ще се върна.

Легнал старецът и задрямал. По едно време се задал един богат търговец и се смаял: орачът спи под крушата, а воловете сами вървят и орат. Де се е видяло такова нещо!

— Хей — викнал той, — какво е туй чудо?

Старецът се надигнал и попитал:

— Какво има?

— Не мога да се начудя как могат воловете сами да орат! — отвърнал търговецът.

— Ако си отвориш хубаво очите, ще видиш, че воловете не орат сами, а син ми ги кара.

— Де го? — още повече се смаял търговецът.

— Ей го там в ухото на вола.

Търговецът приближил до воловете, втренчил се, разгледал мустакатото момче и почнал да се моли:

— Продай ми го!

— Колко даваш? — попитал старецът.

— Сто жълтици.

— Дай парите.

Начел търговецът парите и прибрал Педя човек. Мушнал го във външния джоб на палтото си и тръгнал. По пътя Педя човек прогризал като мишка широка дупка в джоба, спуснал се неусетно на земята и се мушнал в храсталака. А търговецът отминал. Педя човек прекосил гората и излязъл навън. Стигнал до един мост. Нощта била вече настъпила. Прибрал се Педя човек под моста да спи, като решил на

другия ден да си продължи пътя. Тъкмо затворил очи, ето че пристигнали под същия мост трима разбойници.

— Тая нощ — рекъл първият — ще откраднем единия от двата вола на оня, дето живее накрай село, съгласни ли сте?

— Съгласни сме! — отговорили другите двама.

— Вземете и мен, братя! — обадил се Педя човек в тъмнината.

— Кой си ти? — трепнали крадците и втренчили очи. Като видели малкото човече, плеснали с ръце и викнали: — Тъкмо ти ни трябваш! Ние за такъв мъничък човек земята дерем. Ще влезеш през ключалката в обора на къщата, дето е накрай село, ще отключиш вратата и ще изведеш единия вол, а ние ще те чакаме вън.

Речено — сторено. Отишли разбойниците в къщата накрай село, помогнали на Педя човек да влезе през ключалката и притихнали в тъмнината. По едно време Педя човек надал вик от вътре, колкото му глас държи:

— Братя разбойници, кой вол да открадна — белия или черния?

— Мълчи, дребосъче мустакато — зашепнали разбойниците, — изведи черния!

Педя човек извел черния вол. Крадците го подкарали към гората, заклали го, одрали му кожата и си го разделили. На Педя човек дали шкембето. Дигнали се бърже и си отишли. Педя човек слязъл в близката долчинка, измил хубаво шкембето, мушнал се вътре на топло и заспал. Същата нощ в долчинката пристигнал гладен вълк. Като съзрял шкембето, той подскокнал, отворил уста и го налапал. Педя човек се събудил в корема на вълка. Потъркал очи и почнал да се разхожда. Мръднал към устата на вълка и погледнал през зъбите. Било пладне. Насреща, под една орехова сянка, пладнувало цяло стадо овце, а овчарят и кучетата спели. Вълкът тихо приближил към едно крехко агънце. Тъкмо когато посегнал да го удуши, Педя човек се развикал:

— Овчарко, ставай, че вълкът грабна агнето ти!

Овчарят скокнал и насъскал кучетата си. Те връхлетели върху вълка. Вълкът се втурнал към гората и едва се отървал от силните овчарски кучета. Когато стигнал в храсталаците, почнал да дебне един заек, но щом го наближил, Педя човек пак се развикал:

— Зайко, бягай! Отиде ти кожухчето!

Заекът побягнал. Тогава вълкът продумал:

— Кой си ти, дето се разхождаш в корема ми и ми плашиш плячката?

— Аз съм Педя човек.

— Какво искаш от мен?

— Искам да ме заведеш у дома при майка ми и при баща ми.

— Къде живеят те?

— Хе там, в долното село.

Вълкът подвил опашка и се спуснал надолу. Пристигнал в селото, прескочил плета и влязъл в двора на колибата, гдето живеели бащата и майката на Педя човек.

Педя човек си подал главата през вълчата уста и викнал:

— Тате, мале, удряйте вълка, ама гледайте корема да не биете, защото ще ми строшите кокалите!

Дядото грабнал секирата и се втурнал. Подире му изскочила и бабичката с кобилицата. Тупа-лупа — убили вълка. Разпрали му корема и извадили Педя човек.

— Как сте? — попитал Педя човек и си засукал мустака.

— Добре сме — отвърнали старците. — Тебе чакахме.

— Вие сте добре — рекъл Педя човек, — но аз не съм, защото нямам топла дрешка. А иде зима.

— Лесна работа! — рекъл старецът и одрал кожата на вълка.

А бабичката взела една губерка и му ушила хубаво меко кожухче.

ПРАВДОЛЮБЕЦЪТ И КРИВДОЛЮБЕЦЪТ

Двама братя захванали да се наддумват помежду си: кое е по-добро на този свят — правдата или кривдата. По-големият бил защитник на правдата и казвал, че оня, който върви по пътеката на правдата, може да направи чудеса. По-малкият държал за кривдата. Подир дълга препирня братята сторили облог: да тръгнат по света и питат де когото срещнат, кое е по-добро — правдата или кривдата. Ако излезе прав по-големият брат — той ще извади очите на по-малкия. Ако хората кажат, че кривдата е по-добро нещо от правдата — по-малкият ще извади очите на по-големия.

Дигнали се и тръгнали. Ходили, що ходили, най-напред срещнали един поп. Този поп бил самият дявол, облечен в расо.

— Дядо попе — спрял го по-големият брат, — поспри за малко да те питаме нещо, но те молим да ни кажеш истината.

— Питайте! — спрял се попът.

— Кое е по-добро на този свят — правда или кривда?

— Ех, синко — отвърнал попът, — иска ли питане? На тази земя тъй е било от памтивека, тъй ще бъде, додето свят светува: оня, който държи за правдата, може от глад да умре, в тъмница да влезе, на бесило да увисне. А оня, който се опира на кривдата, гладен няма да остане никога, в дворци ще живее, купища пари може да натрупа.

— Чу ли, братко, какво рече дядо поп? — зарадвал се по-малкият брат. — Хайде сега да изпълним облога!

— Почакай още малко — отвърнал по-големият брат, — нека политаме и други хора, да видиме те пък какво ще рекат.

Продължили пътя си. В туй време дяволът на бърза ръка съблякъл попското расо, облякъл калугерско и пак преварил братята.

— Тъкмо ти ни трябваш — викнал по-големият брат на калугера, — ще ми се да вярвам, че от твоята уста ще излезе самата истина. Кажи, калугерино, кое е по-добро на този свят — правда или кривда?

Калугерът се засмял:

— Искан ли питане — отвърнал той, — кривдата, братя мои, подир кривдата върви днес светът. От най-долния човек до най-горния — всички живеят с кривда.

И отминал.

Големият брат уплашено гледал подир този манастирски служителка малкият се изправил напреде му и викнал:

— Дай сега да ти извадя очите!

— Извади ги — промълвил големият брат, — да не гледам този свят, който е тръгнал с главата надолу.

Жестокият малък брат не пощадил очите на по-големия. Като извършил пъкленото си дело, той се прибрал и почнал да се разполага над целия си бащин имот, а ослепеният тръгнал немил-недраг от къща на къща, от село на село, да проси къшей хляб. Дълго време протягал правдолюбецът ръка за милостиня и плакал за изгубената правда. Веднъж той замръкнал в гората. Спрял да ноцува под едно дърво, но като си помислил, че по тия места има вълци и мечки, качил се на дървото, наместил се между клоните и там задрямал. Когато настъпила потайна доба, слепият през сън дочул гласове. Потъркал си очите и се послушал: гласовете идели изпод дървото. Напрегнал угух още повече и разбрал, че на полянката има цяло сборище от някакви хора, които крещели, надвиквали се и един през друг разправяли на своя големец кой какво е сторил през деня.

— Тихо! — провикнал се главатарят с важен глас. — Не се блъскайте, а говорете един след друг. Най-напред да каже най-старият дявол къде е бил и кого е срещнал.

Като чул тия думи, слепецът на дървото изтръпнал.

— Дано не ме усетят — прошепнал той и притаил дъх. А най-старият дявол започнал:

— Аз, главатарю, се превърнах на бълха и влязох в стаята на царската дъщеря през ключовата дупка. Царската дъщеря тъкмо се беше изправила пред огледалото и си скубеше веждите — да ги направи по-тънки и да се понрави на годеника си. Без да ме усети, подскогнах на рамото ѝ, от рамото — на носа и я ухапах. Княгинята почна да чеше ухапаното място и носът ѝ се зачерви, стана като морков. Тъкмо в туй време някой почука на вратата и в стаята влезе годеникът. Щом видя носа ѝ, той зина, плесна с ръце и викна: — „Колко ти е зачервен носът, княгиньо! Той мяза на същински морков!“

— „Защо ми оскърбяваш носа — кресна княгинята, — вѣн! Веднага да напуснеш двореца!“.

Слисаният годеник затропа надолу по стълбите, а княгинята хвърли подире му годежния пръстен. Тѣй развалих годежа им — самодоволно свършил разказа си най-старият дявол.

— Добре си направил! — чул се гласът на главатаря. — Утре ще ти позлатя левия дяволски рог. Да се яви напреде ми вторият дявол!

— Аз — рекъл вторият — вчера съборих прогнилия дървен мост, който свързва селото с нивите. Провалих в дълбоката вода една биволска кола, натоварена със снопи. Удавиха се биволиците, потъна и стопанинът. Седем невръстни сирачета останаха без хляб. Селяните се заловиха да правят нов мост, но моят първи приятел — селският чорбаджия, им продаде едно гнило дърво за основна греда. Щом затрополи първата тежка кола по новия мост, и той ще падне!

— И ти излезе голям дявол! — похвалил го главатарят. — А къде е най-малкото дяволче!

— Тука съм! — обадило се едно пискливо остро гласче.

— Ти с какво ще се похвалиш? — попитал главатарят.

— Аз ли? И аз свърших една работа. Накарах двама братя да се наддумват за правдата и кривдата. Препираха се, препираха и сториха облог. Аз се превърнах най-напред на поп, сетне на калугер, убедих ги, че кривдата е по-хубаво нещо, и по-малкият, кривдолюбецът де, извади очите на батя си, защото такъв им беше облогът.

— Ти си постъпил най-хитро — похвалил го главатарят. — Ще те направя мой заместник, но знаеш ли, че отвѣд хълма, в долината, има едно кладенче с чудотворна вода? Ако слепият отиде там и умие очите си — мигом ще прогледне. Ако пък някой нагребе шѣпа от същото кладенче и поръси гредите на моста — никоя сила не ще може да го събори.

Слепият слушал отгоре и си мълчал. На сутринта, когато запели птичките и дяволите се прѣснали, той слязъл от дървото, минал хълма, дълго се лутал и най-сетне намерил кладенчето. Щом си намокрил очите — мигом прогледнал. Нагребал вода с кратунката си и потеглил към реката. Там заварил селяните — завили се и замаяли какво да правят — основната греда на новия им мост се огънала като дѣга — и щом изпращи, целият мост ще се строполи във водата.

— Аз мога да изправа голямата греда и да я направя яка като стомана. Но и вие трябва да ми помогнете с нещо, защото съм сетен сиромаш — рекъл правдолюбецът.

— Калпака ти ще напълниме с жълтици — отвърнали селяните.

— Довършете моста! — рекъл правдолюбецът, седнал на брега и вечерта поръсил основната греда с чудната вода.

Селяните, като видели на другия ден, че основната греда на новия мост се е изправила, напълнили калпака на странника с жълтици и го изпроводили със здраве да си ходи.

Прибрал се правдолюбецът в къщи и заживял нашироко, зер у него жълтици, колкрито щеш. А малкият се пукал от завист. Заразпитвал го той как е излекувал очите си и откъде е взел толкова много жълтици. Големият брат нищо не скрил, а му разказал всичко от игла до конец.

— Извади ми по-скоро очите! — скочил нетърпеливо, малкият. — И аз искам да забогатя!

— Не мога да те ослепя — поклатил глава големият, — защото разбрах колко е тежко да бъдеш без очи.

Тогава малкият сам си извадил очите и тръгнал към гората. Пипнешком намерил дървото, под което се сбирали дяволите, изкачил се горе и се потулил между клоните.

Към полунощ дяволите пак пристигнали. Но този път главатарят им бил разгневен — пламъци изскачали от очите му. Гласът му гърмял тъй, че цялата гора ехтяла:

— Кой от вас преди една неделя — ревял той — издаде тайната на кладенчовата вода? Кой излекува очите на слепия? Кой поправи прогнилата греда на моста? Отговаряйте или ще ви смъкна кожата с бой. И главатарят захванал да бие дяволите наред с една волска жила.

Дяволите пискали, подскачали, пъшкали и викали:

— Олеле, главатарю, не сме ние!

— Ами кой?

— Ей го кой! — показало нагоре с пръст най-малкото дяволче. — Оня, дето се е потулил между клоните! Той ни е подслушал!

Тогава дяволите настръхнали, покатерили се на дървото, смъкнали кривдолюбца и го разкъсали на парчета.

МАРА ПЕПЕЛЯШКА

Един мъж и една жена имали дъщеря на име Мара. Бащата ходел да оре по нивите, а майката и дъщерята седели вкъщи и предели край огнището. Веднъж Мара казала на майка си:

— Мамо, искам да ида на седянка при дружките си.

— Иди, дъще — рекла майката, — само че, додето свърши седянката, трябва да изпредеш девет къдели. Ако не ги изпредеш, аз ще се превърна на крава.

— Добре, мамо, дай къделите!

Взела Мара къделите, отишла на седянка и цяла нощ бързала, дано свърши преденето, но не смогнала. Станала да си ходи с осем вретена и една къделя недопредена. Като стигнала до къщната врата и почукала, наместо да се обади майка ѝ, от вътре се чул кравешки глас:

— Мууу!

— Мамо, отключи! — почнало да чука момичето, но майката не могла да отключи, защото се била превърнала на крава.

В туй време се върнал бащата от пазар, разбил вратата и влязъл вкъщи. Той много се учудил, като видял кравата, но не разбрал каква е работата.

Подир някое и друго време се оженил повторно. Дошла мащеха вкъщи и като забелязала, че Мара от тъмно до тъмно все подир кравата тича и се грижи за нея, кипнала и рекла на мъжа си:

— Махни тази крава! Не я ща вкъщи!

— Къде да я дяна?

— Отведи я в гората и я остави да я изядат вълците!

А пред Мара мащехата натрупала цяла купчина къдели — да преде. Мара седнала край огнището и тъй като все ходела напрашена с пепел, нарекли я Мара Пепеляшка.

Мариният баща отвел кравата в гората и я оставил в най-затънтеното място, като прибрал въжето ѝ. Вкъщи той предал въжето на Мара и тя го скътала в раклата, където някога майка ѝ си държала премяната.

Веднъж задумкал барабан: всички да идат на сватба в двореца, че се е заженял царският син.

Дигнала се Марината мащеха, пременила се, отишла на сватба, а Мара, нали нямала какво да облече, горчиво заплакала над раклата, където било въжето на майка ѝ. Както плачела, чула глас над главата си:

— Не плачи, чедо, ами отвори раклата!

Мара се озърнала да види кой говори, но не видяла никого. Отворила раклата и останала слисана. В раклата наместо въже намерила позлатени дрехи, златошити чехли и нанизани от скъпоценни камъни. Пременила се Пепеляшка, нагиздила се, обула златните чехли и отишла на сватба. Като влязла в двореца — грейнала като слънце. Царският син оставил годеницата си, спрял сватбата и се хванал да играе хоро до Мара. Играл до вечерта и все Мара гледал. Като се мръкнало, Мара се пуснала от хорото и побягнала към къщи. Както бягала по моста, единият ѝ чехъл се изхлул от крака и паднал в реката. Мара прехапала устни и си отишла. Съблякла златните дрехи, облякла сиромашките и седнала пак край огнището.

Мащехата ѝ, като се върнала от сватбата, почнала да ѝ разказва:

— Да видиш, Маро, какво чудно момиче видяхме днес в царевия дворец! Цялото в злато. Царският син се хвана до него, започна да играе на хорото и не се пусна до вечерта. Годеницата си изостави.

На другия ден сутринта князът отишъл да си напои коня на реката. Случило се тъй, че конят му нагазил тъкмо на онуй място, където бил паднал златният чехъл. Навел се да пие вода, но светлината на чехъла блеснала в очите му и той се стъписал. Погледнал князът надолу, видял чехъла, навел се, извадил го и се досетил, че този чехъл е на златното момиче. Върнал се в двореца и казал на баща си:

— Искам да се ожения за момичето, което вчера носеше на крака си този златен чехъл.

— Ожени се — отвърнал царят, — но как ще го намерим?

Ще повикаме в двореца всичките момичета от държавата и ще им премерим чехъла, дето го намерих в реката. На чийто крак прилегне — то е златното момиче...

Събрали се всички момичета. Мерили чехъла, мерили го, на ничий крак не прилягал.

— Всички ли момичета дойдоха? — попитал царят.

— Всички, господарю, само Мара Пепеляшка не е дошла, защото няма какво да облече — отговорили царедворците.

— Доведете и нея! — заповядал царят.

Довели и Мара. Премерили чехъла. Той прилепнал на крака ѝ.

— Тази е! — извикал зарадван царският син. — Най-сетне я намерих.

— Намерил си я, но тя никога няма да стане твоя жена.

— Защо? — попитал князът.

— Защото е Мара Пепеляшка. Не може едно сиромашко момиче да стане наследница на моя трон. Такава е волята ми! — отсякъл старият цар.

Очите на Мара Пепеляшка се напълнили със сълзи. Князът я помилвал по главата и казал:

— Не бой се, пиле, аз няма да те оставя.

— Какво мислиш да правиш? — попитал царят.

— Ще напусна двореца ти. Отказвам се от твоя трон.

— Но вие ще умрете от глад! — извикал царят.

— Няма да умрем. Моите ръце са здрави, а Мара е сръчна предачка.

И като хванал годеницата си под ръка, князът напуснал двореца и двамата с Мара си заживели хубав живот.

МАЛКИЯТ ОРАЧ

Живяло някога едно момче — сиромашко чедо. То си нямало баща, имало само майка, която с голям труд и пот на челото изкарвала пари колкото за хляб. Момчето ходело на училище. В торбичката си носело една пукната плоча, а буквар нямало. Когато се родило туй сиромашко дете, неговата заможна кръстница му подарила едно женско теле. Минали седем години, телето пораснало, станало крава, но излязла безплодна.

Веднъж момчето се върнало от училище насълзено.

— Защо плачеш, маминото? — попитала майката.

— Мъчно ми е — отвърнало момчето, — моите другари си имат буквари, знаят вече да четат, а пък аз нямам. Дай ми пари да си купя!

— Нямам, чедо — отвърнала майката, — всичката ми надежда беше в тази пуста крава. Аз се надявах, че когато кравата порасне и се отели, ще доя всяка заран и вечер по едно менче мляко, ще продавам млякото и ще вземам добри пари. А то какво стана: кравата излезе яловица! Няма откъде да взема пукната пара. Не ми стига умът къде ще се денем утре, когато падне дълбокият сняг. Ами кравата какво ще яде? Нито сено имаме, нито слама. Я, чедо, закарай кравата в гората! Намери едно по-дебело дърво и я вържи под него. Дано мине някой вълк и я изяде, че да ни отърве от нея.

Момчето било послушно и не прекършило майчината си воля.

Подкарало кравата, закарало я вдън гората, вързало я под едно дърво и се върнало. Щом слязло в селото, край дървото минала една бабичка — знахарка, която ходела по гората и се грижела за птичките и за другите горски гадина. Тя отвързала кравата и си я прибрала в колибата.

Момчето, както вървяло по пътя към село, видяло на земята едно врабче със счупено краче. Малкото птиче се влачело в коловоза, потрепвало с крилца, но не можело да литне.

„Какво ще стане с туй клето пиленце, помислило си момчето, ако мине някоя кола? Колелата ще го смажат“.

Навело се момчето, взело врабчето внимателно и го мушнало в пазвата си. Като се върнало вкъщи, разказало на майка си какво е направило с кравата, и показало врабчето.

— Хвърли го на котката! — викнала майка му.

— Не, мамо, ще го храня с трошици, додето му оздравее крачето и додето му пораснат перца на оскубаното крило. Тогава ще го пусна.

Взело една вехта кошница, постлало я със суха тревица и сложило вътре врабчето. Всеки ден му давало шепа трохи и водичка в паничка. А когато вкъщи нямало хляб за майката и детето — и врабчето гладувало.

Тъй минала зимата. Врабчето оздравяло. Почнало да подскача. През един топъл пролетен ден то излетяло навън през отворения прозорец и отишло в гората право при знахарката. Кацнало на рамото ѝ. Бабичката тъкмо решила със златен гребен две малки пъргави теленца.

— Къде беше през зимата, бабина душице? — попитала старицата.

Врабчето почнало да чирика: еди-къде си бях.

— Ами — попитало то накрая — тези теленца на кого са?

— Те са на оная крава, дето лежи пред колибата.

— Откъде е дошла?

— Найдох я вързана под едно дърво. Дойде ми на ум, че може някой вълк да я изяде, затуй я прибрах тук, додето я подири стопанинът ѝ. Но до ден-днешен никой не дойде да я прибере. През зимата я храних с горски треви и шума. На Връбница тя отели тези две чудни телета.

Врабчето пръпнало над теленцата и почнало да ги гъделичка с крилцата си, а те навирили опашки и заподскачали. Кравата гледала и теленцата, и врабчето с овлажнели очи. Не можела да им се нарадва.

В туй време момчето рекло на майка си:

— Мамо, ще ида в гората да видя какво е станало с кравата. Мъчно ми е за нея.

— Иди, щом като ти е толкова домъчняло! — склонила майката.

Отишло момчето в гората. Цял ден дирило кравата, но не я намерило. Замръкнало в горските дебри. Уплашило се от тъмнината и се загубило. По едно време видяло, че някъде между дърветата мъждука светлина. Затекло се към нея. Стигнало и що да види —

колиба, пред колибата двор, в двора лежи неговата крава, а до нея две теленца.

— Бабо, излез бърже — зачирикало врабчето, — пристигнал е моят спасител.

— Какъв спасител? — попитала бабата.

— Абе момчето, дете ме намери в коловоза.

Бабата посрещнала момчето, нагостила го с попара, постлала му да спи в колибата и заранта го събудила рано.

— Иди — рекла му тя — на пазара! Откарай кравата и теленцата. Кравата продай, а теленцата не давай. С парите си купи желязна кола и желязно рало. Впрегни теленцата, те са малки, но са много яки и ще теглят колата.

Както поръчала бабичката, тъй направило момчето. Върнало се вкъщи с желязната кола и ралото на колата. А теленцата вървели безгрижно по пътя, сякаш на колата нямало желязно рало, а била кацнала муха.

Тъкмо когато влязло в двора и разпрегнало теленцата, чуло селския глашатай:

— Слушайте, хора селяни — викал глашатаят, — царят има една нива, която ражда просо, зърното му чисто злато. Ако се наеме някой да изоре царската нива за един ден, додето залезе слънцето, царят ще му даде каквото поиска, ако не смогне до залез да я изоре — царският палач ще му вземе главата!

На другата сутрин момчето впрегнало теленцата си и потеглило.

— Къде? — попитала го майка му.

— Отивам да изора царската нива.

— Не ходи, чедо, теленцата са малки, не можеш изора нивата, царската земя е корава като камък. А царят е зъл човек. Той нарочно мами хората, за да ги погубва.

— Не бой се, мамо, на мене пък ралото ми е желязно — рекло момчето и заминало.

Щом стигнало на нивата, то смъкнало от колата желязното рало и впрегнало телетата. Почнало да оре. Заредили се бразда подир бразда. По едно време се задал и самият цар.

— Какво правиш тука, момче? — викнал той отдалеч.

— Нивата ора! — отговорило момчето.

— Я да се махаш от тук. Тая работа не е нито за тебе, нито за твоите слаби теленца!

— Ще видиш — отвърнало момчето и подкарало теленцата.

А желязното рало пращяло и цепело коравата земя. Теленцата вървели леко и весело махали опашки. Момчето си свирукало. По-голямата част от нивата изорало. Останала само една леха. Царят си прехапал устните — видял, че момчето ще изоре нивата. Веднага изпратил една магьосница да омагьоса момчето. Магьосницата отишла на нивата и спряла малкия орач.

— Постой, бабиното момче, хайде почини си малко! Я виж колко високо е слънцето, останала ти е само една леха, има време да я изореш. Седни да ти разкажа една приказка.

Момчето спряло теленцата и седнало в браздата. То много обичало приказките. Магьосницата почнала да разказва. Додето разправяла, неусетно поръсила със сънен прах очите на момчето и то заспало. Като го приспала, си отишла.

А слънцето слизало все по-надолу. Дошло време да залезе. Тогава едното теленце рекло на другарчето си:

— Слънцето вече захожда, а ние още не сме довършили нивата. Ще загине нашият стопанин. Какво да правим?

— Какво ли? — отговорило другото теленце. — Аз ще ида на оная планина, ще замахна с рог, ще ударя слънцето, ще го върна на пладне, а ти събуди момчето.

Счупили жеглите малките теленца и първото поело към планината, а второто почнало да ближе ръката на заспалото момче. Момчето се пробудило и погледнало към слънцето. Изтръпнало от страх, като видяло, че слънцето клони на залез. Но тъкмо в туй време теленцето, което се било изкачило на планината, ударило с малкия си рог слънцето и то се върнало пак на пладне. След туй юначното теленце слязло долу на нивата.

Момчето скочило, впрегнало отново теленцата, изорало последната леха и отишло в царския дворец. Попитало злия цар:

— Царю, държиш ли на думата си?

— Искай — отвърнал разтреперан от яд царят, — каквото поискаш, ще ти го дам!

— Искам — отговорило хитрото момче — да напуснеш своя трон и да се махнеш, а каквото роди нивата — то ще бъде за целия

народ, защото земята не е твоя, тя е народна земя.

Царят пожълтял от гняв, но нямало що да прави, слязъл от трона и заминал към пустата гора Тилилейска, а момчето отишло при най-добрия ковач и му поръчало да изкове стоманен сърп, за да бъде пожъната народната нива със златните класове.

ЧЕТИРИЙСЕТТЕ МОМЧЕТА И ТЯХНАТА СЕСТРИЧКА

Един баща имал четирийсет синове и едно сляпо момиченце. В къщата били наредени четирийсет и две легла. Всяка сутрин сляпото девойче подреждало леглата и подклаждало един голям казан, в който вряло яденето на многолюдната дружина. Четирийсет и две паници нареждало на трапезата сляпото момиче. От зори до мрак бащата се трудел за своята челяд. Той орял една голяма нива, която раждала жито като дренки. Сред нивата се издигало младо ябълково дръвче с бели клони, а под дръвчето шумоляло прохладно кладенче.

Било есен. Пожълтели ябълковите листа. Зачервили се първите плодове, които родило дръвчето. Старецът подгонил конете, бързо овършал житните снопи, пренесъл зърното в житницата с един голям платник и впрегнал четирийсет рала волове. Появила се бяла пара над браздите, които заредили синовете му. С кринче в ръка бащата крачел по лехите и пръскал семената. Те падали върху черната земя като златна градушка. За три дни цялата нива почерняла. Объхтан от черния труд, старият се прибрал вкъщи и паднал болен. Сляпото момиче му сварило горчиви корени, но те не донесли здраве на болния човек. Като усетил, че краят приближава, бащата повикал синовете си и рекъл:

— Скъпи мои чеда, аз отивам в едно далечно място, откъдето няма връщане. Минете покрай мене един след друг, да ви помилвам по главите.

И когато всичките синове се простили с баща си, той се надигнал:

— Помнете — рекъл им, — че най-сладък хляб ражда нашата нива. Орете я задружно и живеете като братя. Не се карайте помежду си. А сега кой от вас ще ми донесе една стомничка вода от кладенчето сред нивата? На сетния си час искам да си намокря устните с оная вода, която са пили дедите ми.

Четирийсет братя грабнали четирийсет стомни и търтили към нивата. Но когато стигнали, наместо да наляят вода, оставили

стомните под ябълката, откършили по една тояга и започнали да мерят нивата.

— Братя, защо я мерите? — попитало най-малкото братче.

— Ще я делим! — извикали в хор трийсет и девет гласа.

Започнали да я делят и се скарали. Дигнали тоягите, надали грозни викове, почнали да се бият, изпотрошили стомните.

— Какво правят синовете ми? — попитал с немощен глас старецът, като чул олелията.

— Бият се на нивата — отвърнало сляпото момиче.

— А водица донесоха ли ми?

— Не са, татенце.

Тогава старецът тежко въздъхнал, надигнал се и тъй проклет синовете си:

— Проклинам ви да се превърнете на къртове и цял живот да ровите земята, защото сте лакоми за пръст!

На зъл час прокълнал болният синовете си и те се превърнали мигом на къртове. Разбягали се по всичките краища на нивата, изровили четирийсет къртичини и потънали в земята. Провалили се на долния свят.

Сляпото момиче, като изпроводило баща си на гробището, слязло към нивата да дири братята си. Започнало да вика. Четирийсет имена изредило, ала никой не се обадил. Клетото сираче седнало под ябълката и заплакало. Тогава се смилило над него едно студенче — малко водно гущерче, което пъплело по дъното на кладенчето. То изпълзяло от водата и рекло:

— Не плачи, момиченце! Братята ти са живи.

— Защо не се обаждат, като са живи? Къде са?

— На долната земя.

— Кой ти каза, че са на долната земя?

— Водата. Тя извира от голяма дълбочина.

— Как да ида при тях?

— Ще ти кажа. Под долния синор на нивата има един сух кладенец. Стъпи в кофата и слез долу. Не бой се, вътре няма вода. На дъното ще намериш една плоча. Като я дигнеш, ще се открие голяма каменна стълба, която води за долния свят. Слизай надолу по тая стълба, додето стигнеш.

Сляпото момиче се върнало вкъщи, взело една кошница и отърсило от ябълковото дърво всичкия плод. Преброило ябълките — тъкмо четирийсет. По една за всеки брат. Напълнило кошницата. Намерило сухия кладенец, стъпило в кофата и почнало да се спуща надолу. Слязло на дъното. Дигнало плочата и поело надолу по стълбата. Двайсет недели слизало към долния свят. Капнало от умора и глад, ала не посегнало към ябълките, защото искало за всеки брат да има по една ябълка от бащиното дърво.

В понеделника на двајсет и първата неделя девойчето стъпило на долния свят и спряло.

— Кого дириш? — попитал един глас на стара жена.

— Моите четирийсет братя. Знаеш ли къде са?

— Тука са. Държа ги затворени в една малка къщичка. По три пъти на ден им давам да ядат солена пръст и когато почнат да пицят от жажда, на всички наливам по една чашка вода. Те хвацат чашките с предните крачета, но щом ги вдигнат към устата си, дъната на чашките падат и водата се разлива. Никога не могат да утолят жаждата си. Не зная какъв грях изкупват!

— Заведи ме, бабичко, при тях! — помолило се сляпото.

И когато влязло в къщичката, къртовете жално заскимтели.

— Разрешаваш ли да им дам по една ябълка? — попитало гостенчето.

— Дај им! — съгласила се бабичката.

Момичето тръгнало с кошницата и на всеки кърт подало по една румена ябълка. Къртовете жадно загризали сочните ябълки и щом преглътнали първите хапки, превърнали се пак на хора. Сляпото не ги видяло, но чуло гласовете им и заплакало от радост. Най-малкото братче изяло само половината ябълка. Другата половина дало на сляпата си сестричка. Девойчето ухапало ябълката и щом глътнало първата хапка — очите му прогледнали.

Радостта на братята немала край, като видели, че вече не са къртове, а сестричката ги гледала и не можела да им се нагледа.

Навървили се по стълбата. Тръгнали към горния свят. Най-напред вървяла сестричката и ги водела. Вървели още двајсет недели. В понеделника на двајсет и първата неделя излезли от сухия кладенец и що да видят: бащината им нива се дигнала, вързала едри класове, пожълтяла. Грабнали братята четирийсет сърпа и я пожънали

задружно. Прибрали житото в бащината житница. Девойчето омесило една пещ хлябове от новото брашно и ги раздало на сиромасите, за да си спомнят за покойния им баща. Втората пещ хлябове излапали братята и заживели в мир и съгласие, както трябва да живеят истинските братя.

ДЕЦАТА НА ВОЙВОДАТА

Имало едно време три сестри — три воденичарски дъщери. Двете, по-големите, били хубави и не твърде, а третата, най-малката, била като звезда Вечерница. Живеели трите момичета в бащината си воденица. Пораснали, станали моми за женене. Една вечер те седнали пред воденицата и навирили хурки да предат на месечина. Почнали да си хортуват. Най-голямата казала:

— Да ще да ме вземе войводският син, ще му напреда едно вретено прежда и ще му изтъка от нея платно, с което да облече цялата си войска.

Обадила се втората:

— Да ще мене да вземе, че да му омеся една такава бяла погача, с която да нахрани цялата си войска.

— Ако пък войводският син се ожени за мене — рекла третата, най-малката, — ще му родя две момчета със златни коси и сребърни зъбчета.

Войводският син слизал всяка вечер да пои на реката белия си кон. Пътят му бил край воденицата. Тъкмо когато трите предачки си приказвали, той минал покрай тях, поспрял си коня и ги чул. На връщане влязъл във воденицата, намерил стария воденичар и му рекъл:

— Дядо, дай ми една от твоите дъщери за жена.

— Коя искаш? — зарадвал се воденичарят.

— Най-малката.

— Вземи я, синко, но ще те попитам най-напред какъв занаят имаш.

— Аз съм войводски син, дядо, баща ми е стар. Когато се ожена, ще ме направи командир на цялата войска. Аз ще бъда войвода.

— Добре, като е тъй — казал воденичарят.

На другия ден — било петък — войводският син дигнал сватба. Дошъл със златна кочия, взел най-малкото момиче и го завел в двореца на баща си. Заживели младоженците честито. Минало, що минало, старият войвода грохнал и отстъпил мястото си на своя син, който

станал добър войвода. Веднъж в двореца дошли двете по-големи сестри и рекли:

— Сестро войводкиньо, прибери ни в двореца и ние да си поживеем. Дотегна ни да ходим напрашени с брашно. Омръзна ни бащината воденица. Къде-къде е вашият дворец!

— Елате — рекла им войводкинята и ги наредила в двореца.

Най-голямата сестра била голяма завистница. Тя ходела денем и нощем по стаите на войводския дворец и се чудела как да прогони сестра си и да се ожени за младия войводски син. Един ден войводкинята добила две момчета. Чудни деца — със златни косички и със сребърни зъбчета. С насълзени от радост очи гледала майката рожбите си и не можела да им се нарадва. Младоженецът бил на лов и щял да се върне късно през нощта. Голямата сестра, завистницата, стояла до леглото на родилката и се пръскала от яд. По едно време продумала:

— Сестро войводкиньо, защо не си подремнеш малко, я колко си уморена.

— Ами дечицата ми? — попитала майката.

— Аз ще ги сложа в люлката и ще ги люлея, додето заспят.

Уморената майка затворила очи и се унесла. Тогава завистницата грабнала двете новородени дечица, изскочила навън, мушнала се в тъмната градина и ги погубила. Заровила ги наскредината, отишла при кучката, взела две малки кученца и ги отнесла в люлката. Почнала да ги люлее и да им пее. Войводкинята спяла. Посред нощ се върнал мъжът ѝ от лов.

— Честити рожби! — посрещнала го сестрата.

— Къде са? — викнал зарадван младият войвода и се затекъл към люлката, но като видял двете кученца, пожълтял от гняв и извикал:

— Вън! Изхвърлете тези кучета, а майка им прогонете, направете ѝ сламена колиба нейде край реката! Отсега нататък нека пасе патките ми!

— Ами какво ще правиш без жена? — попитала завистницата.

— Лесна работа — отвърнал ядосаният войвода, — тебе ще взема!

Още същата нощ наредбата му била изпълнена.

На другия ден войводата излязъл да се поразходи из градината. И що да види? На онуй място, дето завистницата заровила двете дечица,

били пораснали две чудни дървета със сребърни листа и златни цветове. Учудил се войводата и повикал новата си жена:

— Ела да видиш какво чудо е станало!

Минал най-напред войводата под дърветата. Те се навели и почнали да го милват по главата. Минала подире му войводкинята. Дърветата се наклонили и почнали да я шибат по главата.

Войводата повикал майстори и рекъл:

— Закрепете между клоните на тия две дървета две легла — нощес ще спим с войводкинята там горе, между златните цветове и сребърните листа.

Майсторите направили леглата. Вечерта войводата и жена му се настанили да спят в тях. Зашумели над главите им сребърните листа.

Войводата бързо заспал. Цветовете го милвали по лицето. Войводкинята била като на тръне. Не можела да мигне, защото клоните я шибали по лицето. Към полунощ двете дървета се обадили с човешки гласове:

— Братко — рекло едното, — тежи ли ти войводата?

— Не ми тежи — отвърнало другото, — защото ми е баща. Лек ми е като перце. А на тебе тежи ли ти войводкинята?

— Тежи ми като биволица. Клоните ми пращят.

Войводкинята чула, слязла от дървото и цяла нощ лежала на мократа трева.

На другия ден, когато войводата слязъл и отишъл пак на лов, тя грабнала една секира, отсякла дърветата и ги изгорила. От тях останала само купчина пепел. Патарката, майката на погубените дечица, нагребала шепа пепел от купчината и я пръснала в лехите. До вечерта поникнал босилек със златни и сребърни върхове. Завистницата се досетила, че тоя босилек е от праха на дърветата, пуснала една овца в градината и овцата опасла босилека. През нощта тая овца родила две агънца със сребърна вълна и златни рогчета. Като ги видяла, завистницата бързо ги натикала в една кошница, намазала кошницата със смола и я хвърлила в реката. Реката понесла агънца надолу. Кошницата се закачила във върбалака тъкмо пред сламената колиба на патарката. И нали били гладни, двете агънца почнали да бляят жално-милно. Патарката ги чула, станала, запалила свещ и отишла към върбалака. Намерила засмолената кошница, отворила я и какво да види — сребърни агънца със златни рогчета. Познала ги, че са

нейните дечица. Прибрала си ги в колибата, дала им да сучат. Щом първото агънце дръпнало глътка мляко — превърнало се на дете. Тогава зарадваната майка дала мляко и на второто — и то станало дете.

Раснали двете момченца със златни косици и сребърни зъбчета в сламената колиба, проходили и почнали да говорят. Често излизали да играят навън, до прага. Всеки, който минавал край колибата, се спирал да ги гледа и да им се чуди. Минала веднъж войводкинята. Децата, като я видели, захванали да хвърлят камъни подире ѝ. Минал войводата. Те изскочили с две метли и почнали да метат пътеката пред коня му.

Войводата се смаял много, като ги видял: какви са тия две момченца със сребърни зъбчета и златни косици? Тъкмо такива била обещала някога да му роди патарката. Нещо го жегнало. Тръгнал да я дири. Тя си пасяла патките край реката с една дълга вършина.

— Откъде имаш тия дечица? — попитал войводата.

— Реката ми ги донесе в една засмолена кошница — отговорила патарката и си влязла в колибата.

Войводата се върнал в двореца. Заварил войводкинята тъкмо когато гонела с една тояга котката да я бие, задето налокала млякото.

— Не ме бий или ще обадя на войводата как погуби дечицата му и ги смени с кученца! — измяукала котката.

Войводата чул, грабнал от ръцете на жена си тоягата, хвърлил я през прозореца, навел се, взел котката на ръце и я разпитал за всичко. Котката, която не спи нощем, знаела цялата история. Тя разказала от игла до конец на войводата какво била направила завистницата с децата, дърветата, босилека, агънцата.

— Ами как са се превърнали агънцата на деца? — попитал войводата.

— И туй видях — отговорила котката, — тъкмо бях отишла за мишки в колибата на патарката, когато тя извади агънцата от кошницата. Щом им даде майчино мляко — те се превърнаха на деца.

Тогава войводата прибрал първата си жена и дечицата си в двореца, а завистницата заповядал да засмолят в едно буре и да я хвърлят в морето.

МОМИЧЕТО, КОЕТО БИЛО НАПРАВЕНО ОТ ВАР

Живели някога двама стари хора, които си нямали рожби и много тъгували. Веднъж бабичката рекла:

— Дядо, щом настане зима, ще си направим едно момиче от сняг. Не мога повече да трая без рожба.

— Да си направим, но снежното девойче ще се разтопи, когато времето се затопли.

— Тогава вземи теслата и издялай едно момиченце от дърво!

— Може — съгласил се старецът, — но трябва да ти кажа, че сложим ли го край огъня и падне ли някоя искра върху него, то ще се запали и ще изгори.

Бабичката, като чула тия думи, се натъжила много и очите ѝ се напълнили със сълзи.

— Не плачи — утешил я старецът, — аз съм човек варджия. Утре ще угася вар и ще направя едно момиченце от вар.

Бабичката се зарадвала, като чула тия думи, и легнала да спи успокоена. Заспала дълбоко и през сън чула един глас, който ѝ рекъл:

— Момиченцето ще бъде много бяло и много хубаво, но ако искате да остане живо, щом проговори, трябва да го изведете на пътната врата и да го дадете на оня, който мине първи покрай вас. Ще му поръчате, като си намери годеник, да не му продумва дума, докато той не познае от какво е направено, защото, ако проговори, ще се превърне на бял прах.

На другия ден старецът се запретнал, угасил вар в един трап, измайсторил едно момиченце — по-бяло от сняг — и щом рязнал с една пръчица мястото под носа му и му направил уста, то проговорило:

— Добро утро, тате! Как си, мамо?

На старците им било много мъчно да се разделят с бялата си дъщеричка, но нямало какво да правят — трябвало да изпълнят поръчката на оня, който се обадил през нощта. Излезли на пътя, за да

видят кой ще мине първи, че да му я предадат. Не щеш ли, най-напред се задал един крантав кон. Старците се спогледали, отворили портата, вкарали коня в двора, вчесали го с един гребен, поставили му юзда, оседдали го с меко седло, наместили бялото момиче на коня и му поръчали да мълчи пред годеника си, додето той не изговори думите „от вар момиче“.

Трябва да ви кажа, деца, че крантавият кон идед направо от яхърите на тогавашния войвода. Докато конят бил млад и буен, го хранели с ориз и го решели със златен гребен, но когато остарял и краката му почнали да се преплитат, войводските прислужници го изкарвали от къщи и го натирили в гората, да го ядат вълците. Ала конят бил прекарал целия си живот при хората, затуй не останал в гората, а се върнал пак в града и минал покрай къщата на двамата старци. Щом усетил момичето на гърба си, той се посъживил и тръгнал право към войводския дом. Синът на войводата, като видял момичето, много се зарадвал.

— Кое си ти и откъде идеш? — попитал той.

Момичето мълчало.

— Защо не отговаряш, да не си няма?

Момичето пак нищо не казало. Войводският син му помогнал да слезе от коня, хванал го за ръчицата и го отвел вкъщи при майка си и баща си.

— Вижете — рекъл той — какво бяло момиче ми донесе крантавият кон.

Старият войвода и жена му ахнали, като видели колко хубаво е момичето, и почнали да го разпитват защо е толкова бяло, но момичето не отворило уста.

Синът на войводата отишъл през деня на лов и се върнал с празни ръце, защото пред очите му се мержелеело все бялото момиче. Като се прибрал вкъщи, рекъл на майка си:

— Майко, решил съм да върна пръстена на царската дъщеря.

— Как тъй ще го върнеш, нали ти е годеница?

— Не искам да се женя за нея. Ще се оженя за момичето, което ми донесе крантавият кон.

— Какво приказваш? — извикала тя. — Не разбра ли, че момичето е няма?

— Нищо, че е няма. Искам си го — и туйто.

— Прави каквото щеш — рекла майката.

Върнал войводският син пръстена на царската дъщеря и се сгодил за бялото момиче. Но нали никога не се сещал да му каже, че е направено от вар, момичето упорито мълчало. Три месеца време войводският син водил годеницата си, разхождал я с една позлатена кочия, облякъл я в сърма и злато, молил я да му продума, но тя не си отваряла устата.

— Тая девойка е наистина няма — рекъл той и решил да я напусне. Заключил я в една малка стаичка на тавана и пратил за царската дъщеря.

Като се настанила във войводския дом, царската дъщеря най-напред попитала къде е бялото момиче. Прислужничките ѝ съобщили, че е заключено в една стаичка на тавана.

— Идете да видите през ключалката какво прави — заповядала царската дъщеря.

Прислужничките тихо, на пръсти, се приближили до вратата, погледнали през ключалката и видели бялото момиче — седи на едно столче до прозореца, а на коленете му жълта копринена риза.

— Тая риза ще бъде за моя годеник — войводския син. Вдени се, игличке! — рекло момичето.

Изведнъж иглата, която била забодена на игленика, скочила на масата, отишла при златния конец, подала си ухото и конецът се надянал. Момичето взело иглата и почнало да шиє копчетата на ръкавите. Както шиєло, без да ще, си боднало големия пръст и викнало гневно на иглата:

— Ох! Защо ми убодє големия пръст? Ти си лоша игла! — и я захвърлило на пода.

Когато преминала болката, бялото момиче се обърнало кротко към иглата:

— Прощавай, игличке. Ела да си продължим работата.

Но иглата била много сърдита и не рачила да иде при момичето. Тогава то грабнало ножиците, отрязало си носа и му заповядало:

— Иди да ми донесеш тая непослушна игла!

Отрязаният нос скочил върху масата, от масата тупнал на пода, грабнал иглата и я подал на бялото момиче. Момичето поело иглата с лявата ръка, а с дясната хванало отрязания нос и го сложило пак там, дето му е мястото.

Прислужничките на царската дъщеря се втурнали надолу и си изпотрошили краката по стълбите. Задъхани, разказали на господарката си какво са видели.

— Голяма работа — рекла царската дъщеря, — и аз мога тъй. Донесете ми платно за риза, игла, златен конец и ножици — като ѝ донесли всичко, тя се обърнала към иглата и рекла: — Заповядвам ти, иглице, да отидеш при конца и да му подадеш ухото си, за да се вдене! Хайде!

Но иглата не мръднала.

Княгинята тропнала с крак.

— Знаеш ли коя съм? Ако не изпълниш веднага заповедта ми, ще повикам един ковач и ще го накарам да те натроши с чука си върху наковалнята.

Но иглата пак не мръднала.

Тогава княгинята я грабнала, захвърлила я на пода и креснала:

— Ти си ръждива игла! Ела сега при мен!

Но иглата не я послушала и този път.

Пламнала от яд, княгинята грабнала ножиците, отрязала си носа и изпищяла:

— Олеле, страшно боли! Хей, нос, по-скоро ми донеси иглата, защото умирам от болка!

Носът паднал на земята и не мръднал. Княгинята се навела, взела го, поставила го там, където бил по-рано, натиснала го, но щом си махнала ръката, отрязаният нос пак тупнал на земята.

— Ами сега какво ще правя, мамичко? — викнала княгинята и се мушнала в леглото.

Като се върнал войводският син и видял, че жена му няма нос, поклатил глава:

— Не мога да живея с жена, която няма нос! — рекъл той. — Заведете я в двореца и ми доведете втората дъщеря на царя. Тя поне има дълъг нос.

Довели му дългоносата княгиня. Направили сватбата. И заживял войводският син с новата си жена. Дългоносата княгиня още на другия ден след сватбата проводила своите прислужнички да видят какво прави на тавана заключеното момиче. Прислужничките пак надникнали през ключалката и ето що видели:

Бялото момиче стояло наред стаята и гледало към пещта, която зеела под камината.

— Опали се, пещ! — викнало то.

Пещта мигом пламнала.

След това девойчето се обърнало към нощвите, в които имало бяло брашно:

— Отсей се, брашно!

Брашното влязло само в едно сито и се отсяло.

— Замеси се, хляб! — извикало момичето.

Хлябът се замесил и бързо втасал. След това момичето разплело дългите си коси и измело въглените от пещта. Суровите хлябове сами се наместили в пещта, изпекли се, излезли навън и се наредили на полицата. Сетне момичето подигнало тигана и му поръчало да се настани върху железния триножник над въглените. Тиганът мигом изпълнил поръчката.

— Налей се, масло! — обърнало се момичето към шишето с дървеното масло. Шишето подскочило от полицата към огнището и се изляло в тигана. Щом маслото завряло, бялото момиче си потопило ръцете в тигана и като ги извадило, в тигана останали две големи риби и почнали да се пържат.

Прислужничките пак затрополили надолу по стълбата към дългоносата княгиня. Разказали ѝ какво били видели.

— Голяма работа! — рекла княгинята. — И аз мога тъй.

Накарала прислужничките да напаят хубаво пещта, разплела си косата и си мушнала главата в огнената пещ, за да измете жарта. Косата ѝ пламнала, изгоряла и дългоносата княгиня заприличала на пърлено прасе.

— Налейте масло в тигана! — провикнала се княгинята.

Когато маслото завряло, тя си потопила ръцете и запищяла от болка:

— Олеле, майчице, изгоряха ми ръцете!

Никакви риби не се появили в тигана.

Войводският син се показал на прага.

— Какво става тука? — попитал той.

И като видял жена си, поклатил глава и рекъл:

— Не мога да живея с опърлена жена! Върнете я в двореца!

Минало, що минало, дошло време войводският син да замине на бой. Повел той войниците си, които били много весели, защото знаели, че ще победят и ще се върнат при своите невести и дечицата си. Копията им лъщели, сабите им звънтели, а конете цвилели. Само войводският син вървял замислен и натъжен. Вечерта войската спряла в едно равно поле. Войниците разпънали шатри, наклали огньове, навечеряли се и се хванали да играят хоро. Само войводският син седял на трапезата, подпрял главата си с длан, и гледал навън. По едно време две бъклицы се чукнали и си заговорили тихичко. Войводският син чул разговора им. Едната попитала:

— Кой те напълни отзарана?

— Момичето, което е направено от вар. А тебе?

— И мене то ме напълни. Да ще войводският син да сръбне една глътка от мен, веднага ще му се развесели сърцето.

— Ако пък сръбне от мен, сърцето му ще стане лъвско — добавила втората бъклица.

Войводският син веднага повикал помощника си и го попитал кое момиче е направено от вар.

— Не го ли знаеш? — учудил се помощникът. — То е същото, дето стои заключено в таванската стаичка.

— Тъй ли? — рекъл войводският син и надигнал едната бъклица.

Сърцето му бързо се развеселило. Когато опитал втората, усетил пък, че сърцето му е лъвско. Няма нужда да ви казвам, че никой не може да надвие оня човек, който има лъвско сърце в гърдите си. Войводският син победил враговете си още в първия бой и обърнал войската си назад. Като се прибрал вкъщи, той изтичал по стълбите към таванската стаичка, отключил вратата и викнал:

— Благодаря ти, годеничке, дето направи сърцето ми лъвско. Не мога да разбера как можеш да вършиш такива чудеса, когато си направена от вар?

Щом чуло тия думи, девойчето навело очи и проговорило:

— Ах, колко съм щастлива! Сега вече мога да говоря.

Войводският син зяпнал от учудване.

— Я — рекъл той, — ти значи не си няма?

Девойката му разказала откъде е дошла и защо е била принудена да мълчи досега. Като изслушал разказа ѝ, войводският син се зарадвал, хванал я за ръката, отвел я долу при родителите си и вдигнал

голяма сватба. На сватбата поканили и двамата старци — варджията и неговата бабичка. Три дни и три нощи свирили цигуларите. Подир сватбата бедният варджия и бабичката му останали да живеят във войводския дом. Но вие ще попитате какво стана с крантавия кон? Конят, деца, до края на живота си получавал по едно кринче ориз на ден и го решели със златен гребен.

ДАР ОТ СЪРЦЕ

Тръгнали трима братя за чужбина — пари да печелят. Стигнали на един кръстопът. Най-големият казал:

— Тук ще се разделим. Аз ще поема нагоре по десния път, ти — обърнал се към средния брат — тръгни по левия, а пък ти — обърнал се към най-малкия — ще държиш средния път. Подир три години на Димитровден ще се намерим пак тук, на този кръстопът, и ще видим тогава кой какво е спечелил. Бива ли?

— Бива, бате — рекли двамата по-малки братя, целунали му ръка и се простили.

Най-големият брат слязъл в един град, станал хлебар и спечелил за три години пълна кесия с жълтици. Средният брат отворил кръчма до един мост. Запретнал ръкави и почнал да продава вино. Продавал вино и вода, продавал, докато си напълнил джобовете. А най-малкият се пазарил у един добър човек — стар овчар. Като минали трите години, момчето отишло при овчаря за сметката. Овчарят му наброил припечелените пари, натрупал ги на купчина, извадил от пояса си три ореха и рекъл:

— Аз съм човек стар и болен. Запрях вече и не мога да тичам подир овцете. Добре, че се намери ти, инак стадото ми щеше да пропадне. Много съм ти благодарен. Падат ти се толкова и толкова пари или тези три ореха, дето съм ги сложил напреде ти. Парите давам без сърце, защото са като огъня: човек лесно може да изгори ръцете си с тях. А орехите давам от сърце. Ако щещ, вземи парите, ако щещ — орехите.

Момчето помислило, помислило и посегнало към орехите.

— Ще взема орехите, защото ги даваш от сърце.

Взело орехите, целунало ръка на стария овчар и си тръгнало.

Тъкмо на Димитровден тримата братя се срещнали на кръстопътя. Големият ги попитал:

— Какви са ви печалбите?

— Добри са — отговорил средният брат.

— Дайте да ги видим! Ето, най-напред вижте аз какво спечелих!
Той развързал кесията си. Средният брат също извадил от пазвата си една торбичка с пари.

— Не си лапал мухите в кръчмата — казал му големият.

Последен бръкнал в джоба си най-малкият и извадил трите ореха.

— Туй ли ти е печалбата за три години? — попитал го най-големият брат.

— Туй е — три ореха, но са дадени от сърце — отвърнал малкият. — Даде ми ги един стар човек — овчар, задето му пасох стадото. Като баща се грижеше за мен.

Другите двама избухнали:

— Все бяхме виждали прости хора, но по-глупав мъж от тебе не ще се намери по целия свят. За три ореха — три години ратай, де се е чуло и видяло такова чудо! Върни се да поискаш пари от овчаря, инак да не си посмял да влезеш в бащината ни къща! — развикал се най-старият брат.

Момчето се нажалило и тръгнало назад. Тежко му било на душата.

— Аз мислех — думало си то, — че дар от сърце е най-хубавото нещо на земята, а то какво излезе!

Стигнало една чешма. Навело се да пие вода, но преглътнало само две глътки, защото било гладно. Бръкнало в торбата си — нямало трошица хляб. „Я да счупя орехите, че да залъжа глада си!“, помислило си момчето. Счупило първия орех. Тогава станало чудо. Изведнъж счупеният орех пораснал, станал голям колкото столитрова бъчва и от черупката почнали да излизат овце, овни със звънци, млади агнета — цяло стадо излязло от ореха. От радост момчето не знаело какво да стори. Подбрало стадото и го подкарало към бащината си къща.

Вървяло, що вървяло, приближило родното си село.

„Я да счупя и втория орех, да видя какво има в него“, рекло си то и го счупило. Щом пукнало черупката, от ореха излезли два млади вола с големи рога. Подир воловете — кола, а на колата — желязно рало.

— Бре! — ударило се момчето по челото, хванало синджирите на воловете и ги повело след стадото.

Преди да влезе в селото, решило да счупи и третия орех. Тогава от черупката излязло едно момиче — толкова хубаво, че не може да се опише с перо.

— Води ме — продумало момичето — в бащината си къща; аз съм неродена мома и съм отредена да ти бъда невеста.

Качило момчето девойката на колата, повело воловете, звъннали звънциите на стадото. Прибрало се в дома на баща си. Като видели братята стадото, новата кола и девойката — езиците си глътнали. Тогава им станало ясно какво значи дар от сърце!

ДЯДО-ТОДОРАНОВИЯТ СИН

Дядо Тодоран събуди една сутрин сина си Койча и му рече:

— Ставай, Койчо, да вървим!

— Къде ще ме водиш, тате? — попита Койчо.

— В града, сине, в големия град.

Стегнаха си двамата цървулите и тръгнаха. Вървяха, вървяха, вървяха — стигнаха до дълбок пресъхнал кладенец. Старецът посегна да седне на тревата до кладенеца и изпухтя:

— Пух!

В този миг от сухия кладенец изскочи малко човече с рядка заострена брадица, с кожена престилка и златен чук в десницата.

— Аз съм Пух — рече човечето, — защо ме викаш?

— Аз тебе не викам — отвърна дядо Тодоран, — само изпухках, защото се уморих от дългия път.

— А къде си повел туй момче?

— Ще го дам в града, занаят да учи.

— Я ми го остави да ми стане ратай. Ако е паметливо — от мене ще научи големи дяволии.

— Какъв си ти? — попита дядо Тодоран.

— Аз съм майстор над майсторите. В този кладенец ми е работилницата.

— А как слизаш долу?

— Имам си въжена стълба, усукана от пясък. По нея слизам и се качвам. Ще ми оставиш ли сина си?

— Да ти го оставя — съгласи се дядо Тодоран, — ами кога да дойда да си го прибера?

— Ела подир три години — отвърна брадатият майстор, хвана Койча за ръката и го намъкна в кладенеца.

Дядо Тодоран се прибра вкъщи. Като минаха три години, той отново потегли към сухия кладенец. Щом пристигна, надникна в тъмнината долу и се провикна силно:

— Пух! Тука ли си, ей, Пух!

Изведнъж в тъмния кладенец скръцна някаква врата и по възената стълба чевръсто изскочи майстор Пух.

— Какво искаш? — попита майсторът.

— Искам си момчето — отвърна дядо Тодоран. — Трите години изтекоха и дойдох да си го прибера.

— Дошъл си, но няма да ти го дам — поклати глава братият Пух.

— Хубава работа. Защо няма да ми го дадеш? — замига изплашено дядо Тодоран.

— Защото нищо не е научило. Трябва да остане още три години.

— То за оставането — може да остане, но аз какво ще правя без него, като съм запрял и не мога да си работя нивите! Ще умра от глад.

— Почакай малко, аз ще ти дам нещо за прехрана — рече брататото човече и се хопна в кладенеца. Подир малко изскочи пак и подаде на стареца една шарена кърпа и една пъпчива тиква.

Дядо Тодоран пое кърпата и тиквата и попита:

— Защо ми са?

— Носи ги вкъщи — поръча Пух, — аз съм ги измайсторил. Щом постелеш кърпата на земята — върху нея мигом ще се наредят паници с топло ядене, а в тиквата стоят скрити петстотин юнаци на коне. Ако някой ти стори зло — ще почукаш три пъти върху тиквата и ще видиш какво ще стане.

Старецът прибра тиквата и кърпата в торбичката, прости се с Пух и си тръгна. Като стигна в къщурката си, бръкна в торбичката, извади кърпата, постла я върху земята и що да види? Изневиделица се появиха четири паници: едната пълна с топла чорбица, в другата се мъдри варено пиленце, в третата — зачервена баница, а в четвъртата — жълто грозде. Дядо Тодоран се видя в чудо. Излапа набърже всичкото ядене и цяла нощ не можа да заспи от вълнение.

„Гледай го ти, мислеше си старецът, онова брадатото човече каква кърпа е измислило! Дано моят Койчо се пребори със занаята“.

На другия ден по пладне доволният старец отиде в къщата на селския чорбаджия да се похвали с кърпата. Чорбаджийската жена го пусна да влезе вкъщи и му рече:

— Дошъл си тъкмо на обед, но аз нямам с какво да те нагостя, защото днес не съм готвила нищо!

— Не бери грижа за тая работа — отвърна старецът и се усмихна, — дядо ти Тодоран си носи обяда, ами повикай мъжа си!

Додето пристигне чорбаджията, гостенинът постла чудната кърпа на земята и тозчас върху нея се наредиха две печени пуйки, три бъклицы и една бяла, пребяла погача. Седнаха тримата на трапезата, почнаха да ядат и да пият.

Чорбаджийката хвърли око на кърпата и все канеше гостенина:

— Пий, дядо Тодоране, сръбни си още.

Дядо Тодоран надига бъклицата, надига я, додето направи главата. Тогава чорбаджийката неусетно издърпа вълшебната кърпа и я подмени с друга, същата като нея. На тръгване старецът прибра лъжливата кърпа, мушна я в пазвата си и се заклати към къщи. Търкулна се в леглото и цяла нощ спа като заклан. Пробуди се на другия ден и най-напред потърси кърпата си, защото беше изгладнял здравата. Постла я, но изведнъж прехапа устни: върху кърпата не се появиха никакви паници. Вторачи се, почна да разглежда кърпата и разбра, че е подменена.

— Ще ви науча аз вас как се подменя Дядо-Тодорановата кърпа! — закани се старецът и почука три пъти с пръст по кората на тиквата.

Тогава се разтвори една тиквена вратичка, от нея изскочиха петстотин човечета на коне с дряновици в десниците. Те се строиха пред стареца, размахаха дряновиците и извикаха в един глас:

— Какво ще заповядаш, дядо Тодоране?

— Аз ли? — отвърна старецът. — Аз ви заповядвам да идете в къщата на чорбаджията и да му ударите сто хубави тояги по гърбеца, а чорбаджийката ще налагате, додето ви даде моята кърпа хранителка.

Малките конници препуснаха стремглаво към чорбаджийската къща. Подир час се върнаха с изпотрошени дряновици. Предадоха кърпата на дядо Тодорана и му рекоха:

— Лоша чорбаджийка, брей! Изпотрошихме си дряновиците, додето я накараме да върне откраднатата кърпа.

Дядо Тодоран пое кърпата и я постла на двора. Тогава се появили паници с ядене за петстотин уморени и гладни юнаци, а за конете им — петстотин торби с ечемик. Като се нахраниха хубаво юнаците, един след друг се намъкнаха през вратичката в тиквата и там притихнаха.

Заживя си дядо Тодоран безгрижен живот. Като изтекоха още три години, той пак отиде при сухия кладенец и почна да вика:

— Пух! Излез, майсторе!

Но наместо Пух от кладенеца изскочи самият Койчо.

— Бре, сине, ти ли си? — прегърна го дядо Тодоран. — А къде е майстор Пух?

— Той отиде на пазара да продава дяволиите си, а пък мене заключи в работилницата, но аз, тате, като ти чух гласа, мигом се превърнах на мишле, измъкнах се през ключалката, пак станах човек и изскочих.

— А защо не се прибираш в бащиния си дом?

— Как да се прибера, като не ме пуска майсторът.

— Защо не те пуска?

— Защото се извъдих по-голям майстор от него. Той не може да се побере в кожата си, откак разбра, че съм го надминал, и е решил да ме погуби. Но аз не се давам!

— Я го гледай ти него, брадатото! — поклати глава дядо Тодоран. — Наместо да се радва, че има способен ученик — седнало да му завижда. Хайде да си вървим!

Койчо слезе още един път в кладенеца, прибра си чуковете от работилницата и тръгна подир баща си. Вървяха, що вървяха — стигнаха в едно село. Там чуха тъпани и гъдулки.

— Сватба има — рече дядо Тодоран, — я да се отбием за малко.

Отбиха се. Сватбарите посрещнаха чужденците с радост и почнаха да ги черпят. Не щеш ли, тъкмо в туй време се появи майстор Пух, престорен на гайдар. Койчо го позна по жълтите очи и додето майсторът надуе гайдата си — ученикът му удари челото си в земята, превърна се на трендафил и тупна на трапезата. Пръстите на майстор Пух заиграха по ручилото. Свирнята му омагьоса всичките сватбари.

— Много хубаво свириш! — въздъхна младоженецът. — Какво да те дарим?

— Нищо не искам — отвърна гайдарят, — ако ви е воля, дайте ми оня трендафил да се накича.

— На драго сърце! — извика младоженецът, грабна трендафила от трапезата и го подаде на гайдаря.

Гайдарят стисна с десницата си цветето, но наместо да го помирише, започна гневно да го мачка. Тогава трендафилът мигом се превърна в шепа просени зрънца, които се пръснаха по трапезата.

Гайдарят скръцна със зъби, захвърли гайдата си и без да губи време, удари чело в земята и се престори на квачка с десет пиленца.

— Бре, такава чудо не сме виждали! — развикаха се сватбарите и се струпаха да видят какво ще стане по-нататък.

Пиленцата лакомо започнаха да кълват просените зрънца. Изкълваха ги всичките. Само едничко се беше търкулнало под една паница и когато квачката захвана да кътка пиленцата си, туй зрънце подскокна нагоре и се превърна в лисица. Лисицата изврещя и подгони пиленцата. Разтреперана, квачката изхвъркна през прозореца и стремглаво полетя към сухия кладенец. Лисицата я гони донякъде, сетне удари челото си в земята и се превърна отново в човек.

— Да ми живееш, Койчо! — провикна се дядо Тодоран. — Няма що, надминал си майстора си — и постла кърпата си.

Тогава от небето паднаха върху кърпата три ябълки: едната — за този, който разказва приказката, другата — за този, който я слуша, а третата — за дядо Тодорана.

МОМЧЕТО, КУЧЕНЦЕТО, КОТЕНЦЕТО И ЖАБЧЕТО

Една жена си имала момченце, което ходело на училище. Всяка заран, когато момченцето тръгвало на учение, майката му давала по една парица и му думала:

— Вземи, чедо, тая парица, за да си купиш кравайче от хлебарницата.

Веднъж, като вървяло по пътя, момчето видяло три лоши деца, които биели жестоко с пръчки едно малко кученце.

— Хей — извикало момчето, — защо биете кученцето?

— То не е твоя работа. Върви си по пътя или ще натупаме и тебе! Кученцето жално квичало. Момченцето пак викнало на побойниците:

— Слушайте, ако ми дадете кученцето, ще ви дам една паричка, с която можете да си купите кравайче. Съгласни ли сте?

— Може — отвърнало едно от лошите деца, — дай паричката! Дало момчето паричката си и прибрало кученцето. През тоя ден то не яло кравайче. Като се върнало в къщи, майката видяла кученцето, намръщила се, но нищо не казала на сина си.

На другия ден тя пак му дала паричка и го изпроводила на училище. Като минавало по моста, то видяло същите лоши момчета. Сега те мъкнели едно котенце. На шията му вързали тежък камък и се гласели да хвърлят нещастното животинче в реката. Котенцето мяукало като разплакано дете. Момчето съжалило животинката и се провикнало към злите деца:

— Стойте, не го хвърляйте в реката! Продайте ми го за една парица.

— Дай парицата! — рекло най-голямото лошо дете и му подало котенцето.

Момчето отвързало камъка от шията на котенцето, прибрало животинчето в торбичката си, отишло на училище и пак гладувало до вечерта. Като се прибрало в къщи и майка му видяла котенцето, намръщила се още повече, но и този път нищо не му рекла.

На третия ден момчето дало паричката си, за да отърве от ръцете на лошите деца едно жабче, което било изскочило от дълбокия вир, без да го види майка му. Като се прибрало вечерта в къщи и пушло жабчето на рогозката при кученцето и котенцето, майката избухнала:

— Защо ми носиш тези гадини в къщи? Кой ще ги храни? Не виждаш ли какви сме сиромаси!

— Не се люти, майко — отвърнало момчето, — всяка гадинка иде с късмета си.

— Да ги махаш от къщи, не ги искам! — развикала се майката.

— Добре, майко, ще ги махна, но и аз ще отида с тях.

— Върви, където щеш! — провикнала се ядосаната майка и заключила вратата след момчето си.

Тръгнало момчето по големия път, а кученцето, котенцето и жабчето се навървили подире му. Вървели, вървели, наближили един голям град. Седнали да си починат. Момчето започнало тежко да въздиша.

— Какво ти е, бате? — попитало жабчето. — Защо въздишаш?

— Мъчно ми е, защото нямаме хляб. Какво ще правим?

— Ще печелим — отвърнало жабчето.

— Как ще печелим?

— Ще ти кажа как. Аз имам хубав глас и ще пея, а пък кученцето и котенцето ще играят. Ще веселим децата и те ще ни дават по някоя паричка, за да си купуваме хляб. Хайде да опитаме!

Станали и пак тръгнали. Влезли в града и спрели в училищния двор. Жабчето почнало да пее, а кученцето и котенцето захванали да подскачат толкова чевръсто, че децата се захласнали и напълнили калпака на момчето с парички. Момчето много се зарадвало, като видяло парите. За себе си то купило едно кравайче, за жабчето — цяла кибритена кутийка с мухи, за кученцето — парче месо, а за котенцето — една рибка. Нахранили се хубавичко, излезли въвн от града и пренощували в една купа сено. На втория ден отишли в друг град. И там си изкарвали хляба с песни и игри. Продължили пътя си по-нататък, много села и градове обходили. И много дни и години изтекли. Гласът на жабчето станал още по-хубав, вратът на кученцето надебелял, на котенцето пораснала опашката, а под носа на момчето наболи мустаци.

Веднъж жабчето рекло:

— Бате, омръзна ми да ходя по света и да пея.

— Ами какво искаш? — попитало момчето.

— Искам да се върна в дълбокия вир при мама. Дожаля ми за нея.

— И на мене ми дожаля за моята майка — рекло момчето. — Хайде да си идем у дома.

— Като ме заведеш при мама — продължило жабчето, — тя ще се зарадва много и ще посегне да те награди с пари. Ти, батенце, пари не вземай, ами поискай сребърната кутийка, която мама държи под езика си.

Върнали се нашите пътници по същия път, по който минали на отиване. Когато стигнали до дълбокия вир, жабчето се провикнало:

— Майко, връщам се, излез да ме посрещнеш!

Старата жаба подскочила от радост толкова високо, че прескочила воденицата.

— Къде се губиш, мамина рожбо? — попитала тя жабчето си. Жабчето ѝ разказало всичко.

— С какво да те наградя? — обърнала се благодарната жаба към момчето.

— Нищо друго не ща, искам само кутийката, която носиш под езика си! — рекло момчето.

— Знаеш ти какво да искаш — изквакала жабата. — Не си вчерашен. Вземи я. Когато ти потрябва нещо, отвори ѝ капачето. Тогава ще видиш какво ще стане.

Оставило момчето жабчето при старата жаба и се упътило към къщата, гдето живеела майка му. Кученцето и котенцето затепкали подире му. Като застанало на прага, майката плеснала с ръце:

— Ех, сине, колко си пораснал! Вече имаш мустачки. Ти си станал момък за женене.

— Да, майко, решил съм вече да се оженя. Като се връщах към нашето село, в съседния град видях едно момиче — налива вода на чешмата със златна стомна. За него искам да се оженя. Иди да ми го поискаш.

— Как ще ти го поискам, бре сине? Че ти знаеш ли кое е туй момиче? Ами че то е царската дъщеря, чедо.

— Че какво като е царската дъщеря? Ние не сме ли хора?

— Хора сме, ала сме сиромаси.

— Ти иди ми го поискай, че после ще видим какво ще правим. Дигнала се майката и отишла в царския дворец. Стариият цар я изгледал от главата до петите и тропнал с крак.

— Защо си дошла? — попитал той строго. Сиромахкинята разказала защо е дошла.

— Аз ще дам дъщеря си — викнал царят — на оня, който издигне дворец, по-голям и по-хубав от моя. Тъй да кажеш на твоя син. А сега си върви.

Отишла си сиромахкинята в къщи и разказала на момчето си какво иска стариият цар.

Като изслушало майка си, момчето си спомнило за кутийката на жабата, извадило я от джоба си и отворило капачето ѝ, което било голямо колкото нокът. Изведнъж от кутийката започнала да излиза тънка струя бял дим, сетне този дим се превърнал нае дин великан, като топола висок.

— Какво ще заповядаш, господарю? — обърнал се великанът към момчето.

— Искам да ми построиш дворец — по-голям и по-хубав от царския.

— Дадено — рекъл великанът и завчас издигнал невиджан дворец, висок до небесата.

Като видял този дворец, стариият цар прехапал устните си, но нямало какво да стори и дал дъщеря си за невеста на момчето. Заживели си младоженците в двореца. Веднъж момчето рекло на жена си:

— Ще ида да видя какво става по света, а ти стой в къщи и ме чакай, докато се върна.

Тръгнало момчето по големия път, потеглили подире му кученцето и котенцето. Цял ден вървели. Надвечер приближили един град. Котенцето почнало да мяучи:

— Бате, гладно съм.

— Ей сега ще получим храна! — рекло момчето и бръкнало в джоба за кутийката си.

— Къде ми е кутийката? — извикало уплашено момчето. — Аз съм я забравил в къщи на полицата под паницата. Хайде да се върнем за вълшебната кутийка. Сетне ще продължим пътя си.

И тръгнаха назад. Но да видите какво се случило с кутийката! Невестата на момчето, като разтребвала, намерила кутийката на полицата под паницата. Тя не знаела каква е тая кутийка и я изхвърлила през прозореца. Кутийката паднала насред улицата и някой извикал вътре в нея:

— Ох!

Тъкмо по туй време по улицата минавал един вехтошар. Той чул охкането, навел се, взел кутийката и отворил капачето ѝ. Изведнъж се появил великанът.

— Какво ще заповядаш, господарю? — обърнал се той към купувача на старите вещи.

— Заповядвам ти да вземеш тоя дворец и да го пренесеш заедно с мене и с момичето, дете наднича през прозореца, на най-пустия остров сред морето!

— Дадено! — рекъл великанът и грабнал двореца.

Късно вечерта момчето, кученцето и котенцето стигнали до мястото, където бил техният дворец, но двореца го нямало. Момчето седнало на един камък и горчиво заплакало.

— Бате, защо плачеш? — попитало го кученцето.

— За невестата си плача, за двореца плача. Ех, защо я няма сега кутийката ми!

— Не плачи, бате, ние ще ти я донесем — рекло котенцето и двенките тръгнаха към морето.

Като стигнали на брега, те се втренчили и видели самотния остров с двореца. Тогава котенцето се качило върху гърба на кученцето и тъй преплували до острова. Щом влезли в двореца, котенцето се изкачило на тавана и подгонило мишките. Един стар плъх се изправил пред котенцето и го попитал:

— Защо си подгонило мишките ми?

— Защото ме е яд на господаря ти. — Какво ти е направил?

— Взел кутийката на бате. Къде е сега твоят господар?

— Спи.

— А кутийката?

— Тя е скрита в носа му. Ако ти трябва тая кутийка, аз ще ти я донеса, но обещавай, че ще оставиш на мира мишките ми.

— Обещавам! — рекло котенцето.

Тогава плъхът отишъл в готварницата, натопил опашката си в червения пипер и се намъкнал в спалнята. Тихичко запълзъл по юргана и наврял опашката си в носа на заспалия вехтошар. Щом червеният пипер влязъл в носа му, вехтошарят се напънал и кихнал силно. Кутийката изхвъркнала от носа му. Плъхът я ухапал и отнесъл на котенцето.

— На — рекъл той, — носи я на баща си, да не плаче. Котенцето рекло:

— Благодаря! — размахало лапичката си и изскочило на двора, където го чакало кученцето.

И двете си тръгнали.

Отново котенцето стъпило върху гърба на кученцето и двете плувнали през морето. Но щом стигнали сред морето, кученцето рекло: — Дай кутийката на мене, аз искам да я нося!

— Не може! — отвърнало котенцето.

— Защо?

— Защото плъхът я даде на мене.

От дума на дума двете другарчета се скарали. Сборичкали се във водата и котенцето изтървало кутийката. Запляскало с лапичките си и викнало:

— Стой!

— Какво има? — попитало кученцето.

— Изтървах кутийката в морето!

— Сега я свърши като кучето на нивата.

Измъкнали се двете другарчета на брега, клекнали до един камък и загледали с голяма мъка морето...

Тъкмо в туй време пристигнал един рибар. Той натъкмил мрежата си, метнал я в морето, изкарал я на пясъка и ахнал: в мрежата се била заплела една голяма риба.

Рибарят изкормил рибата, хвърлил червата на пясъка, мушнал рибата в торбичката и си отминал.

Котенцето се облизало.

— Ела поне да хапнем рибешко ядене. Навели се двете другарчета и почнали да ядат.

Кученцето налапало половината черва, но се задавило и почнало да квичи.

— Олеле, нещо заседна на гърлото ми!

— Отвори устата си! — рекло котенцето.

Кученцето си отворило устата. Тогава котенцето бръкнало с лапичката си в кучешкото гърло и какво мислите извадило? Извадило вълшебната кутийка. Голямата риба, която хванал рибарят, я била глътнала.

Много се зарадвали двете другарчета, като намерили кутийката, и търтили да я отнесат на баща си. Заварили го, че още седи на камъка и плаче.

— Бате, чакай, не плачи, аз ти нося кутийката! — викнало котенцето и подало кутийката на разплаканото момче.

Момчето си избърсало очите и отворило капачето на кутийката. Мигом се появил великанът.

— Какво ще заповядаш, господарю? — попитал той.

— Заповядвам ти да ми донесеш двореца, невестата и крадеца!

И ето че дворецът пак си дошъл на мястото. Момчето влязло вътре, почнало да тропа, разбудило крадеца, който още спял дълбоко, ударило му една плесница и викнало:

— Друг път да не крадеш чуждите, дворци, защото ще заповядам на великана да ти намести кокалите. Сега да те няма!

Вехтошарят си грабнал шапката и побягнал. А в двореца останали: момчето с невестата си в двореца, котенцето на тавана, а кученцето на двора. Всяка вечер жабчето излизало от дълбокия вир и им пеело песни, докато другите заспят.

ЧУДНАТА ВОДЕНИЧКА

Тръгнал един ловец в планината, лов да бие. Стигнал до тъмната гора и що да види? Запалила се старата гора. Дърветата пращят и падат. Услушал се ловецът и чул жален писък. Някой пищи в огъня. Упътил се към гласа и видял, че на едно обгоряло и почерняло дърво се гърчи пъстра змия, пищи и не смее да слезе, защото под нея пламти огън.

— Брат да ми си, ловецо, отърви ме от тая напаст! — помолила се змията.

Ловецът на бърза ръка отсякъл един прът, протегнал го към дървото и змията тозчас се навила около пръта. Смъкнал я на влажната трева. Змията се разхладила, посъвзела се и рекла:

— Ти ми спаси живота, затуй ще те наградя. Видиш ли оная вита ела! Там има гнездо. В гнездото една птичка е снесла три яй-чица. Вземи едното, а двете ѝ остави — да си ги мъти. За яйчицето ще получиш добри пари.

Ловецът отишъл, където му казала змията, покачил се на елата и намерил гнездото. Взел едното яйце и почнал да го разглежда: яйце като яйце, само че на черупката му имало написани някакви тайни слова. Озадачен, той се върнал в града и показал яйцето на един златар. Златарят си сложил очилата, разчел тайните слова, бързо развързал кесията ѝ, хвърлил на ловеца една жълтица и му рекъл:

— Ако хванеш самата птичка и ми я донесеш жива или мъртва — цял ще те позлатя!

Да видим сега какво е било написано върху черупката на яйцето. Там пишело, че оня, който изяде воденичката на птичката, ще намира всяка сутрин, като се събуди от сън, под възглавницата си кесия с жълтици; а който изяде сърцето на птичката, ще добие способност да чете чуждите мисли.

Дигнал се ловецът и отишъл пак в гората. Издебнал птичката, гръмнал я и — право в златарницата. Ръцете на златарина се

разтреперали, като поел чудната птичка. Дал, каквото дал, на ловеца и го изпроводил. Сетне повикал ратайкинята си и поръчал:

— Сготви ми тая птичка за обяд и никому нищо да не си посмяла да дадеш, защото искам самичък да си я изям цялата.

Златарската ратайкиня имала две момчета. Като разпрала птичката и извадила сърцето и воденичката, децата ѝ се заусуквали:

— Мамо, моля ти се, изпечи ми воденичката! — викнало по-голямото.

— А на мене сърцето — обадило се другото, по-малкото. Ратайкинята хвърлила върху въглените сърцето и воденичката, опекла ги и ги дала на момчетата си. Едното налапало сърцето и го глътнало, другото се опитало да изяде воденичката, но тя заседнала на езика му.

На обяд златаринът се върнал, надникнал в тенджерата и почнал да рови за воденичката и сърцето. Двете деца на ратайкинята играели в градината. Изведнъж онова, което изяло сърцето, пребледняло, разтрелерало се и рекло тихо на братчето си:

— Бате, хайде да бягаме!

— Защо да бягаме? — попитало другото, дете изяло воденичката.

— Защото господарят мисли да ни заколи!

— Откъде знаеш?

— Прочетох мислите му. Сега той си мисли: ще тегля ножа на ония, които са ми изяли воденичката и сърцето.

Плюли си на петите момчетата на ратайкинята и побягнали от златарския дом. Цял ден бягали. Замръкнали в една току-що окосена ливада, легнали в мекото сено и заспали дълбоко. Като се пробудили на другия ден, онова, що изяло воденичката, намерило в сеното, там където била главата му, кесия с жълтици.

— Ама че късмет! — спогледали се двете братчета и продължили весело пътя си.

Вървели, вървели, стигнали до един голям град. Накупили си каквото им трябва: нови дрехи, ботуши, астраганени калпаци. На етанили се в най-хубавата къща и заживели безгрижно. Всяка сутрин по-голямото братче намирало под възглавницата си по една кесия жълтици. За година време напълнили два козлени чувала, а подир пет години имането им станало десет чувала. Натрупали ги в зимника,

направили желязна врата и я заключили. Ключа носел в джоба си по-малкият брат.

Тъкмо срещу къщата, където живеели момчетата на златарската ратайкиня, се намирал царският дворец. Царят имал две дъщери, които по хубост нямали равни на себе си. Толкова били хубави, че ги показвали на хората за пари. Който дадял една жълтица, имал право да гледа царските дъщери един час. Влезли синовете на ратайкинята в двореца, да видят и те царските дъщери, и толкова се заплеснали, че вече не излизали от мраморния дворец. Всеки ден плащали по дванайсет жълтици за дванайсет часа и се разхождали е двете хубавици в градината на двореца. Веднъж по-голямата царска дъщеря попитала оня, дето изял воденичката:

— Каж ми, откъде вземате с брата си толкова жълтици? Три месеца плащате по двайсет и четири жълтици на ден. От земята да извираха тия жълтици, пак щяха да се свършат.

— Ще ти кажа — отговорил големият, — ако ме целунеш по челото.

Царската дъщеря, го целунала и момъкът ѝ разказал за воденичката.

— Къде е сега тази воденичка? — хитро го попитала княгинята.

— Под езика ми.

На другия ден царските дъщери поканили двамата братя в градината на угощение. Нахранили ги, напоили ги хубаво. Когато двамата братя направили главите, легнали на тревата под едно сенчесто дърво и заспали дълбоко. Тогав княгините се заловили за работа. По-голямата хванала главата на оня, дето държал воденичката под езика си, отворила му устата, бръкнала под езика му и измъкнала воденичката. Без да му мисли, тя я лапнала и я глътнала, преди да заседне под езика ѝ. А по-малката претършувала джоба на втория брат, тихичко измъкнала ключа на желязната врата, дала го на слугите си и ги проводила с две каруци, да задигнат кожените чували и да ги откарат в царската съкровищница. Като свършили това, царските слуги ограбили заспалите братя и ги изхвърлили на улицата.

На другия ден по-големият брат се събудил и потърсил най-напред кесия под главата си, но нищо не намерил. Бръкнал под езика си, но и воденичката я нямало. Бре, ами сега? Сритал брата си, дигнал го и двамата се затекли към къщи. Най-напред потърсили чувалите, но

видели, че желязната врата е отключена, а от пълните чували няма помен. Цял ден се въртели покрай двореца и надничали през оградата. По едно време оня, дето четял чуждите мисли, рекъл на брата си:

— Бате, знаеш ли какво мислят за нас царските дъщери?

— Какво? — попитал го по-големият.

— Те мислят, че по-глупави магарета от нас няма на земята.

Засрамени и обидени, двамата братя излезли от града и се залутали в гората. Цял ден ходили насам-натам. Огладнели здравата. По едно време, като навлезли още по-дълбоко в пущинака, видели, че по клоните на един стар ясен се вие лозница с черни и бели гроздове. Зарадвали се момците и посегнали към провисналите черни гроздове. Но щом глътнали първите зърна, мигом се превърнали на магарета — с дълги уши, е опашки, с по четири крака и копита.

— Бре — рекли си уплашените братя, — каква стана тя? Как ще влачим тоя магарешки живот? Хайде поне да се наядем хубаво с грозде!

Като се назобили с черно грозде, протегнали нагоре шии да зобнат и от бялото. Налапали бели гроздове и щом ги, глътнали — веднага се превърнали пак на хора.

— Тъкмо такова грозде ни трябва! — си рекли зарадвани братята и се заловили за работа.

Насекли лешникови пръчки, изплели две кошници, напълнили ги догоре — едната с бяло, другата с черно грозде, и се върнали пак в града.

Тръгнали покрай двореца и почнали да викат:

— Грозде, грозде продаваме!

Двете княгини тъкмо брояли жълтиците в позлатената царска съкровищница. Като чули гласовете на продавачите, те се показали на прозореца.

— Как го давате? — попитала по-голямата.

— За бялото искаме една жълтица и за черното — една! — отвърнали братята.

Княгинята хвърлила една жълтица, поела през прозореца кошницата с бялото грозде и двете със сестра си го изяли на бърза ръка.

— Дайте и черното — извикала тя на братята, които чакали под прозореца, и им хвърлила още една жълтица.

Големият брат подал и втората кошница. Няма да ви разказвам какво е станало в царската съкровищница. Подир един час време по мраморната стълба към съкровищницата затропал самият цар: с корона на главата, със златен жезъл в ръката. И той искал да се порадва на чувалите с жълтиците. Отворил вратата и се стъписал: жълтиците разпилени по земята, а между чувалите се разхождат две магарици.

— Кой е посмял да вкара тия магарици в съкровищницата ми? — грозно се развикал царят. — Вън! Вън! Вън!

И започнал да удря магариците с жезъла си. Магариците заревали и се строполили по мраморните стълби, изскочили от двореца и тръгнали По улиците. Двамата братя ги настигнали, оглавили ги, яхнали ги и се упътили пак към гората. Изплели си четири големи коша, наместили по два на всяка и почнали да смъкват най-напред бяло грозде. Всеки ден продавали на пазара по четири коша. Евтино го продавали, затуй сиромасите се надваряли кой по-напред да вземе. Като обрели всичкото бяло грозде, братята напълнили четири коша с черно — и право в двореца. Царят тъкмо бил свикал министрите си на угощение. Когато на трапезата поднесли черните гроздове в златни паници — всички протегнали ръце да си зобнат — и царят, и министрите, и съветниците, и музикантите.

Страшен магарешки рев разтърсил двореца.

Тогава двамата братя зарязали магариците, напуснали града и вече не се върнали.

МОМЧЕТО, КОЕТО ИСКАЛО ВСИЧКО ДА ЗНАЕ

Имало едно момче, което искало всичко да знае. За всяко нещо питало дядо си:

— Кажу, дядо, кой клати дърветата?

— Вятърът — отвръщал дядо му.

— А кой духа вятъра?

— Де да знам — аз вятъра съм го чувал, като свири през комина, но не съм го виждал. Щом го срещна — ще го попитам.

— Ами можеш ли ми каза кой пали нощем звездите? — упорито питало момчето.

— Как да ти каза, като не съм бил на небето. Питай орлите я щъркелите, които летят над облаците.

— Тъкмо стана дума за щъркелите. Тази сутрин ги, видях: събрали се заедно, заминават. Къде отиват?

— Всяко пеленаче знае къде: в топлите страни, където не пада сняг.

— А вярно ли е, че щъркелите можели да се превръщат на хора?

— Не зная дали е вярно, но съм чувал, че отвъд планината със зъбатите върхове имало голямо море. Зад морето — пустиня. Понататък се ширела гъста гора. Сред гората на потайно място блещукало едно малко езеро колкото харман. То било къпалнята на щъркелите. Щом се натопели в неговата вода, крилатите птици се превръщали изведнъж на хора.

— Сетне?

— Сетне си отивали у дома си.

— Ще я разбере аз тази работа — си рекло момчето и рано на другата сутрин яхнало своето дървено конче. А кончето му било една гладко издялана дрянова тояжка, каквито са кончетата и на другите селски деца.

— Де, кончече! — викнало момчето и запрашило към планината със зъбатите върхове.

Тичало, тичало, спряло за малко да си поеме дъх, закрилило с ръка очите си, погледнало към далечните планински върхове и рекло:

— Хайде, конче, ако прехвърлиш ония зъбати върхове, ще те назобя с един калпак златен ечемик от дядовата житница.

Кончето, като чуло тези думи, мигом оживяло, изцвило, подскочило и хвъркнало. Заряло се към вишното небе.

— Бре, че хвърковато нещо! — зарадвало се момчето и размахало калпака си на прощаване.

До пладне хвърковатото конче стигнало зъбатите върхове, а надвечер се понесло над синята морска шир. От време на време момчето поглеждало надолу и търсело с очи пясъците, но водата сякаш нямала край. Тук-таме над вълните пляскали риби като лодки. Уплашило се момчето и тъкмо когато се накарало да обърне кончето си назад — забелязало наблизе висок каменист бряг. По канарите накацали ято бели птици.

— Нашите щъркели! Настигнах ги! — рекло си момчето и се спуснало към тях.

Кацнало. Щъркелите мълчаливо го изгледали, поседели малко, отпочинали си и пак се дигнали.

— Къде без мене? — зинало момчето и отново смахмузило тояжката си.

Понесло се с птиците над жълтата пустиня. Цели седем дни щъркелите и момчето, което искало всичко да знае, летели над пустинята. Нощем птиците кацали в дълбеите на горещия пясък, отпусkali от-малнелите си крила и заспивали дълбоко, а момчето стояло право и ги вардело с тояжката си от пустинните зверове.

На осмия ден пустинята се свършила. Появила се гората. Насред гората блеснала водата на потайното езеро. Ожъднелите птици накацали край брега, проточили шии; напили се хубаво, сетне плувнали в езерото, запляскали с криле, и се потопили във водата. Щом крилете им се намокрили — всичките щъркели до един се превърнали на мъже с дънести гащи, червени пояси, бели калцуни и овчи калпаци.

— Ти защо си тръгнало подире ни? — обърнал се единият от щъркелите към момчето.

Той бил водачът на ятото. Бялата му брада стигала до пояса.

— Искам да видя къде прекарвате през зимата — отговорило момчето.

— Тръгвай с нас! — дружно викнали щъркелите и се навървили един след друг по една горска пътечка.

Като излезли от гората, пътниците кривнали надясно и влезли в един, многолюден град; където имало стотици малки дюкянчета. Щъркелите накупили герданчета, захарни петлета, пищялки, кравайчета, напълнили си торбите и напуснали града. Сега пък кривнали наляво и преди: залез слънце стигнали до едно нищо и никакво селце с къщурки, изградени от тръстика. То било щъркелското село. Всичките къщурки били наредени една до друга и се оглеждали в бързотечно пенливо поточе. Накрай село гостите били посрещнати от цял орляк жени, баби и малки деца. Те били пък домашните на щъркелите. Оня с дългата брада рекъл на момчето:

— Мене никой не ме посреща, защото бабичката ми се помина, а дечицата ми веднъж отлетяха на небето и не се върнаха. Я ела у дома — да живеем двамата.

И го отвел в своята колиба. Момчето, преди да пристъпи прага, си изправило тоягата във вратата, сетне влязло в колибата. Навечеряли се двамата и легнали да спят. Рано на другата сутрин, когато всички спели — покрай колибата минал един камилар. Той водел двугърба камила, натоварена с два коша. Кошовете — пълни с портокали. Камиларят се подпирал на една чепата вършина. Щом видял дряновата тояжка, той хвърлил своята вършина, взел тая тояжка и си отминал.

По едно време момчето, което искало всичко да знае, се събудило, потърсило си тояжката, че като ревноло:

— Дядо щъркеле, някой ми е откраднал тояжката!

— Друга ще ти отсека — захванал да го теши брадатият.

— Ти не знаеш каква крилата беше тя! — бършело си очите момчето. — Сега как ще се върна при мама?

— Лесна работа. Напролет, като тръгнем към вашето село, няма да те оставим тука. Хайде сега да идем за риба. Ние с тебе ще ловим рибки от поточето, а другите щъркели ще идат за портокали и банани в гората. Довечера ще си направим угощение.

Отвел старият щъркел момчето до брега на поточето, отсякъл две тръстикови пръчки, вързал им въдички и захванали да вадят рибки със

златни опашки и червени очета. Додето мръкне, напълнили едно кошче. Прибрали се в колибата, насекли дърва, наклали огъня и сварили цяло казанче рибена чорба. Подправили я с мащерка. Вечерта, като се върнали другите щъркели, щели да си изядат пръстите. Толкова сладка била чорбицата. А момчето изяло три портокала и четири банана.

Тъй минали шест месеца. Когато се пукнала пролетта, щъркелите от тръстиковото село се простили с домашните си и тръгнали към потайното езеро в гората. Щом се окъпали — всичките до един пак се превърнали на щъркели. Момчето гледало, гледало, па се гмурнало й то в езерото. Във водата влязло като момче, а на брега излязло като щъркелче. И краката му щъркелски, и крилата му — на раменете, а наместо нос между очите му се повесил дълъг клюн.

Щъркеловото ято прехвърлило пустинята, морето, планината със зъбатите върхове и един ден стигнало в селото на момчето. Щъркелчето отдалеч познало дядовата си къща. Върху нейния комин имало вехто гняздо, направено от клечетак. Водачът на ятото кацнал върху дядовата му черница, другите щъркели се пръснали По ливадите, а малкото щъркелче се спуснало на двора и закрачило към прага на отворената врата. Отвътре се показала майка му със запретната престилка. Щом го съзряла, тя размахала ръце и захванала да го пъди:

— Ишу! Ишу! Отивай горе в гняздото! Защо се навираш в къщи? На щъркелчето домъчняло много, литнало нагоре, кацнало в гняздото и жално захванало да трака. По едно време майка му излязла от къщи, нарамила дървеното корито с непраните дрехи и се упътила към речния брод да пере. Щъркелчето се спуснало подире й, но не посмяло да се приближи до нея, а кацнало на една крайбрежна върба. Най-напред майката снела пендарата от шията си, оставила я на един камък, сетне натопила дрехите в коритото, запретнала си ръкавите и се заловила да пере. Като изпрала дядовите му потури, тя мръднала към близкия градински плет — да ги простре на слънце. Тъкмо в туй време щъркелчето прошумяло към коритото, ухапало връвта с пендарата и отлетяло в гняздото. Потулило пендарата в перушината, с която било постлано гняздото, и всяка нощ, преди да заспи, казвало на златната пара „лека нощ“, тъй както думало на майка си по-рано.

Търкулнало се лятото. Щъркелите пак се нагласили за път. Малкото щъркелче с голяма мъка се откъснало от родния си дом. Додето прехвърлят планината със зъбатите върхове, все се обръщало назад. Щом стигнали до потайното езеро, отвъд пустинята, щъркелите се нахвърляли във водата и пак станали хора. И окъпаното щъркелче станало човек.

Брадатият водач на щъркелите го отвел в своята колиба и рано на другата сутрин го завел на риболов. Омърлушено седяло момчето над водата, мислело за майка си и от очите му течели сълзи. По едно време една рибка дръпнала силно концета. Момчето дигнало пръчката и пред очите му запърхала пъргава златоперка.

— Защо плачеш, бате? — попитала рибката насълзеното рибарче.

— Мъчно ми е за нашето село.

— Че защо не си идеш, щом като ти е мъчно?

— Няма как. Откраднаха ми хвърковатата тояжка.

— Слушай — рекла рибката, — ако ме пуснеш във водата, ще ти кажа къде можеш да намериш тояжката си.

Момчето откачило рибката от кукичката и я хвърлило в поточето. Тя плеснала, гмурнала се в дълбочината, но подир малко си подала главичката и рекла:

— Лани, додето ти спеше, покрай колибата на дядо Щъркел мина един камилар. Той ти взе тояжката, да се подпира с нея, но когато поведе камилата си по дървеното мостче, без да ще, изтърва тояжката си. Поточето я понесе надолу и я отнесе пред воденичния яз. Там тояжката се заплете в ракиката и сега се плакне до самия бряг.

Като чуло тия думи, момчето ее затекло към воденичката на щъркелите, стигнало до големия яз и тършувало, тършувало, додето си намерило тояжката.

Обкрачило я и викнало:

— Де, кончеее!

Дряновицата хвъркнала нагоре и се понесла над тръстиковото село. Момчето снело калпака си, размахнало го на прощаване и хвъркнало към своя роден край. Подир седем дни кацнало в бащиния си двор и се затекло към отворената врата, но майка му не го познала, защото било пораснало, две педи по-високо станало.

— Аз съм твоят син! — извикало момчето.

— Моят син — тъжно поклатила глава майката — беше помалък. Той се изгуби преди две години. Сякаш потъна в земята.

Тогава момчето ѝ разказало къде е било и що е видяло.

— С какво ще ме накараш да повярвам, че си мое момче, а не чуждо? — попитала майката.

Момчето помислило малко и заприказвало за пендарата, как я взело от камъка и как я укрило в перушината на щърковото гнездо.

И като изправило една стълба върху стряхата, то се изкачило на покрива, разровило перушината на гнездото и изкарало златната пендара. Майката разбрала, че тука няма лъжа, познала си момчето и го прегърнала сърдечно.

— Обещай ми — рекла тя, — че никога вече няма да бягаш от къщи и да се превръщаш на щъркел.

— Обещавам, мамо — врекло се момчето и прибрало хвърковатата си дряновица на тавана.

ДВАМАТА СТАРЦИ И МЕСЕЧИНАТА

— Дядо, дядооо — рекла една вечер бабичката, — къде ще се денем отсега нататък — очите ни слабо виждат, краката ни запряха, ръцете ни отмалняха. Как ще да си изкарваме прехраната, като си нямаме помощница!

— Не знам — отвърнал старецът и тежко въздъхнал.

— Де да имахме една дъщеричка — друго щеше да е! — оборила глава бабичката.

А в туй време месечинката подслушвала разговора им и голяма жалба изпълнила сърцето ѝ. Сянка засенчила челото ѝ.

— Хайде, старо, да опитаме и този път. Може пък късметът ни да проработи. Иди и заложил в реката вехтия кош, с който ловиш риба. Каквото ни донесе водата — ще си го приберем в къщи и то ще ни бъде чедо.

Дигнал се дядото и отишъл на реката — там, където сребреела водата на големия брод. Заложил коша, полегнал на брега и задрямал. Когато пропели трети петли, той станал и нагазил във водата, да търси коша. Набутал го, издигнал го нагоре и що да види — в коша се намърдало едно пате с шарена перушина, — със златна човка и сребърни крачета. Отнесъл го тичешком у дома си и викнал:

— Гледай, бабо, какво се е хванало ношес в нашия кош!

— Ох, на баба патенцето! — зарадвала се старицата и захванала да милва гостенчето по мокрите крила. — То не може нищо да върши, но барем ще ни бъде дружинка. Жива душичка! Нека се навърта покрай мене, защото много ми е додеяла самотията. Кажу нещо, бабиното!

Патето извило нагоре главата си, отворило човката си и рекло:

— Га!

— Да си ми живо и здраво — рекла старицата. — Никой на света не може тъй хубаво да грачи.

И като смъкнала от тавана едно продънено кринче, тя наместила патето вътре и му казала:

— Тука ти е мястото!

— Га! — повторно гракнало гостенчето.

Щом станало видело, бабичката попарила трички, наляла вода в една паничка и поръчала тъй:

— Ние, патенце, отиваме за гъби в гората, а пък ти ще седиш тука, да ни вардиш къщата. Навън не бива да излизаш, защото под дървника се е загнездила една байнювичка^[1]. Щом те зърне — ще те удуши. Варди се, патенце, нали занапред ти ще ни бъдеш дъщеричката.

И двамата старци нарамили по една торбичка, заключили вратата и куцук-куцук — заминали към гората. Щом притихнали стъпките им, патето излязло от кринчето, разтворило крилата си, плеснало три пъти и гракнало четири пъти. Тогава мигом от него се смъкнала всичката перушина и то се превърнало на стройно момиче със златна коса и сребърни чехли на краката.

— Хайде сега на работа! — си рекло момичето и грабнало метлата.

Измело цялата къща, подредило дървения пат^[2] на старците, донесло вода с кобилицата и медниците, поляло цветята в градинката пред къщата, насякло дърва, подклало огъня, окачило черното менче на камината, смъкнало от тавана една връвс нанизани сушени гъби и ги сложило да врат. Додето стане гъбената чорбица, работното момиче извадило от бабината ракла един топ бяло платно, скроило две ризи, на бърза ръка ги ушило и извезало пазвите им с чудни шевици. До късна вечер се трудило и готвило. Щом залязло слънцето, то размахало ръцете си три пъти като криле, гракнало четири пъти и пак се превърнало на пате. Всяко перце отишло на мястото си. Влязло пак в кринчето.

Върнали се старците. Като видели разтребената къща, топлата чорбица и новите ризи, те се слисали и смаяли. Захванали да питат патето:

— Кой беше тук?

— Кой накладе огъня?

— Кой уши ризите?

Но патето си лежало в кринчето и мълчало. Уморените старци се навечеряли сладко, наспали се и на другата сутрин пак отишли в гората — този път за дренки. След завръщането си вечерта заварили къщата още по-хубаво наредена, под камината къкрело гърненце с

уврял боб, а на куките висели окачени два нови кожуха, тъкани от мека вълна, подплатени със заешки коки.

— Такъв сладък бобец ям за първи път в живота си! — рекъл старецът, щом преглътнал първата лъжица.

През цялата нощ двамата старци не могли да мигнат. Въртели се в леглото и си шепнели:

— Тука има нещо. Някой влиза в къщи, когато ни няма!

— Трябва да узнаем кой шета, разтребва и ни шие нови дрехи!

— Как?

— Как ли? — рекла хитрата бабичка. — Утре наместо да идем в гората, ние ще се изкачим върху къщата и ще гледаме през комина.

Както намислили — тъй направили. На сутринта, щом завъртели ключа, старците тихомълком изправили стълбата върху стряхата зад къщата, изкачили се на покрива и се надвесили да гледат през комина. По едно време патето се дигнало, плеснало три пъти с криле, гракнало четири пъти, превърнало се на момиче и рекло:

— Сега на работа! Най-напред ще премета, сетне ще отсея брашно със струйката, ще замеся хляб, ще напая пещта и ще го метна. Додето хлябът се изпече — ще уشيا на дядото калцуни, а на бабичката — лапцуни, да не им мръзнат краката.

Запретнало ръкави и се заловило за работа, а старците седели на покрива и сърцата им тупкали от радост.

— Ех, че късмет сме имали! На стари години ще добруваме! — си шепнели двамата.

Когато девойката напалила пещта и излязла навън да търси помет, за да измете жаравата, бабичката рекла:

— Не ща дъщеря ни да се превръща пак на пате. Искам да си остане момиче!

— Какво можем да направим? — попитал дядото.

— Ако ѝ изгорим патешките дрехи — тя ще си остане такава, каквато е сега!

— Хайде! — извикал старецът и се спуснал през комина по веригата.

Подире му скочила и бабата. Озърнала се, грабнала патешката перушина и без да му мисли много, я хвърлила в пламтящата пещ. Тъкмо в тоя миг влязла девойката.

— Какво сте направили? — извикала тя, като видяла своята патешка премяна в пещта. — Вие сте ми подпалили крилата. Отсега нататък аз не ще мога да ходя по небето, защото нямам крила.

— Че защо пък трябва да ходиш по небето? — попитала бабичката.

— Ох — зачупила ръце девойката, — вие нищо не знаете. Аз не съм пате, ами съм оная, дете грее нощем по небето. Аз съм месечината! Една вечер, като надничах през отвореното прозорче на вашата къща, чух какво си приказвахте и жалба напълни сърцето ми. Тогава отидох при старата знахарка, която сбира билки, за да лекува всяка жива душичка, и я попитах какво да направя, за да ви помогна. Знахарката ми каза, че нощем съм длъжна да грее на небето, а денем, ако искам, мога да слизам при вас и да ви помагам, но ще ми са потребни патешки крила. И като плесна три пъти с ръце, многознайницата събра всичките горски крилати гадини и рече:

— Нашата виторога месечника иска денем да слиза при двамина самотни старци. За да върши тая работа, тя трябва да сложи на раменете си патешки крила. Много ви се моля да отскубнете от крилата си по едно перце и по едно влакънце от гушките си, за да измайсторя от тях крила за месечинката.

Всичките крилати гадини дадоха на знахарката по едно перце и по едно пухено влакънце и тя само за една нощ ми измайстори патешките крила, които сега догарят в пещта! Като ми ги подаде, знахарката ми поръча:

— Виторожке, пази крилата като очите си, ако ги изгубиш, никога няма да можеш да се дигнеш на небето и нощем по цялата земя ще настъпи дълбок мрак.

— Сега какво ще правим? — уплашено замигала бабичката.

— Ще тръгнете с дядото по гората, да събирате пухени влакънца и перца от крилца. От всяка крилата гадинка ще искате по едничко. Когато съберете перушината — ще идете в Тилилейските усои и ще намерите знахарката в една сламена колиба. Ще ѝ паднете на колене и ще я молите да измайстори още две патешки крила. Като ги вземете — ще ми ги донесете в Старопланинската пещера. Аз ще се потуля вдън пещерата и додето не ми донесете крилата, няма да се покажа пред очите на хората.

Като изрекла тези думи, девойката изскочила навън, блъснала вратата зад себе си и изчезнала.

С клюмнали глави старците потеглили към гората. От птичка на птичка, от гнездо на гнездо те ходели в горските дебри и протягали ръце за перца и влакънца. Капнали от умора, вечерно време заспивали, дето ги сварата свари, и дълго се взирали нагоре, дано видят своята месечника, но небето било винаги покрито с мрачни облаци. От всички птици те измолили по едно перце и по едно влакънце, само стърчиопашката се опънала:

— Не си давам аз перцата — рекла, — на какво ще замяза опашката ми без едно перо?! Моята опашка е най-хубава от всичките опашки на света. Вижте я само как стърчи!

И като я вирнала нагоре, тя захванала да я клати.

Три дни дядото и бабата стоели под гнездото на стърчиопашката с протегнати нагоре ръце. Най-сетне тя склонила да им отскубне едно влакънце от гушката си, ако бабата ѝ даде една огърличка от бисер.

Като си нямала бисерни зърна, бабичката оборила глава и заплакала. От очите ѝ закапали една след друга горещи сълзи. И всяка сълза, щом паднела на земята, мигом се превръщала на бисерно зърно. Събрала бабичката тия зърна, нанизала огърличка и я сложила върху шията на горделивата птичка. Тогава стърчиопашката отскубнала най-малкото влакънце от гушката си и го пуснала, но вятърът го грабнал и понесъл. Цял ден тичали старците през трънаците, охкали, пъшкали, най-сетне хванали влакънцето и се упътили към Тилилейските усои. Намерили знахарката и всичко ѝ разказали. Многознайницата се понамръщила, но взела перцата и влакънцата. През нощта измайсторила още две патешки крила. От Тилилейските усои старците заминали към Старопланинската каменна пещера. Късно през нощта стигнали до входа на пещерата и почнали да викат:

— Излез, излез, месечинке!

Девойката изскочила, размахала ръце, гракнала, превърнала се на пате и литнала нагоре. Грейнала.

Всичките хора се показали навън да я гледат, защото по-хубава месечина никога не били виждали.

---

[1] Невестулка. ↑

[2] Дървено легло. ↑

ЖЕЛЕЗНИЯТ ЧОВЕК

Един баща имал троица синове. Като пораснали, той повикал зидари, поръчал им да измайсторят три къщи и рекъл на синовете си:

— Чеда мои, настана време да се задомите. Къщите, в които ще живеете, са готови. Няма ги само невестите. Трябва да ги доведете.

— Откъде? — попитал най-големият.

— Ще ви кажа — вдигнал се бащата и излязъл на двора, където растяло едно старо ябълково дърво.

Посегнал с десницата си нагоре и откъснал три зачервени ябълки.

— На ви — рекъл — тези ябълки. Хвърлете ги на три страни. Където паднат ябълките, там ще намерите невестите си.

Братята поели ябълките от бащината си ръка. Най-големият се изправил срещу изгрев слънце, замахнал силно и хвърлил ябълката. Тя улучила поповата къща и паднала в градинката, където попската дъщеря седяла под едно бадемово дърво и шиела на гергеф. Щом видяла ябълката, която паднала от небето, девойката, я грабнала и я мушнала в пазвата си. Вторият брат замахнал срещу залез слънце и ябълката му паднала до прага на кметовата къща. Дъщерята на кмета мигом изскочила от къщи и я грабнала. Най-малкият въздъхнал:

— Ех, за мене богати къщи не останаха! — и хвърлил своята ябълка към гората. Тя се понесла като малка месечина над горските върхари и тупнала в най-големия пущинак, до дънера на един стогодишен дъб, където кротичко си пълзяла една костенурка. Като зърнала ябълката, костенурката протегнала едното си краче, примъкнала румения плод до главата си и зачакала.

— Тръгвайте сега — поръчал бащата на синовете си — да доведете невестите си.

Най-големият закрачил към къщата на попа и подир малко се върнал с попската дъщеря.

Средният довел дъщерята на кмета, а най-малкият дълго се щурал из гората, додето намерил ябълката си, и като видял пред кого се

е търкулнала, горчиво се усмихнал:

— Ех, няма що, такъв ми е бил късметът.

И като се навел, той взел костенурката и ябълката, пуснал ги в торбичката си и се прибрал в новата си къща. Повъртял се насам-нататък, захлупил костенурката под коритото и понечил да излезе, но се досетил, че обречената за него горска жителка може да е гладна, затуй подигнал коритото и сложил ябълката до главата на костенурката.

Заклучил вратата и отишъл на нивата, Цял ден орал. Вечерта се върнал уморен и гладен. Отворил вратата и що да види: цялата къща светнала — преметена и подредена. Всяко нещо сложено на мястото му, а край огъня наредени тенджери с яденета, едно от друго по-хубави.

— Бре! — зачудил се орачът, — Кой ли ми е подредил къщата и ми е сготвил такава богата вечеря?

Преди да седне на трапезата, той се досетил за костенурката и повдигнал коритото. Нищо. Костенурката си дремела в костените си захлупци. Само ябълката била малко нахапана.

Нахранил се най-малкият брат, изтегнал се в мекото легло, наспал се и на другия ден пак заключил вратата и отишъл да оре. Вечерта заварил къщата още по-хубаво наредена, а тенджерите два пъти по-много.

— Чудна работа! — озадачил се орачът. — Кой влиза в къщата ми и шета, когато вратата е заключена? Трябва да узная тая работа!

На другата сутрин той станал в зори и впрегнал колата. Заминал уж да оре на нивата, но щом излязъл от селото, разпрегнал воловете, пуснал ги да пасат и се върнал у дома си. Скрил се зад къщата, където имало едно малко прозорче, и вторачил очи към стаята. Не щеш ли, по едно време коритото, под което лежала костенурката, се повдигнало. Изпод него се подаде костенурката и бутнала с краче ябълката напреде си. Ябълката се търкулнала под полицата, но костенурката запълзяла припряно, източила шия навън и ухапала сладкия плод. Щом преглътнала отхапаното парче — тя мигом се превърнала на девойка, по-хубава от месечината. Запретнала ръкави, измела къщата, наклала огъня, сложила три-четири тенджери с ядене и се заловила да меси хляб. Чевръсто затепкала струйката в ръцете ѝ, а под нея се сипело

меко и бяло брашънце. Като замесила хляба, шътачката насякла дърва на дръвника и опалила пещта.

— Ама че късмет съм имал с тази костенурка! — се улюбнал най-малкият брат и захванал да си свирука, но като си помислил, че щом ошета, хубавицата пак ще се навре в костената черупка, посърнал и решил да изгори черупката. По едно време девойката нарамила кобилицата с празните менци и отишла на кладенеца за вода. Додето се върне, оня влязъл в къщи, взел черупката и я хвърлил на двора. В същия миг от небето към облаците се спуснал един сокол, грабнал с нокти черупката и я отнесъл.

— Какво си направил? — викнала девойката, като разбрала, че нейното костено облекло е отнесено от грабливата птица. — Ще има много да патиш!

— За тебе съм готов на всичко — отвърнал момъкът и се захласнал в нея.

До вечерта цялото село научило, че костенурката се е превърнала на девойка, по-хубава от попската и от кметската дъщеря и от всичките други момичета в страната. Вестта за нейната хубост стигнала до ушите и на стария цар. Дигнал се той, разположил се в една златна кочия и отишъл право в къщата на най-малкия брат. Домакинята изскочила да го посрещне, както му е редът. Царят сложил очилата си, изгледал я от главата до петите и изломотил, като се обърнал към момъка:

— Тази девойка не е за тебе. Тя ще дойде в двореца ми, защото е достойна да стане царица!

— Не си давам аз невестата! — отсякъл най-малкият брат.

— Ще я дадеш, сине майчин, и песен ще пееш! — креснал царят й заповядал на слугите си да ударят на упорития момък сто дряновици.

Озверените царедворци прострели невинния човек на земята и почнали да го налагат, а невестата му си чупела ръцете и викала:

— Ах, защо ми хвърли черупката? Ако ми беше тука, щях да се смаля, да се скрия вътре и да не гледам как те бият тези побеснели хора.

Подир стоте дряновици царят попитал момъка:

— А сега даваш ли я?

— И на кол да ме набиеш — пак не си я давам! — изпъшкар пребитият.

Царят скръцнал със зъби и заповядал на слугите си бързо да докарат девет козлени чували, пълни догоре — три с просо, три с жито и три с ориз.

Слугите докарали чувалите.

— Изсипете ги на земята и разбъркайте зърното! — повторно заповядал царят.

Слугите натрупали една голяма камара с разбъркано зърно.

— Хайде сега, давам ти срок една нощ — обърнал се царят към най-малкия брат, — залавяй се да отделиш житото от просото и ориза.

Ако свършиш тая работа, додето пропеят първи петли — ще ти оставя невестата. Ако не сколасаш — ще я откарам в двореца си!

— Изгубих си невестицата! — проговорил клетникът и сълзи потекли от очите му.

Но девойката му избърсала очите с кърпичката си и рекла:

— Не плачи, а тичай по-скоро в горския пущинак, там където е стогодишният дъб. Вземи един камък, почукай до три пъти върху дънера на дъба и речи тъй:

*„Стара горо осенова,
осенова, росенова,
поръча ми най-милото —
да му пратиш гъмжилото!“*

Щом изречеш тези думи, тръгвай пак насам и тичай, без да се обърнеш.

Отишъл най-малкият брат в горския пущинак и с един камък почукал до три пъти върху кората на стогодишния дъб. Изрекъл думите, които невестата му поръчала да каже, и си тръгнал. Тогава подире му се навървили девет милиона мравки. Като чер ручей зашумели към Неговия дом. Сигнали до купчината със зърното и се заловили за работа. Додето пропеят първи петли, мравките отделили смесените зърна и направили три купчини: едната само от житени зърна, втората — само от просени, а третата — от оризови.

Рано в зори се домъкнал царят и като видял, че работата е свършена — прехапал устни и рекъл на момъка:

— Още едно нещо искам от тебе!

— Какво? — попитал момъкът.

— Искам да ми направиш един железен човек, който да може да ходи и да говори. Щом пристигна утре заран, железният човек трябва да излезе пред мене и да ми се поклони.

Повторно посърнал най-малкият брат, но невестата му го утешила;

— Не се съкрущавай, а тичай в гората пак на същото място и речи тъй:

*„Стара горо осенова,
осенова, росенова,
поръча ми най-милото —
да изпратиш страшилото!“*

Най-малкият брат свършил всичко тъй, както му поръчала невестата, и си тръгнал. Вървял към дома си, без да се обръща, а онова ми ти страшило трополяло, дрънчало, скърцало и ломяло гората. Като стигнал у дома си, най-малкият брат извикал на царя:

— Ей го железния човек!

Царят се облецил и зъбите му затракали от страх. Такъв човек той не бил виждал никога. Ръцете му — стоманени, главата му — бакърена, ботушите — от желязо. Искри изскачали изпод краката му. Щом зърнал царят, железникът тръгнал срещу него и наместо да му се поклони, дигнал десницата си и замахнал. Зашлевил му една желязна плесница.

Царят се олюлял, паднал на земята и не се дигнал вече.

Тогава царските слуги се разбягали, железният човек се върнал пак в гората, а най-малкият брат заживял честито с хубавата си невеста.

НА ЛЪЖАТА КРАКАТА СА КЪСИ

Един старец на име Делю имал трима синове. Те били яки мъже, хубавичко си похапвали, но работа не пипали никаква. Излежавали се под дебелите сенки и очите им били все в самуните. Всяка сутрин, като тръгвал на нивата, дядо Делю им оставял по един самун и казвал:

— Яжте, момчета, додето съм жив!

Но когато старецът хвърлил топа, тримата братя объркали конците.

— Ами сега накъде? — рекъл най-големият.

— Хайде пък да идем на нивата! — обмълвил се най-малкият.

— Коя нива? — попитал средният.

— А че оная, дето я работеше баща ни.

— Какво ще правим там?

— Ще язорем, ще посеем жито и ще чакаме да узрее.

— Сетне? — нетърпеливо го пресякъл най-големият.

— Ще пожънем нивата, ще вържем житото на снопи, ще го овършеем, ще откараме зърното на воденица, ще го смелим на брашно, а от брашното ще умесиме ей такива големи самуни.

— Ех, кутре недорасло — поклатил глава най-големият, — додето стигнем до самуните, ще изпукаме от глад.

— Ами как ще си изкарваме прехраната? — попитал най-малкият.

— С хитрина, момчето ми. Ние сме три умни глави, а светът е пълен с глупци. Тогова ще излъжем, оногова ще метнем, додето напълним коремите.

— А на другия ден?

— На другия ден ще намерим други глупци.

Напуснали дядовите Делюви синове бащината си къща, зарязали хлебородната нива и потеглили на път. Цял ден вървели и замръкнали в едно село. Почукали на първата вратня. Излязъл стопанинът.

— Какво търсите? — попитал той.

— Ние сме хора пътници. Приемаш ли ни да пренощуваме в твоя дом? — рекъл най-големият.

— Влезте! — поканил ги стопанинът. — Моят дом е тесничък, но за вас ще намеря място, само че вечеря нямаме и не зная с какво да ви нагостя.

— Ние не сме от ония, дето много придирят — обадил се средният, брат, — по едно печено яйце ни стига.

Домакинята изпекла на бърза ръка три яйца и търколила пред гостите една погача. Братята обелили яйцата, налапали ги на един залък, облизали се и захванали да се озъртат.

— Какво има? — попитал ги домакинът.

— Много ти са дребни яйцата! — рекъл най-големият.

— Дребни са, защото ги снасят кокошки, а не биволи. А вашите?

— Нашите са като дини. Петима души не могат да изядат едно яйце — излъгал средният.

— А кокошките колчави са? — слисала се домакинята.

— Те са като крави.

— Свят широк — кокошки всякакви! — поклатил глава домакинът, като разбрал с какви хора има работа, и подканил жена си да постели на гостите, защото са уморени от път.

— Че сме уморени, уморени сме — казал вторият брат, — но как ще заспим гладни? Да бяхте ни изпекли по една наденица.

— Ех, да имаше наденици, и ние щяхме да похапнем! — въздъхнала домакинята и се заловила да постила чергата.

— Чудно нещо, у нас селяните заплитат плетищата си с наденици наместо с пръти — пак излъгал средният.

— Аз като станах отзарана — донадил най-малкият — и погледнах през прозореца, видях, едно куче яде и ръмжи — половината плет на градината беше излапало през нощта. Ако щеш, вярвай!

— Как да не вярвам — усмихнал се под мустак домакинът, — хайде сега лека ви нощ!

На заранта братята се дигнали рано и се измъкнали, без да се простят с домакинята.

— Тука няма хляб за нас! — рекли те и ударили по нивите. Вървели, що вървели, приближили до един орач, който орял нивата си с два вола.

— Искате ли да му откраднем единия вол? — рекъл най-големият.

— Как? — попитал най-малкият.

— Много лесно. Аз ще се потуля в оная ливада и ще почна да викам: „Чудооо! Чудооо!“ Орачът, като ме чуе, ще остави воловете си и ще дойде при мене да разбере какво е чудото, а в туй време вие вземете по-хубавия му вол и го отмъкнете в она дълбок дол!

Подир малко гласът на най-големия брат се понесъл над ливадата:

— Чудооо! Чудооо!

Орачът спрял ралото, оставил воловете си и закрачил към ливадата.

— А бе, брате — попитал смаяният човек, — какво си се развикал и на що се чудиш?

— На тебе! — отвърнал най-големият брат.

— Че кое ми е чудното?

— Дето ореш само с един вол!

— Как тъй с един? Аз си ора с два вола!

— Не са два, ами един. Откак съм захванал да викам, ти ореш само с един вол. Иди да видиш, ако не вярваш!

Додето най-големият брат и орачът се разправяли, другите двама отмъкнали единия вол.

Тръгнал орачът към нивата си, а най-големият брат се смъкнал в дълбокия дол. На едно потулено място лъжците заклали вола и го одрали. Най-големият поръчал на най-малкия:

— Ти ще изпечеш вола, а ние с батя ти ще идем да намерим хляб и вино. Като се върнем, ще си направим богато угощение.

И двамата се упътили към близкия град. Средният се отбил в една хлебарница, където вадели хляб за войниците.

— Аз съм — рекъл — новият доставчик на войниците. Стариият доставчик ме проводи да прибера хлябовете.

— Вземай ги! — отвърнал хлебарят. — Онзи чувал, пълният, е за войниците. Дигай го, защото ми пречи.

Лъжецът грабясал чувала и го отнесъл към дола. В туй време най-големият купил на пазара една стомна, която събирала десет оки, напълнил я до половината с вода и се вмъкнал в първата механа.

— Имаш ли хубаво винце? — попитал той механджията.

— Виното ми е незнайно — отвърнал оня.

— Налей ми, като е тъй, пет оки. Механджията отмерил пет оки и рекъл:

— Плащай!

— Сега не мога — заусуквал се най-големият брат, — но на връщане ще ти платя. Аз съм търговец. Нямах ли ми доверие?

— Никакво доверие! — извикал механджията. — Щом нямаш пари, връщай виното!

— Да ти го върна — съгласил се лъжецът. И отлял половината от разводненото вино.

Сетне отишъл в други механи. Повторил същата история. Наливал и отливал, додето водата в стомната се превърнала на искрящо вино, и се върнал при братята си. Цяла неделя дядовите Делюви синове прекарвали в дола, додето най-сетне изяли вола.

— Сега пък ми се прияде кокошчица! — прозял се най-големият и пак се обърнал към най-малкия: — Ти — рекъл — наклади огъня, батю ти ще иде за вино, а пък аз ще намина към пазара за кокошчици.

Най-малкият се заловил да събира сухи дърва, а двамата по-големи се упътили пак за града. Средният се отбил в една механа със стомната, а най-големият отишъл на пазара. Озърнал се и видял един селянин, който носел пет кокошки, вързани за краката.

— Тези кокошки са тъкмо за дядо владика! — рекъл най-големият. — Тръгвай подире ми!

— Къде? — попитал селянинът.

— В митрополията. Там дядо владика ще ти ги плати.

— Ти какъв си му на владиката? — попитал продавачът.

— Прислужник — отвърнал лъжецът.

Стигнали до митрополията. Пред вратата лъжецът рекъл на селянина:

— Почакай малко, додето кажа на — дядо владика, че си донесъл кокошките.

И влязъл вътре. Почукал на владишката врата.

— Какво има? — показала се една брадата глава.

— Дядо владико, довел съм ти един голям грешник да се изповяда. Може ли да влезе?

— Може! — отвърнал владиката.

Лъжецът изскочил навън и бутнал селянина:

— Влизай вътре — рекъл, — владиката да ти брои парите, а кокошките дай на мене, да ги заколя, защото на обед ще ни дойдат гости деветима попове.

Селянинът подал кокошките и тихо пристъпил към владишката стая. Почукал и влязъл.

Владиката го измерил строго с очи и попитал:

— Колко са?

— Пет — отвърнал селянинът.

— Само пет ли? Малко ми се виждат.

— Малко, дядо владико, но са големи и струват скъпичко.

— Не е хубаво да правиш големи грехове — почнал да нарежда владиката, но селянинът го пресякъл:

— За какви грехове ми опяваш, аз ти приказвам за кокошките.

Додето двамата се разберат — оня с кокошките офейкал. В дълбокия дол лесугерите изяли кокошките, изпили виното, но им се видяло малко, затуй най-малкият въздъхнал:

— Ех, да можем тази вечер да се вмъкнем в някоя изба, където има пълни бъчви!

— Защо да не можем — отвърнал най-големият. — Щом свечери, ще идем в най-голямата винарница. Ще кажем, че сме търговци на вино. Додето ние с батя ти залъгваме стопанина, ти ще се вмъкнеш в някоя празна каца и ще останеш там. Настане ли нощта, стопанинът ще иде да спи, а ти ще ни отключиш вратата отвътре и ние ще се намърдаме. Цяла нощ ще смучим!

Както го скроили — тъй направили. През нощта, когато всичко живо заспало, най-малкият, дето бил скрит в кацата, отключил вратата на винарницата и по-големите се вмъкнали. Всеки надигнал по един медник. Пили, пили, додето се натряскали. Като се нагласили хубаво, най-малкият изломотил: — Хайде сега пък да си попеем!

И почнали да реват, колкото им глас държи.

Но винаринът чул тупурдията, повикал съседите на помощ и заловил умните глави.

На другия ден тримата безделници били отведени с вързани ръце, където им е мястото.

СИРОМАШКА ПРАВДА

Живеел един грънчар — сиромаш човек. Той правел гърнета, паници и стомни от глина, изпичал ги хубаво в грънчарската си пещ и обикалял селата — да разменя стоката си със зърно. Този грънчар имал един дръглив кон, който теглел каручката му, и един син — Иванчо, — много отракано и умно момче. Когато момчето станало на осемнайсет години, бащата натоварил каручката с грънци и рекъл:

— Сине Иванчо, ти си вече мъж. Време е да ме отмениш. Сядай на каручката и тръгвай да продадеш грънците. Додето се върнеш, аз ще измайсторя други. Няма да те уча какво да правиш, защото ти си имаш ум и разум. Ще ти кажа само едно: на отиване мини по горния път, а на връщане — по долния. Насред полето има един кръстопът. Като стигнеш там на връщане — изправи се с лице срещу месечината и дигни лявата си ръка. Тя ще ти покаже правия път. Ако тръгнеш надясно — ще стигнеш до свърталището на разбойниците. Хайде на добър час!

Подкарал Иванчо каручката и пътувал седем дни. На осмия осъмнал в едно село, потънало до гуша в сиромашия. В селото имало само десетина богати хора — кметът и неговите брадати съветници. Те дерели кожата на селяните и живеели нашироко. Разпрегнал Иванчо коня си на пазара и почнал да вика:

— Грънци продавам! Евтино ги давам! Паничка жито за шарена делва!

Но никой не излезнал да купи нещичко, защото житниците на селяните били отколе изпразнени. Младият грънчар се поомърлушил: ще пренощувам — рекъл си — и ще бягам оттука.

Вечерта на мегдана се изправил селският барабанчик и затумкал барабана:

— Продава се — викнал той — стогодишното общинско торище, натрупано покрай село. Който го вземе — няма да загуби!

— Я да го купя аз! — рекъл си Иванчо и тръгнал към общината.

— Ти какво ще дадеш за нашия стогодишен тор? — попитал го кметът.

— Давам — отвърнал Иванчо — каручката е всичките грънци.

— Малко е — поклатил глава брадатият кмет, — понади още!

— Давам и дръгливия си кон! — викнал грънчарят. Кметът се обърнал към деветимата си съветници:

— Какво ще кажете, да му дадем ли нашето непотребно торище?

— Давай го — отвърнали съветниците. — Ти ще вземеш каручката и дръгливия кон — да се разхождаш с кметицата, а пък ние ще си поделиме грънците.

Направили продажбата. Като станал стопанин на стогодишното общинско торище, Иванчо дълго мислил що да стори с него и най-сетне решил да го раздаде на сиромасите. Извадил последната си пари, платил на барабанчика и го накарал да удари още веднъж барабана и да обади на селяните, че който има пустала нива, може да си откара безплатно тор, колкото иска. Впрегнали сиромасите колите си и загребали торището. Цели двацет дни карали угнил тор по нивите си. Най-сетне пристигнал последният сиромах и почнал да обира пепелчука. Не щеш ли, лопатата му ударила в камък. Като разринал пръстта, сиромахът открил една голяма гладка плоча.

— Стой! — викнал Иванчо. — Аз да видя какво има под плочата! — и се навел.

Отместил плочата и прехапал устни: под камъка била наместена сребърна делва, догоре пълна с жълтици.

Сиромасите си глътнали езиците. Кметът и брадатите съветници почнали да го усукват:

— Ние — рекли — сме ти продали торището, но делвата под камъка си е наша.

Тогава се намесил благодарният народ. Сиромасите почнали да викат:

— Делвата е на момчето! Тя беше заровена в самото торище. Никой няма право да му я отнема!

Ура-тута, най-сетне се спогодили: сребърната делва да остане за общината, а жълтиците — за Иванчо. Купил си Иванчо един хубав кон като мряна, с черна опашка до земята, пресипал жълтиците в нови мешинени дисаги, преметнал ги на коня, наместил се върху седлото и

потеглил назад — към своето село. Поел по долния път, както му поръчал бащата.

Но преди да се отдалечи, кметът събрал своите брадати съветници и викнал:

— Ние трябва да отнемем жълтиците на оня грънчарски син. Изведнъж деветимата съветници дръпнали брадите си и останали голобради.

— Препашете ятаганите! — повторно извикал кметът.

Девет черни ръце се протегнали към стената, откачили девет тежки ятагана и ги препасали на кръстовете си.

— Яхнете най-бързите коне, преварете оня с дисагите, отсечете му главата и преди да пропеят първи петли, искам дисагите тук да бъдат!

Деветимата разбойници изскочили навън, влезли в заключения с три ключа общински яхър, яхнали най-бързите коне и изчезнали в нощта.

В туй време Иванчо безгрижно се клател на конското седло и свирукал. Греела пълна месечина. Конят вървял по едно равно поле. Насред полето, сякаш изпод земята излязъл, насреща му се задал друг конник — млад човек с висок калпак като Иванчовия, с черни огнени очи и секира през лявата ръка.

— Къде, побратиме? — попитал чужденецът. — Отивам ей — отвърнал Иванчо.

— Ще ме приемеш ли да ти бъда дружина?

— На драго сърце — отвърнал Иванчо, — аз за другар душата си давам.

Тръгнали двамата един до друг и заприказвали сърдечно. Стигнали на един кръстопът.

— Сега накъде? — спрял коня си Иванчо, но изведнъж се досетил за бащината си поръка, обърнал се с лице към месечината и дигнал лявата си ръка. — Нататък — рекъл той, — там е правият път.

И бутнал коня си наляво, но чужденецът отбил надясно и викнал със заповеднически глас:

— Върви след мен!

— Чакай, побратиме — рекъл Иванчо, — този път не води към хубаво място. Той ще ни изведе в свърталището на разбойниците.

— Ти щом си с мене, от никакви разбойници да не се боиш! — обърнал се чужденецът и размахал секирата си.

Иванчо покорно препуснал подире му.

Извървели полето. Навлезли в една гора. Цяла нощ се блъскали в тъмнината. Наближавало да съмне, когато стигнали в едно непознато село. Тръгнали по улиците, но никъде не видели жива душа, нито светлинка. Спрели пред една кръчма. Вратата — отворена, а вътре — никой. Слезли от конете, запалили една свещица, седнали до една маса и изкарали, каквото носели, да похапнат. Пили по една паничка вино, което наточили от кръчмарското буренце. Иванчо почнал да се прозява. Другарят му рекъл:

— Ти, побратиме, лягай да поспиш, а пък аз ще ида да разбера какво има в селото.

Иванчо се изтегнал до камината, а оня със секирата излязъл. Дълго ходил насам-нататък и се ослушвал. Мъртва тишина, хората сякаш били измрели. Но ето че както пристъпвал лекичко като елен, момъкът изведнъж замръзнал на мястото си и притаил дъх. Наблизо изпод земята се чули сподавени човешки гласове. Наближил крадешком до мястото, където се чували гласовете, и видял гривна на кладенец. Трябва да е пресъхнал, щом има вътре хора. Но да ги чуем какво приказват.

— Грънчарският син отколе е влязъл в кръчмата! — обадил се един от гласовете.

— Той е уморен, ще пие паница вино и ще заспи като заклан — прошепнал втори глас.

— Трябва вече да е заспал, защото още преди един час чухме тропота на коня му — изръмжал трети глас.

— Време е! Излизайте един по един навън! — изкомандувал първият глас.

Иванчовият побратим стиснал здраво дръжката на секирата си и приближил до кладенеца. Ето го първия разбойник! Щом си подал главата над гривната — момъкът замахнал.

— Веднъж удрям — извикал той, — дважд не повтарям! — и главата на разбойника се търкулнала.

Появил се вторият.

И с него се случило същото.

Третият.

Четвъртият.

Петият...

Най-сетне — троп! троп! троп! — подал глава и последният.

— Къде сте? — извикал той, но само за един миг Иванчовият побратим свършил и с него.

След това се върнал в кръчмата и събудил Иванча.

— Ставай — рекъл той — да ходиме, защото ни чака дълъг път.

Пак яхнали конете. Цял ден препускали. Девет реки прегазили, осем планини прехвърлили. Затъмнели в един голям град. Отбили се в най-големия градски хан, хубаво се навечеряли и легнали да спят.

В тоя град госпоцарувал един зъл цар. Щом узнал, че в хана са отседнали незнайни пътници, той изпратил своите слуги, да узнаят що за хора са, откъде идват и какво носят. Слугите на бърза ръка узнали всичко и като разправили на царя, че пътниците носят дисаги с жълтици и само една малка секира, очите на злия цар пламнали:

— Ще им вземем и парите, и главите. Поканете ги в двореца утре! На другия ден самият царски виночерпец отнесъл в големия хан бъклицата и поканата на царя.

— Хубав ли е дворецът на царя? — попитал Иванчо пратеника.

— Дворецът е хубав и не толкоз, но княгинята няма равна на себе си в целия свят.

— Бре, хайде тогава да я видим! — скочил Иванчовият побратим. Купили си нови дрехи, обръснали се, засукали мустаците и се упътили, към двореца. Парите оставили в хана — под ключ.

Царят посрещнал гостите, плеснал с ръце й поръчал да ги нагостят с най-хубавото ядене. Когато се нахранили, както трябва, царят пак плеснал с ръце и викнал:

— Донесете виното!

Тогава се появила със златна бъклица на сребърен танур самата царска дъщеря и цялата стая грейнала. Иванчо онемял: което е право— право, такава хубавица не бил виждал през живота си. Момата го изгледала много жално, когато му подала бъклицата, но нищо не рекла. Додето се изреждали другите на трапезата да опитат царското вино — Иванчо не снемал очи от нея.

— Харесва ли ти? — попитал го царят. — Много — отвърнал Иванчо.

— Да тия дам за жена, щом е тъй.

Иванчо погледнал побратима си.

— Вземи я — пошепнал пратеникът, — аз като съм с тебе, от нищо се не бой.

Направили голяма сватба. Додето всички се веселили, царската дъщеря, която също се била захласнала подир Иванча, тайно-ронела сълзи и бършела очите си с копринена кърпичка. Защо плачела хубавицата? Тя плачела, защото знаела, че на този момък е настъпил последният час. Четиридесет пъти нейният баща я женил за какви ли не момци и всяка нощ, когато тя и младоженецът се прибирали да спят, злият цар изпращал своята змия-пепелянка да клъвне момъка между веждите. Пепелянката се промъквала в младоженската стая през ключовата дупка. За другите, които били царски и болярски синове, княгинята плакала и не плакала, но за Иванча ѝ се късало сърцето.

Свършила сватбата. Млъкнали певците и цигуларите. Прибрали се Иванчо и невестата да спят в една стая. Заклучили позлатената врата. А Иванчовият побратим се изтегнал до прага на стаята, постлал си кожухчето и легнал, като сложил главата си на секирата.

Минало полунощ. Иванчо и царската дъщеря заспали, а побратимът лежал, гледал към тавана и слухтял. Като се обадил първият петел в царската градина, той чул тихо шумолене. Извил очи и видял, че по стълбите пълзи една пепелянка, с вирната нагоре глава. Затворил си очите. Престорил се на заспал. Змията се плъзнала по гърдите му, изправила се на вратата и тъкмо когато си навряла главата в ключовата дупка — Иванчовият побратим скочил на крака, грабнал секирата, замахнал и ударил пепелянката.

— Веднъж удрям, дважд не повтарям! — викнал той.

В стаята на младоженците паднала отсечената змийска глава, а пред краката му се свлякло люспестото тяло на влечугото.

Като свършил и тая работа, побратимът похлопал на вратата, събудил младоженците и ги извел тихомълком от двореца. Отишли в хана, прибрали дисагите и преди да се събуди царят, двамата конници препуснали към гората. Седнала напреки на коня пред Иванча, царската дъщеря треперела като лист, но Иванчо ѝ шепнел на ухото:

— Не бой се, докато е с нас моят верен побратим!

Седем дни и нощи препускали през гори и планини. Най-сетне стигнали Иванчовото село. Преди да влязат в селото, Иванчовият побратим спрял коня си и рекъл:

— Моят път беше дотука. Приберете се в грънчарския дом и живеете честито и справедливо. Прощавайте!

— Какъв човек си ти и кой те проводи да ме вардиш по пътя? — попитал Иванчо.

— Аз съм народен воин. Проводи ме моята майка да те пазя, защото стори голямо добро на сиромасите.

— Как се казва твоята майка?

— Правда сиромашка.

И щом изрекъл тия думи, побратимът изведнъж се изгубил, сякаш потънал в земята.

— Чуден човек! — промълвил Иванчо и препуснал към грънчарницата с царската дъщеря на коня.

СЛЕПИЯТ ЗМЕЙ

Живял някога един ковач. Той поминувал честито със своята добра стопанка и мъжката си рожба. Наковалнята му звънтяла от сутрин до вечер, а момчето се въртяло край него и учело занаята. Дори си измайсторило само една желязна ножка. Но скоро настанал край на ковашкото добруване. Стопанката се поболяла и умряла. Ковачът се оженил за друга и тя бързо му наредила цял орляк момчета. Мащехата обичала своите деца и не давала прашинка да падне отгоре им, но завареничето гледала накриво и ката ден думала на мъжа си.

— Да го махнеш от къщи, додето е малко, защото, щом порасне, то ще се намести в работилницата и — нали го виждаш какво е сърчно — ще надмине братята си и ще им вземе хляба от ръцете. Всички в село ще се надварят при него да си поръчват мотики, сърпове и секири, а братята му ще гладуват.

— Къде да го дяна? — попитал ковачът.

— Отведи го вдън-гората, където върлуват вълците, вържи го за някое дърво и го остави там.

— Дума да не става! Аз рожбата си не мога да затрия! — отвръщал ковачът.

Но ковашката жена не мирясала. Веднъж тя тайно от мъжа си повикала ковашкия помощник, почерпила го със скоросмъртница и му предала момчето да го; отвлече в гората.

— Ще те наградя богато, ако го махнеш от главата ми! — рекла мащехата на помощника.

Оня завел момчето в най-тъмните дебри на гората, извадил едно въже от торбата си и почнал да го размотава. Момчето гледало, гледало и го попитало:

— Бате, какво ще правиш с туй въже?

Със задавен глас ковашкият помощник му разказал всичко.

— Ако си добър човек и имаш милост в сърцето си — рекло ковашкото дете, — пощади ми живота! Не ме връзвай, а ме остави в гората. Аз ще се погрижа за себе си.

Ковашкият помощник се засрашил от детето и решил да послуша молбата му. Захвърлил въжето в един дол и оставил сиротинчето сред гората. То се озърнало плахо и тръгнало под дърветата. Цял ден се лутало из пущинаците, додето най-сетне намерило една козя пътека. Тръгнало по нея.

Дето ме изведе тая пътека, там ще ида — рекло си.

Вървяло до вечерта. Подир залез слънце стигнало до един чуден дворец. Влязло вътре. „Дано ме приберат хората, които живеят в тоя дворец“ — помислило си то. — Но дворецът бил пуст, жива душа не се мяркала по двора. Момчето обходило навсякъде, всичките кътища разгледало, най-сетне в дъното на двора видяло един стар сляп змей. Той седял на столче пред един голям казан, а до казана обикаляло лениво куцо магаре. Приближило се момчето на пръсти и надникнало в казана. Нищо нямало в него. Но ето че след малко се чули звънци и в двореца нахълтало цяло стадо кози без козар. Слепият змей станал, взел едно ведро и се заловил да дои козите. Млякото от ведрото наливал в казана. Като издоил всичките кози, той се навел над казана и захванал лакомо да пие. Малкото гостенче, което умираше от глад, гледало, гледало, па се навело и то над казана, хубаво се насмукало. Но то не се обадило на слепия змей, защото се страхувало да не го изяде.

Минали пет-шест дни. Всяка вечер змеят си лягал малко гладен, защото детето пиело юнашки и млякото в казана намалявало.

„Чудна работа — помислил си слепият змей, — защо млякото вече не ми стига, да не би някой скришом да го пие? Чакай да разбере тази работа.“

И на другия ден, като пиел мляко, протегнал ръце, захванал да пипа около казана. Додето момчето се досети да побегне, змеят го спипал.

Като го хванал, уплашеното момче ревнало и се замолило:

— Пусни ме, чичо змей! Моля ти се! Ако ми пощадиш живота, ще ти върша цялата работа в двореца.

— Добре — казал змеят, — тъкмо навреме се яви. Аз остарях и няма кой да ми дои козите. Отсега нататък ти ще ги доиш, а млякото ще изливаш в казана. Когато свършиш доенето, ще метеш двора на моя дом. Мляко яж, колкото щеш. Искам хубаво да се охраняш и да напълнееш, че тогава ще те изям. Откак съм ослепял, не съм хапвал

Човешко месце. На младини съм изял толкова хора, колкото песъчинки има край морето.

— А що щеш тука? — попитало го момчето.

— Аз съм последният змей. Потомък съм на ония великански чудовища, които са живели на земята преди милиони години. Много съм стар. Всичките ми зъби изпадаха.

Пуснал змеят момчето и то се запретило да му шета. И нали било работливо и сръчно, господарят на пустия дворец скоро свикнал с него и веднъж му рекъл:

— Ти си добро момче. Досега метеше само двора на моя дворец. Сега вземи ключовете — да преметеш и стаите. Позволявам ти да отключиш всичките стаи, само двете, най-крайните, няма да буташ. Инак — да му мислиш!

Момчето взело ключовете, отключило всичките стаи, хубаво измело, додето стигнало до последните две. Спряло се пред вратите им и си рекло: — Тука трябва да има нещо необикновено, щом като змеят ми забранява да ги отключвам. Я да видя какво има! — И отключило забранените стаи.

В първата видяло една чешма, но тя била чудна чешма — наместо вода течало от чучура ѝ чисто злато. Ратайчето протегнало ръцете си, потопило ги в коритото — и те пожълтели.

— Такава чешма — рекло си то — виждам за първи път в живота си!

Сетне минало във втората стая. Там заварило един хубав чер кон. В къта на стаята мъждукала светлинка в пръстена паничка. Щом отворило вратата, конят дигнал глава и проговорил с човешки глас:

— Яхни ме бързо и бягай, защото тука няма живот за мене! Но тогава проговорила конската опашка, която била вярна слугиня на змея:

— Ще бягате, но аз ще обадя на змея и той ще ви изяде.

— Отрежи опашката ми! — викнал конят.

Момчето отрязало с ножката си опашката на коня, но от опашката останал един косъм неотрязан. Яхнало коня. На излизане от стаята конят му поръчал:

— Вземи оная пръстена паничка, в която гори шикалка, вземи още гребена ми и карай, през гората!

Момчето сторило тѣй, както го накарал конят. Но щом излезли от двореца, неотрязаният косъм от конската опашка, като се разфучал, като запищял — цялата гора екнала. Змеят чул писъка. Мигом подскочил, метнал се на куцото си магаре и погнал бегълците. Магарето било куцо, а летяло като вятър. Запращели дърветата. Накрай гората, където почвало широкото поле, змеят наближил до черния кон. Момчето затреперало от страх.

— Хвърли гребена! — извикал конят.

Момчето хвърлило гребена зад гърба си и в същия миг пред змея и магарето изникнала цяла гора от гребени, наредени със зъбците нагоре. Додето магарето прегази тая зъбата гбра, наранило и другия си крак, закуцало с два, но пак зафучало, запръхтяло и догонило черния кон. Тогава конят отново се обадил:

— Хвърли паничката с маслото!

Момчето хвърлило паничката и в същия миг зад гърба му се ширнало дълбоко маслено езеро. Магарето се бухнало слепешката в езерото и се удавило. Удавил се и слепият човекоядец.

Тогава момчето се върнало назад в змейския дворец, настанило се, наредило си ковачница и се заловило да прави сърпове, мотики, секири, лемежи за ралата. И тѣй като златната му чешма никога не пресекувала, то всеки ден си миело ръцете със златна вода и затуй всички почнали да го наричат: „Ковачът със златните ръце“.

БЕЗЦЕННОТО КАМЪЧЕ

Ще ви разкажа една приказка за Дядо-Павловото безценно камъче.

Дядо Павел бил овчар. Имал си кошара в Балкана и затварял нощем десетина овце в кошарата. Имал си колиба с покрив от плочи, а в колибата — едно коте и едно пате. Само си нямал дядо Павел балканецът светилник — да му свети нощно време.

Веднъж дядо Павел, като вървял подир стадото си, чул на една поляна край гората писък — сякаш тънка свирка свири жална песен. Навлязъл в шумака, да разбере какво има, и видял, че гората гори и пращи, а край един обгорял пън се гърчи в пламъците пъстро гущерче и пищи.

— Овчарко — продумало гущерчето, като го зърнало, — братко, помогни ми да изляза от огъня!

Дядо Павел отвърнал:

— Да ти помогна, но как да нагазя в тая жар? Ще ми изгорят краката!

— Тогава подай тоягата си — аз ще се хвана за нея, а ти ме изтегли.

Дядо Павел протегнал дългата си овчарска тояга, гущерчето стъпило на нея и се измъкнало от огъня.

— Искам да ти се отплатя — продумало гущерчето, като дошло на себе си, — ела подире ми!

— Какво ще ми дадеш? — попитал дядо Павел.

— Аз съм чедо — рекло гущерчето — на гущерския цар. Моят баща живее в една дълбока и тъмна пещера. На короната му има девет безценни камъчета, които светят като девет слънца. Ще ти дам едното.

Тръгнало гущерчето по тревата надолу към реката, потеглил подире му старецът. Вървели, що вървели — стигнали до пещерата.

— Ти почакай тук, пък аз ще ида за камъка! — продумало гущерчето.

Дядо Павел седнал на земята. Свечерявало се вече. Додето гущерчето излезе — станало тъмно. Най-сетне то се показало с безценното камъче в уста. Когато излязло — цялата поляна наоколо грейнала. Птичките от околните дървета трепнали с криле и зачуруликали. Помислили, че се е вече съмнало и слънцето огряло.

— Вземи туй камъче и си иди в колибата. Трябва да ти кажа, че туй камъче не е само за светене. То може да прави и други работи. Когато стигнеш вкъщи, почукай с камъчето три пъти по земята и речи: „Да ми дойде туй и туй!“ Каквото поискаш, ще ти дойде.

Взел дядо Павел светлото камъче и го погледнал: то било голямо колкото лешник. Пуснал го в торбата си и кривнал към колибата. Заварил стадото си пред кошарата, а патето и котето чакат до прага. Прибрал си овцете старецът, влязъл в колибата и извадил камъчето. Като светнало онуй ми ти камъче — цялата колиба озарило. Котето и патето си затулили очите — да не ослепеят. Дядо Павел се навечерял и си рекъл:

— Защо ми трябва други работи да искам от камъчето, когато си имам всичко: и колиба, и овце, и сиренце, ето сега и светинка ми грейна на трапезата.

Легнал си да спи. Ала сън не му дохождал. Почнал да си мисли:

„Защо пък да не опитам камъчето? Я да поискам нещо! Какво ли да поискам, какво ли да поискам — ще поискам един мермерен дворец“.

Станал от постелята, посегнал към камъчето, което си светело на полицата. Взел го, чукнал го три пъти по земята и рекъл:

— Да ми дойде тук един мермерен дворец!

Додето изрече тия думи — ето че колибата се отместила, загубила се някъде и на мястото ѝ се появил чуден мермерен дворец. Стените на стаите били от огледала, съдовете — от чисто злато, а столовете и масите — от слонова кост. Учудил се старецът, разходил се по стаите, разгледал ги и легнал на едно меко легло от пух. Скрил камъчето в пазвата си.

Не щеш ли, нея вечер дошъл да го навести съседът му Иван.

— Дойдох — рекъл Иван — да те видя жив ли си, и да си попрिकाваме, защото не ми се спеше тая нощ. Какво е туй чудо? Не мога да повярвам на очите си: кой ти издигна тоя дворец?

— Камъчето — отвърнал дядо Павел и се усмихнал.

— Кое камъче? Я дай да видя туй камъче!

Дядо Павел бръкнал в пазвата си, извадил камъчето и го подал на Ивана. Иван го разгледал и попитал:

— Ами как построи туй малко камъче такъв дворец?

Дядо Павел му разправил и си прибрал камъчето. Приказвали, що приказвали, почнали да се прозяват.

— Остани да нощуваш, Иване, в дома ми — поканил дядо Павел съседа си.

— Къде ще легна?

— Легни до мен на тоя пух!

Легнал Иван до стареца и почнал да слухти. Чакал стопанинът да заспи. Щом дядо Павел захъркал, Иван бръкнал в пазвата му, взел камъчето, чукнал го три пъти на земята и рекъл:

— Да дойдат четирима кралимарковци, да вземат тоя дворец и да го отнесат отвъд Дунава!

Додето изрече тия думи, явили се четирима кралимарковци, дигнали двореца и го понесли. Иван с камъчето поел подире им, а дядо Павел останал. Кога се събудил сутринта — погледнал наоколо и що да види? — няма никакъв дворец, няма го и безценното камъче. Само вехтата плочена колиба, котето и патето. Заплакал старецът с два реда сълзи. Нажалили се овцете и блейнали. Домъчняло на котето, докривяло и на патето.

— Искаш ли да идем отвъд Дунава за дядовото камъче? — казало котето.

— Искам — съгласило се патето.

Тръгнали. Извървели цялата Дунавска равнина, стигнали широката тиха река Дунав.

— Аз мога да плувам — рекло патето, — а ти не можеш. Качвай се на гърба ми, да те пренеса отвъд!

Качило се котето върху гърба на своето другарче и патето преплувало отвъд. Повървели още малко, стигнали двореца. Промъкнали се в градината и влезли през един отворен прозорец. Заварили Ивана — спи на пухеното легло, а камъчето скрил под езика си. Те разбрали, че е там, защото в гърлото му блещукала светлинка.

— Как да го взема от устата му? — попитало патето.

— Ще ти кажа как — отвърнало котето. — Аз ще натопя опашката си в кратунката с червения пипер и ще погладя с нея

Ивановия нос. Иван ще кихне и камъчето ще падне от устата му.

Както рекло, тъй сторило котето. Натопило опашката си в пипера, погладило Ивановия нос, Иван кихнал и камъчето изскочило от устата му. Котето го грабнало и хукнало да бяга. Подире му се затекло патето. Бягали, бягали, стигнали пак до Дунава. Котето яхнало патето и патето заплувало. Насред Дунава патето се обадило:

— Какво е туй чудно камъче, дай да го видя!

— Не може сега — ще го изтървем във водата. Когато излезем на брега, ще го гледаш.

— Дай го сега или ще се гмурна във водата и ще се удавиш! — заграчило патето.

Котето се уплашило и рекло:

— Дръж!

Патето посегнало да вземе камъчето с лопатката си, ала го изтървало. Камъчето цамбурнало във водата и потънало.

Излезли двете гадинки на брега и заплакали.

Минал един рибар с въдица и ги запитал:

— Котенце, патенце, защо плачете?

— Гладни сме — измяукало котето.

Рибарят пуснал въдицата във водата, хванал една голяма риба и я дал на патето и котето.

— НЎ — рекъл им той, — че да не плачете!

Котето и патето отнесли рибата във върбалака, почнали да ядат и какво мислите намерили в корема ѝ? Намерили камъчето. Рибата стояла във водата с отворена уста и когато патето изтървало камъчето, тя го налапала.

Зарадвали се много гадинките, затепкали пак през Дунавското поле, извървели го и стигнали Дядо-Павловата кошара. Дядо Павел лежал на земята и плачел. Търкулнали камъчето до главата му. Тогава изведнъж Дядо-Павловите очи светнали. Грабнал старецът камъчето, чукнал с него три пъти по земята и викнал:

— Искам тука Ивана — вързан в един чувал!

Додето изрече тия думи — напреде му се изтърсил един чувал, а вътре — Иван. Грабнал си тоягата дядо Павел и — тупа-лупа — дръпнал на Ивана един бой, па го развързал и го изпроводил да си ходи.

След туй старият овчар си прибрал камъчето в кесията и рекъл:

— Не ми трябва никакъв дворец, защото Иван ще го открадне пак. Зная му нрава.

И тръгнал подир овците си. Всяка вечер слагал камъчето на полицата — да му свети. А когато се поминал, гущерчето влязло в колибата и пак си прибрало камъчето.

МАГЪОСНИКЪТ И ПТИЦИТЕ

Старият магьосник излезе на полето. Захвана да маха с ръце. Докато махаше, от ръкавите му почнаха да излизат птици. Те излитаха заедно по три. Всяка птица има свое име. Когато излязоха първите три птици, почна да вали сняг. Той затрупа нивята, селата и градовете. Когато из ръкавите на магьосника излезе втората тройка, снегът се стопи, орачите излязоха да орат, а ябълките цъфнаха. Когато и тия птици изчезнаха, от ръкавите излязоха нови три. Тогава ябълките и житните класове узряха. Най-сетне магьосникът пусна от ръкавите си последните три птици. Заваля дребен дъжд, листата бързо окапаха.

Тия птици не са като другите птици. Всяка птица има по четири крила, а на всяко крило има по седем пера. Перата имат различни имена. Всяко перо до половината е бяло, а оттам нататък е черно.

Кажете имената на магьосника, птиците, крилата и перата!

ТРИМАТА БРАТЯ И ЗЛАТНАТА ЯБЪЛКА

БАЩАТА РАЗКАЗВА ЗА ГУЩЕРЧЕТО

Имаше един стар селски дом, направен от дърво и камък. Покривът му приличаше на овехтяла ръждива шапка с отпуснато надолу кръжило. Изпод шапката гледаха към двора две дълбоки прозорчета, замрежени с кръстовидни дървени решетки. Щърково гнездо се беше наместило върху каменната плоча на белосания комин. Над гнездото шумолеше, разперил клони, вековен сенчест орех. Тежка дъбова врата, набита с ковашки гвоздеи, скърцаше продължително и жаловито. Наперен петел се разхождаше пред вратата и кълвеше разпилени овесени зърна.

Един ден, щом петелът разпери крила, проточи шия и гръмогласно изкукурига — приказката започна.

Най-напред се разтвори дъбовата врата. Блеснаха озарените от изгряващото слънце шарени паници и медници, окачени на дървени куки под полицата. Котката, задрямала до камината, стана, протегна се изгърбена и бавно прекрачи прага. Крадешком тръгна към градината да гони врабчета. Миндерът в широката стая беше постлан с дългорунни китени халища и шарени възглавници. Върху миндера седеше старец на преклонни години. На два побити гвоздеа на стената над главата му висяха дървен лък и колчан със стрели.

Пред стареца стояха прави трима мъже. Гологлави. Калпаците си държаха в ръцете.

Те бяха тримата синове на стареца:

най-големият,

средният и

най-малкият.

Първите двама се пъчеха пременени и накичени. На калпаците им се ветрееха пера паунови. Копринените им пояси спускаха дълги алени ресни до бедрата. Ботушите им стигаха до коленете. Най-малкият се гушеше зад тях нескопосно облечен, опасан с колан от лико, несресан, както му е редът. Босоног. Перчемът му бе паднал върху челото. Очите му горяха като два живи въглена.

Белобрадият старец изгледа синовете си от главите до петите и рече:

— Повикал съм ви, чеда мои, да ви кажа, че тази нощ ще пристигне ламята!

При тези думи най-големият и средният брат се стъписаха стреснати и уплашени. Най-малкият прехапа устни и направи една крачка напред, приближавайки се до баща си.

— Що думаш, тате? Каква ламя? — попита най-големият.

— Ще ви кажа. Затворете първом вратата. Натиснете и заключалката. Никой друг не трябва да узнае какво съм ви казал. Само вие.

Тогава най-големият брат се обърна към средния и му каза:

— Заклучи вратата!

А средният блъсна най-малкия:

— Тичай да заключиш вратата!

Най-малкият покорно изпълни поръчката. Затвори вратата и намести заключалката. Сетне се върна и седна на чергата до бащините си нозе. Големият и средният се отпуснаха върху миндера от двете страни на баща си.

Старецът се втренчи в светлите прозорчета, сякаш призова спомените си, поглади с длан брадата си и започна:

— Преди много, много години, когато бях малък, дядо ви ме води да напаса козичката в Камендолската гора. Там, както знаете, има едно сухо каменисто корито. По онова време на двата бряга вишеха клони престарели дървета с напукани дънери. Над коренищата им растеше златистозелен мъх. Моята козичка се беше изправила на една леска и се мъчеше да захопе най-долното клонче. Звънчето й трепкаво дрънколеше, а брадицата й се мятеше насам-натам. Аз бях седнал до един напечен пън и надувах дудучето си. През рамото ми тегнеше торбичка, пълна с диви круши, на кръста ми висеше кратунка.

В сухия дол имаше островръх сив камък. Най-отгоре беше изпъзляло гущерче, такова едно малахитово, с рубинени очички, а гърбецът му сякаш беше посипан със скъпоценни камъни. Извило очички към мен, то ме гледаше и слушаше захласнато свирнята ми.

Изведнъж тежък тътнеж разтърси гората и се понесе в дълбочината като грохот на керван коли, натоварени с празни бъчви возилници.

Погледнах към небето: там се носеха страшни буреносни облаци. Една светкавица разкъса облаците. Силна гръмотевица удари гората. Изплашени птици изхвъркнаха с писък от гнездата си и се пръснаха в пущинаците — където им видят очите. Едри дъждовни капки захванаха да ръсят шумака, затупкаха по напечените камъни и изведнъж окъпаха гущерчето. Но то не мърдаше от мястото си, с наслада размахваше опашка и се радваше на дъждовната прохлада.

Аз оставих свирнята, изтичах към козичката, хванах я за нашийника и я повлякох към сухия дънер на един дъб, изтърбушен от мълния. Подслонихме се двамата в хралупата. Само носът ми остана да стърчи навън.

Рукна проливен дъжд, сякаш се изливаше из ведро, а гущерчето все не мърдаше от мястото си. Стоеше като заковано.

По едно време гръмотевиците заглъхнаха. Облаците отминаха бързо, насметени от невидимата метла на вятъра. Разлюлените клони се укротиха. Дъждът изведнъж секна. Слънцето подаде главата си върху избистреното небе и цялата гора блесна с елмазена хубост. Птичките се залюляха върху клончетата с намокрени опашки и весело зачуруликаха.

Измъкнах козичката от хралупата и я пуснах да тича по влажната трева.

Но ето че сухият дол изведнъж оживя. Като стена пристигна мътен порой. Мъкнеше камъни, прекатуряше дървета, подкопаваше ронливия бряг. Всичко наоколо захвана да бучи.

Само острият камък с гущерчето стърчеше над клокочещата вода. Злочестото животинче се беше вкопчило в камъка, въртеше главичката си, махаше тревожно с опашка, мигаше уплашено и тънко писукаше с гущерското си гласче: „Олелеее! Няма ли кой да ми помогне?“

Аз чух неговия вик за помощ, извърнах се изведнъж и като видях на какъв огън се печеше малката гадинка, сърцето ми се сви от болка. А гущерчето пискаше още по-силно: „Батенце! Батенце!“ „Не бой се, ида!“, отговорих му и като грабнах от земята козарската си тояга, насочих я с разтреперани ръце над мътната вода, но тоягата излезе къса. Не можа да стигне до камъка. Бре, ами сега? Огледах се безпомощно наоколо.

А гущерчето се беше изправило на задните си крачета, махаше с предните и пискаше сърцераздирателно: „Отиде на татя гущерчето! Загива наследникът на гущерския престол!“ „Я, то се побърка от страх!“, рекох си аз и бързо съблякох дрехите си. Безстрашно се бухнах в поройната вода. Стихията ме блъсна с голяма сила и се опита да ме повлече надолу, но аз напрегнах сили, почнах да гребя с ръце като с лопати и най-сетне се добрах до камъка. Като наближих, махнах нагоре с ръка и викнах на гущерчето: „Скочи върху главата ми!“

Гущерчето рипна върху главата ми и вкопчи нокти в косата ми. Обърнах се назад, но реката ме надви и ме повлече надолу. Опита се да ме удави. Захвана да ме блъска ту към брега, ту навътре. Набута ме в един опасен въртоп. Задъхан и омаломощен, най-сетне се докопах до един корен, напрегнах последни сили и се измъкнах на брега. Търкулнах се и отпуснах глава в тревата. Дишах тежко.

Гущерчето запълзя по гърдите ми и се заслушваше дали сърцето ми бие.

Когато дойдох на себе си, се надигнах, потърках си очите и отидох за дрехите си. Облякох се, подсуших се и се наведох да взема гущерчето от земята. Помилвах си го кротичко, а то ми проговори и рече: „Хайде, батко, да вървим!“ „Къде?“, попитах го аз. „В голямата пещера при цар Гущер. Той ми е баща. Голям владетел е моят баща. В негови ръце се намират всички подземни съкровища. Баща ми е много добър. Като узнае какво си направил, за да ми спасиш живота, ще сграби с две шепи скъпоценни камъни и ще посегне да ти ги изсипе в торбичката, но ти камъни не вземай!“ „А какво да поискам?“, рекох му. „Искай белокорото дръвче, дето е посадено в пръстеното гърне!“

В ГОЛЯМАТА ПЕЩЕРА

Дълго вървахме по една камениста козя пътечка, додето стигнем гущерската пещера. Гущерчето стоеше на рамото ми, гледаше напред и викаше в ухото ми: „Още малко! Още малко!“

Най-сетне пред очите ми блесна вратата на пещерата, направена от слюдени плочки, цялата поръсена със звездички като очите на гущерчето.

„Стигнахме!“, радостно извика гущерчето и скочи на земята.

Чевръсто запълзя към вратата, хвана се с нокътчетата си и се покатери нагоре между звездичките до ключалката. Надникна през нея и рече: „Ку-ку!“

Пещерната врата скръцна и се отвори. Две вкаменени кучета с очи като големи паници мигом оживяха и ни преградиха пътя, но гущерчето им викна „Циба!“ и те подвиха опашки, дадоха път, застанаха на местата си и пак се вкамениха.

Влязохме вътре.

Пещерата беше приказно хубава. Навсякъде блещукаха кристали, големи колкото лешници и орехи, а имаше и блестящи камъни колкото кокоши яйца.

На трон, направен от ръката на нечуван майстор, седеше цар Гущер с коронка на главата. На коронката му горяха три реда камъни: първият ред — тъмночервени рубини като малини, вторият ред — жълто-зелени изумруди като бистра морска вода, а третият — огнени топази като очи на папагали. Цар Гущер беше големичък като котарак. Жезълът му — издялан от златист планински кристал. На шията му имаше гранатова огърлица, на раменете му — наметало, изтъкано от тънки златни жички.

Щом видя своето малко гущерче, той се изправи на задните си крака, подпря се на жезъла си и почна да трепери от радост.

„Къде се дяваш, мило чедо?“, със задавен глас се обърна той към гущерчето.

А то подскочи като рибка и по жезъла се изкачи върху рамото на баща си. Захвана да му шепне нещо на ухото. Опулен, старият Гущер плесна с ръце и се хвана за главата. Гущерчето пак приближи главичката си до ухото му и продължи да му разказва на каква опасност съм изложил живота си, за да го спася. Когато то млъкна, царят, покъртен от всичко, което чу, се обърна към мен, изгледа ме с благодарност и мълчаливо ми направи знак да вървя след него.

Закрачи цар Гущер напреде ми под сводовете на пещерата. Кристалният му жезъл почукваше по стъклените плочи на пода, опашката му се влачеше като зелена змия.

Аз пристъпвах плахо подир него и гледах зяпнал от учудване. Главата ми се завъртя, очите ми се замрежиха. Такава вълшебна пещера и насън не бях виждал. Стигнахме едно място, където скъпоценните камъни грееха като разрината жар в пещ. Тогавя цар Гущер изви глава към мен и рече: „Избирай! Което си харесаш, твое да бъде!“

Аз наведох глава и тихо отговорих: „Камъни не ща“. „А какво?“, понавъси се Гущерът. „Искам белокорото дръвче, дето расте в пръстено гърне!“

Цар Гущер се стъписа изненадан, сякаш искаше да каже: „Знаеш ти какво да избереш, не си вчерашен!“

И бързо закрачи. Златното му наметало се развя и зашумоля. Като стигна дъното на пещерата, се наведе и хвана с две ръце едно просто гърне, в което току-що се беше разлистила млада фиданка. Пристъпи към мен предпазливо, сякаш носеше скъпоценна чаша, пълна с вълшебно питие, подаде ми гърнето и започна да подсмърча и да си бърше очите. С мъка се разделяше от фиданката: „Сине човешки, рече той, отнеси тая чудна фиданка у дома си. Посади я на потайно място, където никой не стъпва. Когато десет пъти опадат листата на дърветата, тя ще почне да ражда всяка година по един златен плод. Плодовете на фиданката изяж, а семките им пръсни по градините — да поникнат още много фиданки и да се развъдят по цялата земя. За туй добро поколенията не ще те забравят никога“.

Отнесох гущерското гърне вдън гората Тилилейска и посадих фиданката там, където човешки крак не е стъпвал. Десет пъти окапваха листата на дърветата и на мястото им се раждаха нови. На единайсетата година през оная ноц, когато кошутата извежда за първи

път сърнето си на водопой, върху най-горното клонче на моето дърво се появи розов цвят. До полунощ листенцата на цвета окапаха, плодчето наедря, стана като юмрук и почна да жълтее. Но щом ябълката узря, от Долната земя с гръм и трясък пристигна ламята, захапа ябълката и я отнесе. На другата година се случи същото. Цели петдесет лета ламята ми отнася ябълката. Не можах да откъсна нито една. Снощи, като вървах през гората, видях кошутата и сърненцето ѝ — тичат между дърветата. И се досетих, че днес в полунощ ще дойде ламята за петдесет и първи път. Един от вас трябва да я убие!

Като чува бащините си думи, най-големият и средният брат се уплашиха и скочиха на крака.

Средният каза:

— То се знае, че тази работа ще я свърши най-големият. Негово право е, защото е първороден син.

Най-големият трепна и отвърна:

— Отстъпвам ти правото си!

Тогава най-малкият излезе напред и застана решително пред баща си:

— Тате, нека ида аз!

Най-големият го погледна с присмех, хвана го за ръкава и го дръпна назад.

— Ти ли, бе? — рече той. — Щом зърнеш ламята, ще си глътнеш езика от страх и ще ти затреперят гащите! Махай се от тук! Иди да правиш къщичка от пепел!

Бащата дигна десница да ги помири и рече кротко:

— Не се карайте, ами се надхващайте!

И като взе патерицата си от къта, където беше исправена, я подаде на най-големия:

— Дръж!

Най-големият хвана патерицата за най-долния край. До неговата ръка сложи десница средният брат, а над него — най-малкият. Десниците се изредиха до три пъти, докато най-горният край на патерицата остана в ръката на най-големия.

Най-малкият викна със завист:

— Блазе ти, бате!

Най-големият се накокошини като пуяк и се изпъчи:

— Добре, ще ида да покажа кой съм аз! Дай ми, тате, оръжията!

И като се обърна към най-малкия, го блъсна към вратата.

— Не ме гледай като теле в шарена каруца, ами бягай в конюшнията да ми оседлаеш коня!

СРЕЩАТА НА НАЙ-ГОЛЕМИЯ С ЛАМЯТА

Най-големият брат излезе през отворената порта на кон. Беше въоръжен до зъби, през рамо праметнал един огромен лък. Десетина стрели подаваха перките си от колчана му. Над пояса му лъщяха кокалените дръжки на два габровски ножа и един черногорски пищов. На дясното му бедро висеше ножница на крива сабя и се клатушкаше топчест боздуган с шипове, на лявото се люшкаше топоришката на секира, остра като бръснач. Конят едвам мъкнеше конника и оръжията му.

Наближаваше полунощ. Целият свят беше заспал дълбоко. Всяко око — затворено, всяка уста — замлъкнала, всяка ръка — отпусната. Месечината, като го видя, трепна и се престори на изплашена:

— Малеее — прошепна тя, — колко си страшен!

— Не съм страшен, а съм безстрашен! — отговори натъртено най-големият.

— А мога ли да попитам къде отиваш! — попита светлата небесна скитница.

Най-големият брат отговори, без да погледне горе:

— Не е твоя работа.

— Тогава няма да ти светя! — разсърди се месечината и се потули зад един облак.

Настана мрак. Далечно в глухата тишина забуха бухал. Конникът страхливо се озърна, смахмузи коня и препусна стремглаво. Конските копита затопуркаха по камъните към пустата гора Тилилейска. Когато навлезе между дърветата, най-големият брат дръпна юздата на коня и го спря. Сложи ръка на челото си и дълго се визира. Нищо не се виждаше. Само мънички светулки прелитаха в пущинаците и тътнеше гласът на бухала. Пак препусна. Додето стигне потайното място, гореща пот обля гърба на коня под седлото. Любопитната месечина крадешком погледна през пролуката между два облака и за миг огря едно старо ябълково дърво. Върху най-горното клонче на дървото

блестеше и се люшкеше златна ябълка, голяма колкото юмрук. Наляво от ябълката стоеше като замръзнал страж висока тъмна купа.

Конникът скочи на земята. Хвана запъхтения кон за юздата и го отведе при купата. Пусна го да пасе. Сниши се и коленичи в тревата. Сложи секирата до себе си. Измъкна от пояса си единия нож и го захапа. Втренчи очи към ябълката и почна да се блещи, за да изглежда страшен. По едно време се сети за лъка, сне го от рамото си, извади стрела от колчана, опъна тетивата и пак се вторачи в полумрака.

Месечината зашепи устни, за да не прихне от смях, измъкна се изпод облака като търкулнато кълбо и грейна с цялата си хубост. Наоколо стана светло и видело. Изневиделица срещу въоръжения пазач размаха разперените си ръце едно дрипаво бостанско плашило.

— Ламята иде! — проговори на себе си най-големият брат и зъбите му затракаха, а ножът падна от устата му. С уплашен глас той се провикна: — Предай се или ще ти забия една стрела в кратуната!

Бостанското плашило направи с едничкия си крак два скока напред към него и кресна:

— Ти ли, бе? Знаеш ли кого плашиш?

Най-големият брат захвана да мънка:

— Аз... аз... не искам да те плаша.

— Тогава що щеш тук?

— Дошъл съм... за ябълката!

— Ябълката ли? Ей сега ще ти дам аз една ябълка, че да ме запомниш!

И като подскочи още един път, плашилото разпери заплашително ръце. Най-големият брат захвърли лъка, изправи се и му обърна гръб. Втурна се да бяга в нощта. И както тичаше, окаченият на колана му боздуган го удряше отзад.

— Олелеее! — викаше бегачът и цепеше тъмнината.

— Дръжте го! Крадец! — разлютено крещеше плашилото и смешно подскачаше подире му.

Но ето че оня с боздугана се препъна в ножницата на кривата си сабя, падна и захвана да рита. Плашилото го настигна. Наведе се, хвана несръчно, както куклите го правят, с две ръце дръжката на сабята, изкара я от ножницата и почна да го бие:

— НЎ! НЎ! НЎ ти ябълка! Искаш ли още?

А най-големият брат си дереше гърлото:

— Не ща ябълка! Само ти се моля да ме оставиш жив!

Тъкмо в тоя миг с гръм и трясък пристигна ламята. Очите ѝ грееха като прожектори. Всяко листенце на ябълковото дърво се виждаше.

Плодът най-горе блещукаше като малка зачервена месечина. Чудовището отвори устата на едната си глава, без да бърза, изкара навън дълъг огнен език, откъсна с него ябълката и тя потъна в зиналото му гърло. Конят, който пасеше до купата, се подплаши и тревожно изцвили.

Ламята трепна, насочи към него ламските си очи и го закова намясто. Спусна се към купата, разтвори широко устата си и го налапа. Намести го в гърлото си заедно със седлото и се облиза.

— Много сладко било — рече си тя — конското месо. Сега разбирам защо вълците налитат на коне.

Сетне се обърна изведнъж, разтвори страшните си крила и се понесе над горските върхари. Подире ѝ остана само огнена опашка.

След малко на полянката се върна плашилото и промърмори:

— Прогоних го! Мен старецът ме е поставил тук да вардя златната ябълка! И ще я увардя!

И замръзна на мястото си.

Месечината, която беше свидетелка на всичко, що се беше случило, поклати замислено глава.

СРЕДНИЯТ БРАТ ОТИВА ДА ВАРДИ ЯБЪЛКАТА

На другата година доде ред на средния брат да варди златната ябълка. Той беше мъж едър и наклан. Коланът опасваше корема му като обръч на бъчва. Очите му час по час се затваряха за сън. Прозявката не слизаше от устата му.

Бащата му каза:

— Сине мой, миналата година брат ти не можа да уварди ябълката. Той изгърва и коня, с който отиде да убие ламята. Сега надеждата ми е в теб. Вземи втория кон от яхъра и тръгвай към Тилилейската гора!

Средният брат се почеса по тила и като бутна с лакът най-малкия, продума:

— Иди да ми доведеш коня!

Неохотно окачи лъка през рамо, намести стрелника на кръста си, дигна боздугана, но като усети колко тежък е, пак го остави на мястото му. Попита баща си:

— Тате бе, тази нощ къде ще спя?

Бащата тъжно отвърна:

— Няма да ти остане време за сън, синко!

Най-малкият брат доведе коня пред вратата. Средният брат запухтя, засили се и се опита да прехвърли единия си крак през седлото, но не можа да яхне добичето. Тогава най-малкият го хвана през кръста, повдигна го мъжки и го намести върху седлото. Подаде му калпака. Изтича напред и отвори портата.

Конникът потегли и излезе навън кандил-мандил. Когато навлезе в Тилилейската гора, за да не заспи, започна да си тананика:

*Юнак върви през горица зелена,
той отива люта ламя да бие...*

Ето я потайната полянка с ябълковото дърво и купата. Конникът пристигна едва-едвам, прозя се продължително, дигна ръцете си нагоре и се протегна:

— Аааах!

Изневиделица напреде му изскочи плашилото и се развика:

— Стоооой!

Средният брат му отвърна:

— Абе не видиш ли, че съм спрял?

Плашилото строго попита:

— Защо си дошъл?

— Дошъл съм да гоня Михаля — отвърна средният брат.

— А не те ли е страх да ходиш нощем в тая опасна гора?

— Тц! Не ме е страх — поклати глава конникът, — но страшно ми се спи. А ти кой си?

— Аз съм Петко Страшника! — отвърна плашилото.

— Какво правиш тука?

— Вардя ябълката.

— Кой те е наредил на тая служба.

— Дядо Върбан, стопанинът на ябълката.

— Баща ми значи — кимна с глава средният брат. — Чудесно. Слушай, Петканчо, тази нощ, както е казано в приказката, ще пристигне ламята от Долната земя. Аз трябва да ѝ светя маслото, но как, когато умирам за сън! Моля ти се, бъди добър, убий я ти вместо мене! НЎ ти лъка, нЎ ти стрелите!

И като сне лъка от рамото си и извади стрелите от колчана, средният брат ги подаде на плашилото.

Петко протегна напред ръцете си, да хване лъка, но нали нямаше пръсти, го изгърва на земята.

Средният брат слезе от коня, взе лъка от земята и го окачи върху едната Петкова ръка. Колчана със стрелите надяна на шията му. Сетне занарежда:

— Ей там от оная купа ще си наскубя меко сенце, ще си го постеля и ще се изтегна. Щом месечинката ме погали със златното си перце — аз ще заспя, а ти убий ламята! Няма да я жалиш! Като я свършиш, ми донеси златната ябълка и не забравяй да наглеждаш коня ми. Ох, как ми се спиии!

Прозя се дълго и сладко. Сетне приближи до купата, наскуба си сено, постла го и легна възнак. Загледа се към месечината, която му се усмихна дяволито, и притвори очи. Захърка.

Петко Страшника стоеше замръзнал на пост и въртеше очи наоколо.

Настъпи полунощ. Под ябълката като видение преминаха безшумно кошутата и сърненцето ѝ. Мушнаха се в гъсталака и слязоха към езерото.

Изведнъж тежък гръм и трясък разтърсиха гората. Месечината пробягна надолу, сянката на купата се удължи и закри заспалия среден брат. Над горските върхари се понесоха шест светлини, които бързо се уголемиха. Те бяха очите на приближаващата триглава ламя.

Петко се изправи срещу чудовището и с разтреперани ръце се опита да опъне тетивата на лъка, но нали нямаше пръсти, лъкът се изхлузи от ръцете му и падна на земята. Тогава той се уплаши здравата и се опита да извика, ала не можа да каже гък, защото езикът му се беше сковал.

Ламята зина, пое с огнения съскащ език на средната си глава ябълката от върха на дървото и се огледа наоколо. Видя коня.

— И тая година са ми докарали кон! — рече тя зарадвана и се спусна към животното. Отвори уста, рече ам! и го лапна. Протегна шия, удължи я, за да не заседне на гърлото ѝ.

Сетне се обърна към Петка, който трепереше като лист, помириса го и запръхтя недоволна.

— Не си бил жив, а мязаш на човек! — викна тя презрително и се обърна назад.

Литна над горските върхари. Затрещяха клоните, приведоха се тревичките. Подир чудовищната гостенка остана лъкатушна огнена сянка.

НАЙ-МАЛКИЯТ БРАТ ПОЕМА ЛЪКА

Търкулна се още една година. Най-малкият син рече на баща си:
— Настана моят ред. Тате, тая нощ аз ще вардя ябълката!

Дядо Върбан поклати глава с горчива усмивка:

— Твоите по-големи братя не можаха да я увардят, че ти ли, момче голомеше? Но щом като си рекъл — опитай! — и като му подаде лъка и стрелите, старецът продължи: — Кон не мога да ти дам, защото ламята изяде хранените ми коне. В яхъра има само едно магаре. Ако не те е срам да яхаш магаре — вземи го.

— Защо да ме е срам? — усмихна се най-малкият и отиде в яхъра да изведе магарето.

Хвана го за поводите и го дръпна от яслата, но магарето се опъна. Той го теглеше напред, а то се дърпаше назад. Ура-тута, най-сетне го измъкна на двора и се метна пъргаво отгоре му. Като видяха брат си върху магарето, големите почнаха да му се присмиват. Единият рече:

— Пила коза вино, че тръгнала към гората да се бори с вълка!

А другият попита:

— Къде отиваш, братче, с този крилат змей?

Най-малкият нищо не им отговори, а смахмузи магарето и препусна. Магарето ревна гороломно, хвъркна нагоре и наместо да мине през отворената порта — прескочи високия Дядо-Върбанов зид и се понесе като същински вихрогон. Дим се дигна подире му. Месечината, която гледаше отвисоко, прехапа устни, такъв ездач и таква пламенно магаре тя не беше виждала никога.

Когато магарето навлезе в гората — дърветата се оттеглиха изплашени наляво и надясно, за да му сторят път. Птиченцата в гнездата се стреснаха, подадоха главички изпод крилата на майките си и се ококориха, но щом видяха хвърковатото нещо — мигом се мушнаха в перушината и зашепнаха:

— Олеле, мале, че страшно!

Но Петко Страшника се изправи неустрашим пред запъхтяното магаре и викна:

— Стооой!

Най-малкият брат закри очите си с ръка, ужким е уплашен, и рече:

— Моля ти се, Петко, не ме плаши, защото сърцето ми ще се пукне от страх. Остави ме да убия ламята!

Плашилото размаха ръце:

— Убий я, бате! Но без мен накъде? Ако аз не ти помогна — твоята песен е изпята!

— А как ще ми помогнеш, Петканчо! — попита най-малкият.

— Как ли? Щом се зададе ламята, аз ще изрева страшно като мечка, тя ще се уплаши, а пък ти удряй по главата.

— Добре си го намислил — рече най-малкият брат и скочи от магарето. — Сега стой и не мърдай, а пък аз ще се потуля в клоните на онуй дърво, дето е зад купата.

И като отиде при дървото, момчето прегърна дънера му с две ръце и се изкачи нагоре като котка. Сгуши се в разлистените клони и опъна тетивата на лъка. Замръзна намясто с очи, втренчени нататък, откъдето щеше да се зададе ламята. А Петко, за да не остане назад, подскокна тъй, както може да подскача всяко бостанско плашило, и се хопна върху купата. Побѝ единствения си крак най-горе в сеното, сложи ръка върху челото си и се облеци.

Зъби трака — ламя чака!

Настана полунощ. Под ябълката безмълвно се плъзна кошутата със сърненцето си.

Изведнъж в далечината затътна гръм, трясък разтърси нощната тишина. Пристигна ламята. Този път тя беше сърдита. Очите ѝ грозно пламтяха. Цялата гора се запали. Петко се опита да изреве, но не можа, защото му се беше схванал езикът от страх. Магарето вихром обиколи три пъти около ябълката и процвили като кон.

Ламята се втурна право към дървото. Отвори уста. Езикът ѝ се подаде навън като огнена лопата. Тъкмо когато дъхът на чудовището разклати клончето със златната ябълка — една стрела звънна и прониза ламския език.

Ламята нададе страховит рев. Магарето се прескунди три пъти презглава, а Петко падна в несвяст, олюля се насам-нататък, размаха вдървените си ръце и се събори от купата на долу с главата.

— Щом зарасте раната ми, пак ще се върна! Тогава да му мислите! Дърветата с корените ще изтръгна! — закани се ламята.

И като се втурна яростно — тя помете цялата гора.

А Петко Страшника се беше проснал по очи и не мърдаше.

ПО СЛЕДИТЕ НА ЛАМЯТА

Дядо Върбан и двамата му големи синове стояха прави пред пътната врата и се взираха в далечината. Чакаха.

Изведнъж се чу силен тропот. Пристигна вихреното магаре. От него скочи най-малкият брат — възбуден, запъхтян. Бащата протегна ръце към него и попита с тревога:

— Какво стана, сине, уби ли я?

— Не съм, тате — отвърна най-малкият, — само езика ѝ пронизах с една стрела.

— А златната ябълка?

— И този път я отнесе!

Като чу какво е станало, бащата въздъхна дълбоко и съкрушено отпусна глава.

Тогава най-малкият брат му рече:

— Не се отчайвай, тате! Аз ще довърша ламята.

— Не е то лесна работа — изпъшка старецът, — как ще я намериш?

— Как ли — живо заговори най-малкият, — нали я нараних със стрелата — ще тръгна по кървавите капки, които са белязали пътя ѝ. Накрай света ще ида, но ще я намеря.

Бащата се съживи. Очите му се разведриха.

— Върви, сине — рече, — дано я намериш. Ламята трябва да бъде наказана.

— И аз ще ида! — извика най-големият.

— И аз! — обади се средният брат, макар че не му се ходеше. Той се срамуваше да остане по-назад от братята си.

Дядо Върбан дигна ръка и ги благослови:

— Облягайте се един на друг, синове мои, защото сговорната дружина планина повдига. Недейте се разделя никога! Елате подире ми да ви дам оръжие!

И той бавно заслиза по каменните стъпала на домашното подземие. Отвори вратата. Светлина нахлу вътре и озари наредените в

дъното винени бъчви, кораба за грозде, обърнат надолу с рогата, голямото сито от биволска кожа, с което отделяха зърното от плевата. На голата стена висяха три меча с потъмнели ножници. Старецът приближи до тях, откачи първия, дигна го нагоре и като го размаха, рече с развълнуван глас:

— С този меч през младите си години убих в Тилилейската гора мечка стръвница. Тя беше звяр нечуван. Нападаше и хора, и добитък. Но една нощ аз я причаках, потулен в шумака край говедарника, и я съсякох.

— Дай го на мен! — втурна се най-големият брат и посегна да грабне меча.

Дядо Върбан му го подаде тържествено и откачи втория меч, чиято дръжка беше поръсена с коралови капчици.

— С този отървах три синджира роби! Какъв бой съм водил с поробителите, додето ги прокудя!

— Той е за мен! — извика средният брат, пое го от ръцете на стареца и го окачи на бедрото си.

— А този с простата желязна дръжка и липова ножница може да сече дърво и камък. Направи ми го ковачът Данаил от един железен камък, който падна от небето през същата оная година, когато посадих ябълковото дърво в горския пущинак.

— Той е за мен! — обади се най-малкият брат.

Бащата му го подаде и разтвори ръце:

— А коне, както знаете — нямаме! Остана само магарето, което, макар че има дълги уши — не е за изхвърляне. Надхващайте се на патерицата за него.

Най-големият брат се начумери:

— Аз не приемам да яхам магаре!

— И аз не приемам — повтори средният.

— А пък аз ще го яхам! — викна най-малкият.

На изпроводяк дядо Върбан прегърна и тримата си синове, изгледа ги за последен път и рече:

— Помнете още едно: който убие ламята и ми донесе поне една златна ябълка — той ще наследи имота ми!

НА ПЪТ

Път. Широк и безконечен. Коловозните дири се бяха врязали дълбоко в земята. Като монети лъщяха накапалите кървави капки от езика на ранената ламя.

Тримата братя се точеха един подир друг.

Най-напред вървеше най-големият, подир него се влачеше средният, а най-отдире топуркаше магарето с най-малкия.

Мина пролетта с нацъфтели дървета и птичи яйца в гнездата, а тримата все вървяха, вървяха, вървяха.

Мина лятото. Жътварите натрупаха снопи по нивите. От гнездата излетяха всички млади птички със заякнали крилца. Зачервиха се плодовете в градините. А тримата не спираха. Ботушите, които първите двама получиха от баща си, бяха продънени. Тръгнаха боси, както пътуваше най-малкият.

Настъпи есен. Вятърът забрули листата на дърветата. Жеравите се упътиха на юг. Тримата уморени пътуваха. Стигнаха един кръстопът.

Отляво се зададе странник с тояжка на рамо. На тояжката си носеше торбичка. Краката му бяха напращени, но ризата му се белееше като сняг. Крачеше безшумно и леко, макар че беше малко прегърбен.

Като наближи първия брат, странникът се обърна към него и рече:

— Добра ти среща, побратиме! Накъде си тръгнал?

— Не е твоя работа! — отговори троснато най-големият и отмина.

Странникът го изгледа и поклати глава с горчива усмивка. Дочака средния брат. Поздрави и него:

— Добра ти среща, побратиме! Накъде?

Но средният брат не го почете с отговор. Странникът учудено го попита:

— Защо мълчиш? Толкова ли не зачиташ хората?

Тогава средният продума:

— Как не те мързи да изговаряш толкова думи? Сякаш някой ти плаща за всяко отваряне на устата.

Странникът повторно поклати глава. Зададе се най-малкият.

— Добра ти среща, юначе! — викна странникът.

— Жив да си ми, дядо! — отвърна приветливо най-малкият. — Накъде биеш път?

Странникът премести тоягата с торбичката на другото си рамо и отговори тъй:

— Аз отивам към оная земя, където свършва най-дългият път. А ти?

— Ние с братята, дето отминаха, сме тръгнали да убием ламята, но къде е тя — не знаем.

— Вие без мен не ще можете да стигнете до нейното свърталище, затуй трябва и аз да тръгна с вас. Не зная дали ще ме приемете за другар, но аз съм решил да ви съпровозя.

— Приемаме те, дядо, защо да не те приемаме. С другар и с разговорка пътят винаги минава леко! — рече най-малкият и слезе от магарето. Намести му хубаво седлото и се обърна към странника: — Качи се на моето място да те поноси магарето. Виждам, че си уморен. А пък аз ще походя пеш, нали съм по-млад. Дай си тоягата и торбичката, додето се покачиш.

Странникът му подаде тояжката с торбичката, но торбичката беше толкова тежка, че най-малкият щеше да я изгърве, ако не я беше подхванал с две ръце. Прехапа устни, изпъшка и попита:

— Много ти е тежка торбичката. Какво носиш вътре?

— Вътре ли? — тихо отговори чужденецът. — Там е мъдростта на годините ми. Който е ходил повече между хората — много неща научава. Дай ми торбичката, защото виждам, че не можеш да я носиш.

И като пое торбичката с една ръка, странникът я метна лекичко през рамо.

— Де, Марко! — подкани той магарето.

От тежестта на торбичката кокалите му изпрацяха, но то се затече напред, защото беше упорито магаре.

Вечерта четиримата пътници и магарето спряха до една чешма с три каменни корита, в които бълбукаше бистра вода.

Над хълмовете се беше показал изтънелият рог на месечината. Горите глухо шумяха.

Двамата по-големи братя седнаха да вечерят отделно. Извадиха от торбите си един бял самун, захлупци със сирене и варена кокошка. Те се бяха наместили гърбом към другите двама и лапаха бързо, сякаш някой ги гонеше.

Най-малкият извади от торбичката си една просенична питка, корава като камък, и я разчупи на три. Едното парче подаде на странника, второто — на магарето, а третото захвана да яде сам.

Странникът отрони само две-три трохи в шепата си, внимателно ги изсипа в устата си, върна парчето на най-малкия и му каза:

— Изяж и този хляб. На мен, за да се нахраня, ми стигат две-три трохички.

От близката гора излетяха ято гарвани, понесоха се над посърналата земя и зловещо почнаха да грачат. Странникът потръпна от хлад, наметна посивялата си дрешка и рече на най-малкия:

— Задал се е студен вятър. Нощес ще падне сняг.

Най-малкият изпъшка разтревожен:

— Ох! Той ще засипе следите на ламята, как ще я намерим?

— Утрото е по-мъдро от вечерта, момче! Лягай да спиш! — му отговори наставнически странникът. — А за магарето не се бой: аз ще го наглеждам през нощта.

Най-малкият сложи торбичката под главата си, сви се на кравай, навря си ръцете в пазвата, за да му е по-топло, и заспа. Щом клепките му паднаха, странникът съблече дрехата си и я метна отгоре му. Големите братя също заспаха завчас, изтегнаха се върху тревата, сложили глави върху самара на братовото си магаре.

Странникът погледна през рамо към тях и като чу хъркането им, полека се изправи. Посегна към торбичката си, която беше сложена до първото корито на чешмата, бръкна вътре и извади две големи надиплени крила. Разпери ги. И след като устните му се раздвижиха и изговориха някакви нечути думи, намести сръчно крилата върху раменете си. В бялата си риза заприлича на жерав, изостанал от ятото. Отиде при най-малкия и го подхвана от земята с две ръце като агне. Раздвижи крилата си и литна нагоре.

Понесе се над горските върхари, позлатени от лунната светлина.

Мина над реките, заглъхнали в нощен покой под вършинака на тъмните ракити.

Прехвърли езера и морета, в които плаваха закъснели платноходи.

Издигна се над най-високите планински върхове.

Отнесе заспалия момък много надалеч. Спусна се на една полянка и го сложи кротко на тревата. В дъното на полянката бълбукаха чучурите на друга чешма, досущ като оная, край която замръкнаха. Само че нейните корита бяха четири.

Като отнесе най-малкия брат накрай света, странникът се върна и взе най-големия. Хвана го за краката и го метна през рамо. Главата и ръцете на най-големия увиснаха надолу, но той спеше толкова дълбоко, че не усети нищо. И него отнесе.

Трети път се върна за средния.

На четвъртия път неуморимият носач пренесе магарето, като го хвана за ушите, както децата носят зайците.

Сутринта братята се пробудиха, без да знаят какво се бе случило с тях през нощта. Средният дълго търка очи и се прозява.

— Ех, братя — рече той, — да знаете как сладко съм спал! Сякаш някой ме люлееше в позлатена люлка над дълбоко езеро.

Един след друг отидоха към чешмата и се надвесиха над коритата. Напискаха си очите с вода.

Тогава най-големият се изправи, загледа с премрежени очи чучурите и рече на братята си:

— Хей, момчета, да можеше от чучурите на тая чешма да потече вино наместо вода, че да си отворя аз една кръчма, че да се разположа зад тезгяха. На богатите ще продавам с пари, а на бедните, то се знае — без пари.

Очите на средния брат светнаха.

— Само че — продължи той — от левия чучур трябва да потече червено вино, а от десния — бяло. Най-напред ще се напием и да видите каква сила ще добием! Никаква ламя не може да излезе насреща ни.

Странникът, като чу думите им, дигна десница и благослови чешмата:

— Тъй да бъде!

И стана чудо: от чучурите на чешмата бликнаха червено и бяло вино. Водата в коритата бързо почервеня. Най-големият и средният брат се втурнаха и залепнаха на двата чучура. Засмукаха ненаситно. Само за миг се откъснаха — да си поемат дъх, и пак продължиха пиенето.

Странникът бутна с ръка най-малкия по рамото:

— А ти?

Най-малкият поклати глава:

— Аз не пия вино!

Когато четиримата отново потеглиха по следите на ламята, най-големият и средният извърнаха очи с голямо съжаление. Мъчно им беше за винената чешма. И нали бяха направили главите, най-големият скърцаше със зъби.

— Де е ламята — да я насека на парчета!

А средният ломотеше:

— Ще я разчекна като варена кокошка!

Странникът яхаше магарето и се усмихваше под мустак.

СУХИЯТ КЛАДЕНЕЦ

Подир пладне приближиха един кладенец, направен от дълбан дънер. Върху побито в земята, раздвоено най-отгоре дърво беше поставена дълга кобилица с повесено надолу ремъчно въже и дървено ведро, опасано с железни обръчи. Вятърът клатеше кофата, кобилицата скърцаше, един гарван беше кацнал върху гривната и се взираше с едно око надолу. Когато пътниците затрополяха съвсем наблизко, гарванът изграка тревожно и хвъркна.

Дирите на ламята стигаха до самия кладенец и там свършваха.

Странникът посочи с пръст кладенеца:

— Ей го Сухия кладенец, където влиза и излиза ламята. Пресъхнал е преди хиляда години. Слизайте долу и търсете ламята!

Щом изрече тия думи, странникът изведнъж стана невидим, сякаш потъна в земята.

Магарето усети, че му олекна, озърна се, тропна с предния си крак и хукна към гората. Тримата братя се спогледаха озадачени.

— Кой ще слезе първи? — попита най-малкият.

Най-големият се изпъчи и направи две крачки напред.

— Аз! — рече той.

Изкачи се върху гривната и нали беше пиян, олюля се насамнатам и — аха-аха — да падне в кладенеца. Криво-ляво успя да намести единия си крак във ведрото. С две ръце стисна ремъчното въже. Предното рамо на кобилицата се наклони надолу.

Най-малкият му поръча:

— Бате, ако се уплашиш от нещо — поклати силно въжетото и ние ще те измъкнем.

И като хвана въжетото, най-малкият налегна надолу и започна да спуска брата си в кладенеца. Кобилицата скрибуцаше плачливо.

Колкото по-дълбоко потъваше оня, дето беше във ведрото, толкова по-страхливо се озърташе. В полумрака се виждаха само камъни, покрити с мъх. Но ето че когато ведрото наближи дъното,

измежду камъните се източи една змийска глава. Разтворената ѝ уста с жълто езиче засъска и се устреми към единия крак на най-големия.

Той разтвори очи, изрева и разлюля въжето. Горните подхванаха ремъка на кобилицата и ведрото отскочи нагоре. Главата на най-големия се показва над гривната. Устата му започна да пелтечи:

— 3-3-змия!

Във ведрото не стъпи, а седна средният брат. Той се намести удобно, отпусна надолу краката си и захвана да се люлее.

Най-малкият увисна на ремъка и ведрото потегли надолу. Додето кобилицата се накланяше, средният брат се прозя сладко-сладко и затвори очи, защото ведрото му се стори като залюляна детска люлка. Къде дъното змията източи повторно главата си и ухапа калпака на човека във ведрото.

Средният се стресна, опули очи и опипа главата си. Щом разбра, че калпака му го няма, се развика, почна да маха с ръце и разклати въжето.

Най-малкият бързо измъкна и него.

Като стъпи на земята, средният заговори плачливо:

— Някой ми открадна калпака!

Тогава на мястото му във ведрото стъпи най-малкият. Той стоеше прав. С лявата си ръка стисна ремъка, а с дясната измъкна меч си.

— Спускайте ме! — викна той.

Пияните братя го блъснаха. Ведрото потъна. Втренчил очи в полумрака, най-малкият съзря отдалеч змията, която се беше източила нагоре и го чакаше. Ръката на смелия момък притръпна. Той стисна меч си и го дигна нагоре. Замахна и отсече змийската глава, която падна долу. Острието на меч закачи един от камъните в зида и събори половината му. Откъртеният камък политна към дъното с грохот.

Раздвиженото ведро се устреми още по-бързо и — туп! — удари се върху твърда земя.

Най-малкият излезе от ведрото и видя камен свод. Под свода — четвъртитя ръждива желязна врата. Заключена.

В туй време двамата братя се надвесиха над гривната и надникнаха в кладенеца.

Най-големият запляска с ръце и извика:

— Бухна!

— На дъното! — добави средният. — Сега какво ще правим?

— Я хайде да го оставим в кладенеца, а пък ние да се върнем на чешмата, от която сега тече вино! Искаш ли? — предложи големият.

— Искам! — отговори средният. — Там можем да си отворим кръчма и ще продаваме на пътниците червено вино.

— И бяло! — напомни му големият. — Ех, че пари ще спечелим, ех, че...

— Но — прекъсна го средният — аз не съм съгласен да поим сиромасите с вино без пари. Само оня, който има пари, той ще пие вино!

— Тъй, амче как! — рече най-големият и извади меча си от ножницата. Удари ремъчното въже с острието и го преряза.

Въжето се свлече в кладенеца и падна в краката на най-малкия брат. Той разтвори широко очи, разбра какво е станало, и прехапа устни.

От очите му потекоха сълзи.

— Моите братя ме оставиха в кладенеца — да ме изяде ламята — прошепна той, — но аз ще я убия!

И като изви поглед нагоре, изоставеният изрече тези думи:

*Братчета, какво направихте?
Що ме в тъмното оставихте?
Нали щяхме,
обещахме
брат на брат да се облягаме,
в битката да си помагаме?
И дома когато се завърнете,
и стареца наш прегърнете,
той ще ви запита: — Кам го третия
и защо го няма, клетия?
Где синеца ми изгубихте
или негде го погубихте? —
Вий какво ще му отвърнете?
Но аз няма да се дам!
Злата ламя ще откроя,
с този меч ще я убия,
златна ябълка ще ям!*

НАЙ-МАЛКИЯТ БРАТ ЯХВА ЧЕРНИЯ ОВЕН

Най-малкият брат удари силно с юмрук желязната врата. Повтори, потрети. Никой не отговори. Натисна с рамо, но вратата не мръдна, защото беше здраво заключена отвътре. Тогава той доближи око до ключалката и погледна през нея. И видя равна зелена поляна. Далечно някъде тичаха наежени един срещу друг два овена: единият — бял като памук, другият — чер като въглен.

Надясно от вратата се въземаше право нагоре дънерът на клонат дъб. В дънера имаше забит гвоздей, а на гвоздея висеше окачен зъбат ключ. До самия дънер на припек дремеше гущер, голям колкото котарак, с коронка на главата. Камъчетата на коронката блещукаха като росни капки. Едното от задните крачета на гущера беше завързано със златна верижка. Краят на верижката беше омотан около желязно колче, забито в земята.

Най-малкият брат свирна продължително с уста. Вързаният гущер трепна, завъртя глава, послуша се и проговори с човешки глас:

— Кой си ти, дете свирна през дупката?

— Човек съм! — отговори най-малкият.

— Какво искаш? — попита гущерът и захвана неспокойно да мятка опашката си.

— Да вляза! Отвори желязната врата!

Гущерът поклати глава. Коронката му сякаш почна да прави поклони.

— Не може! — писна той. — На човеци не отварям!

— А на кого отваряш?

— Само на ламята.

— Ти какъв си тук? — попита най-малкият.

— Ламски ключар.

— А защо носиш коронка на главата си?

— Някога бях цар на гущерите в Голямата пещера. Мои бяха всичките подземни съкровища. Две вкаменени кучета с очи като паници пазеха съкровищата на пещерата ми, но веднъж, когато бях

забравил вратата отключена, ламята се вмъкна в пещерата, на лапа вкаменените кучета, задигна, колкото можеше, от скъпоценните камъни, пък мен направи роб. А ти кой си?

— Аз съм най-малкият син на онова козарче, което някога е спасило твоето гущерче от наводнението. Моля ти се, отключи ми да вляза!

Гущерът много се зарадва, като чу тия думи. Чевръсто запълзя по кората на дъба, захапа окачения на гвоздея ключ, слезе долу, сетне се изкачи на железната врата, навря ключа в дупката и го завъртя с предните си крачета.

Вратата се отвори.

— Добре си ми дошъл — рече заробеният цар Гущер. — Никога няма да забравя добрината, която твоят баща направи на моето гущерче. Много ми е мъчно за него. От петнайсет години не съм си го виждал.

Най-малкият влезе, изправи се под дъба и попита:

— Кажи ми къде е ламята?

— На Долната земя — тихо прошепна гущерът, — но ти се пази от нея! Не се мяркай пред очите ѝ, защото е ранена и фучи.

— А как мога да стигна до Долната земя? — загледа се най-малкият брат към поляната.

— Видиш ли ония овни, дето удрят челата си? — посочи с крачето си гущерът. — Бият се от незапомнени времена. Когато надвие белият — на небето се показва ясно слънце, а когато вземе връх черният — на небето грейва месечина. Ако яхнеш черния овен — той ще те смъкне на Долната земя, метнеш ли се на белия — ще излезеш на Горната земя, откъдето си дошъл.

Най-малкият брат изслуша внимателно думите на гущера, наведе се, хвана с ръце златната верижка и я скъса.

— Благодаря ти, гущерко, дето ми отвори! — рече той. — А ти си вече свободен. Иди си пак в пещерата да си видиш гущерчето и да пазиш подземните съкровища!

— Ами ламята? — разтревожи се гущерът.

— Дните на ламята са преброени! — викна юначното момче и гласът му прокълнтя по цялата поляна.

Гущерът запълзя по зидарията на Сухия кладенец — нагоре към гривната, а най-малкият брат се затече по тревата към овните.

И тъкмо в оня миг, когато черният и белият овен удариха челата си и искри изскочиха от рогата им, най-малкият брат се хвърли стремително и яхна... черния овен.

Земята мигом се разтвори под краката на овена и той стремглаво почна да пропада надолу.

Потъна в мрака.

ВЕЙХАЙВЕЙ И НЕЙНИЯТ БАЩА

Слънцето се беше вдигнало високо над небосклона, когато княгиня Вейхайвей се пробуди. Най-напред две ръце с дълги нокти разтвориха кадифените завески на балдахина, направен от черно абаносово дърво и слонова кост. Навън се подаде рошава женска глава. Княгинята протегна лениво голата си ръка и взе огледалото от нощната масичка. Приблужи го до лицето си. В огледалото се появиха две сънливи мижави очи и един дълъг нос като чукундур.

Вейхайвей се усмихна. Откри зъбите си, които не бяха твърде за пред хора, и тъй като помисли, че огледалото ѝ прави зъбите грозни, го захвърли към задрямалата котка до порцелановата камина. Котката побягна през отворения прозорец и се спусна в градината по водосточната тръба.

Вейхайвей грабна звънчето от масичката и нервно почна да звъни.

Само след миг в спалнята влязоха една след друга с балетни стъпки осемнайсет слугини и паднаха на колене.

В един глас те се провикнаха:

— Заповядайте, ваше височество!

Вейхайвей се намери в голямо затруднение, защото сама не знаеше какво иска да заповяда.

— Заповядвам... — почна да мънка тя — заповядвам... заповядвам...

Тогава се обади първата слугиня, за да ѝ помогне:

— Ваше височество е благоволила да забрави какво иска да заповяда. Може би ще благоволите да заповядате да ви донесат мляко с шоколад в прозрачна чашка от планински кристал?

Вейхайвей поклати отрицателно глава:

— Тц! Мразя млякото!

— Тогава да ви донесем пържени дробчета от мисикоми в златна чинийка осемнайсет карата! — предложи първата слугиня.

Вейхайвей пак поклати глава като кон на празни ясли:

— Тц!

— Ах, досетих се! — плесна ръце първата слугиня. — Ще повикам княжеската ви колесница, пред която бягат дванайсет коня. Тя ще ви откара на синьото езеро да направите една освежителна баня и да си съберете мидени черупки покрай брега.

Вейхайвей проточи глас глезено:

— Не мооога да понасям езерото!

Първата слугиня учудено я попита:

— Защо, хубавичке?

— Защото е пълно с водаааа! — отговори княгинята.

Първата слугиня изгледа другарките си и разтвори безпомощно ръце. Умолително дигна очи към Вейхайвей:

— Ваше височество, благоволете да помислите мъничко! Навярно ще си спомните какво искахте да заповядате, когато се пробудихте!

Вейхайвей сбърчи вежди, подпря глава с показалеца си и почна уж да мисли. Очите ѝ зашариха наоколо и паднаха върху разтворената книга „Български народни приказки“. Изведнъж тя скочи права върху пружинения балдахин и захвана да се друсва. Обхвана я голямо веселие, запляска с ръце:

— Досетих се какво щях да заповядам! Аз, княгиня Вейхайвей, дъщеря на най-великия цар Патаран, заповядвам вед-на-га да ми се до-не-се ед-на злат-на я-бъл-ка!

Слугините зинаха от удивление. Наведоха се една към друга и всяка зашепна на ухото на другарката си:

— Златна ябълка! Златна ябълка! Златна ябълка!

Вейхайвей тропна с крак сърдито:

— Я да мълчите! Вашата господарка иска златна ябълка и туйто!

Тогава първата слугиня рече:

— Ваше височество, позволете да ви обърна внимание, че на Долната земя няма такъв плод.

Но Вейхайвей се развика:

— Има. В приказките пише, че на Горната земя имало едно дърво... После дървото раждало всяка година само по една златна ябълка... После, щом ябълката узреела, ламята я отнасяла в двореца на сина си Ох. Искам тазгодишната златна ябълка!

Първата слугиня се опита да я вразуми:

— Но да вземеш ябълка от страшната ламя, е все едно да отнемеш агне от устата на вълка!

Вейхайвей изпухтя:

— Я па тая! Баща ми, могъщият цар Патаран, има един милион войници. И като му изпратят отнякъде още сто милиона на помощ, ние ще нападнем ламята и ще я направим на пух и прах.

За да покаже как ще бъде смачкана ламята, Вейхайвей стисна зъби и удари юмруците си един върху друг. Сетне дигна ръка:

— Повикайте царя!

Първата слугиня се поклони с почит:

— Негово величество не е благоволил да си отвори очите.

— Нека ги отвори! — викна княгинята. — Събудете го! Веднага да дойде!

И тропна с крак.

Слугините се навървиха една след друга като патици. Безшумно се измъкнаха.

Подир малко пристигна цар Патаран по нощница. Той пристъпваше важно и се подпираше на жезъла си. Беше брадясал като таралеж. Сплъстената му коса, като на калугер, стигаше до раменете. Короната му, вързана с конец, се клатушкаше върху гърба му.

Негово величество пристъпи страхливо и протегна ръце към дъщеря си — да я прегърне. Пригответи устни да сложи бащина целувка върху челото ѝ.

— Пиленцето ми — рече той, — какво има?

— Татко — започна Вейхайвей, — няма да ти позволя да ме целунеш, додето не ми донесеш една...

Царят я прекъсна:

— Всичко, каквото пожелаеш, ще го имаш, гълъбче ненагледно.

— Не ти вярвам, закълни се!

— Заклевам се в моя непобедим царски меч! — викна величеството.

Тогава Вейхайвей викна тържествено:

— Искам една златна ябълка!

Царят се стъписа, сякаш бе ударен от гръм:

— Каквооо?

— Една златна ябълка, глухчо! — кресна в ухото му княгинята.
— От ония, които ламята носи всяка година на своя син.

— Как ще взема ябълка от ламята? — стъписа се царят и направи три крачки назад.

— Най-напред ще я убиеш!

Царят дигна очи към тавана:

— Чувате ли, звезди небесни?

— Или прати войниците си да я пометат! Ти имаш един милион войници! Защо ги хранутиш, ако не могат да се разправят с една нищо и никаква ламя?

Царят смирено отвърна:

— Че аз не ги храня. Те сами ядат. Всеки носи в ботуша си по една дървена лъжица и с нея сърба чорба.

— А кой ги командва? — попита хитро Вейхайвей.

Царят отговори гордо:

— Аз!

— Тогава им заповядай още утре да потеглят на бой срещу ламята! — извика в самото му ухо Вейхайвей. — Нито думичка повече!

Царят дигна ръка към челото си и отдаде чест:

— Слушам, котенце!

А на себе си изломоти:

— Сега я оплескахме.

И като удари три пъти с жезъла си по мраморния под, негово величество се възправи, както подобава на безстрашен владетел, и гласът му прокълтя в целия дворец:

*Подчинени,
разберете
моите царствени слова:
аз съм царя,
господаря
на царете,
а не лукова глава!
Имам кон,
имам трон
и войници —
милион,*

*и министри —
важни птици!
Всички до един се
те натискат,
искат
бой
за царя свой!
Щерка ми е
Вейхайвей,
с нея царя се гордей!*

НА БОЙНОТО ПОЛЕ

На другия ден по безкрайното равно поле, което се ширеше между града на цар Патаран и ламската гора, настъпиха един милион войници. Настана голямо оживление. Бойни викове огласиха цялата околност. Засвяткаха шлемовете и щитовете на войниците, звъннаха копията и мечовете им. Тръбачите възправиха нагоре сребърни тръби и ги надуха. Барабанен грохот отмерваше крачките на два милиона ботуша.

Всички зайци в полето се разбягаха, лалугерите потънаха в дупките си, тревичките полегнаха.

Накрай полето, където се надигаше като стена мрачна гора, бяха застанали ламята и нейният син Ох.

И нали бяха много далеко — изглеждаха съвсем мънички. Колкото повече приближаваха войниците към границата на враговете, толкова по-големи ставаха ламята и великанът Ох.

Ламята беше триглава. На всяка глава имаше по две очи като месечини. Тия страшни очи мятаха блясъци. От ноздрите на главите ѝ излизаха пламъци. Час по час от трите ѝ уста се показваха три езика, надаваха змийски съсък и пак се прибираха.

Ох стоеше прав, разкрячен, мрачен и безочлив. Беше гол до кръста. Нямаше никакво оръжие. На шията му висеше старинен телескоп, задигнат от наблюдателницата на древен звездоброец. Дигнал десница над челото си, той мълчаливо наблюдаваше настъпващия противник. Когато първата военна верига наближи на петстотин разкрача, великанът рече на майка си:

— Не виждам царя. Къде е царят им?

Ламята изръмжа:

— Крие се зад гърбовете на войниците си както всичките царе.

Ох хвана телескопа с две ръце и го насочи към войнишките редици:

— Аха — кимна, — виждам го, гледам го! Най-отзад се е сгушил в една колесница. Конете го теглят напред, а той се озърта назад!

Очите на ламята се разшириха още повече:

— Не съм решила с огън ли да ги изгоря, или да ги изгълтам.

Великанът се обърна към майка си:

— Моля ти се, майко, остави ми ги!

— Защо ти са?

— Ще ги поробя. Един милион души ще натикам в подземните си работилници. Ще ги накарам да ми работят, докато са живи. Те са много изкусни майстори. По всичките пазари на света ще се продават стоките ми. Ти, майко, остани тук, а пък аз ще ги посрещна.

И великанът закрочи с гигантски крачки срещу милионната войска.

Царската колесница се люшкеше като пияна, тъй като колелата ѝ се катереха по къртичините. Негово величество беше покрил лицето си с две ръце и гледаше през пръстите си. Вирнала нагоре дългия си нос, Вейхайвей стоеше до него права като върлина. Като видя, че Ох тръгва срещу войниците, княгинята сръга баща си в ребрата с лакът:

— Уф! Какъв противен великан! Татко, иди и му зашлеви една плесница, че да изскочат искри от очите му.

Царят подскочи:

— Моля ти се, не ме карай на умряло куче нож да вадя! Защо ми са тези войници, щом не могат да се разправят с някакъв си великан! Мене Господ ме е поставил на туй място...

В този миг колелото на колесницата се качи на една висока къртичина. Колесницата се наклони и насмалко щеше да изтърси царствените особи.

Вейхайвей цапна колесничаря по главата с ръка:

— Простак! Ще ни изтърсиш!

Царят намести разклатената си корона и продължи:

— Мене Господ ме е поставил на туй място само да командвам!

И се изправи в колесницата. Издигна високо копие си и се провикна с дрезгав старчески глас:

— Войници, на колене!

Цялата войска падна на колене пред Ох.

— Готови за стрелба! — повторно изкомандва царят.

Войниците сръчно със замах наместиха лъковете си и насочиха един милион стрели срещу великана.

Ох спря, скръсти ръце и застана насреща им — грозен и надменен.

Царят кресна:

— Стреляй!

Облаци от стрели полетяха към великана и го засипаха, но той се отърси от тях, както дивата свиня в гората се отърсва от боровите иглички, и започна да се смее с див смях.

Цялото поле ечна.

— Стани! — чу се отново треперливият гласец на царя.

Войниците се изправиха.

— Хвърли копието!

Като вихър се понесоха копията на войниците към Ох, но нито едно не можа да прониже дебелата му кожа. Копията чаткаха по челото му, по гърдите му, по голите му ръце и се трошаха, сякаш бяха сухи клечки.

Ох продължаваше да се смее заплашително и зловещо.

А в царската колесница Вейхайвей кършеше пръсти отчаяно:

— Ах, този великан е просто непобедим!

Царят се обърна объркан и уплашен към дъщеря си:

— Ами сега какво ще правя? В коя миша дупка ще се навра?

Разтрепери се, изтърва жезъла си. Короната му се изкриви като калпак на пияница.

В този съдбоносен миг Вейхайвей му даде такъв съвет:

— Много просто, татко, ще идеш при Ох, ще паднеш на колене и ще се предадеш. Тъй правят победените царе.

И тя почна да блъска грубо баща си с две ръце.

Негово величество неохотно слезе от колесницата и промърмори:

— Ах, що ми трябваше от мечка ремък!

Упъти се към великана. Войниците се отдръпнаха — да му сторят път. Когато стигна до краката на Ох, негово величество разпаса сабята си и я поднесе на победителя, без да го погледне в очите. Ох пое царската сабя и я дигна нагоре. Цар Патаран легна по корем и прегърна единия му ботуш. Великанът замахна и захвана да го млати по гърба:

— НЎ ти една златна ябълка! НЎ ти още една! Още една!

Царят изви умолително глава нагоре:

— Предавам се! Кажете ми какви са условията за мир!

Ох отговори:

— Първо, искам да ми предадеш всичките си войници!

— Миличък, вземи ги. Второ?

— Второ — почеса се по врата великанът и извади от ухото си едно копие, — ще даваш на майка ми, старата ламя, всеки ден по една девойка. Тя много обича да яде млади момичета. Обречената девойка трябва да бъде извеждана сутрин на площада, където е чешмата. Подписвай договора!

Царят се изправи и повика с пръст един барабанчик:

— Момче, дай си барабана.

Барабанчикът сложи напреде му барабана и го намести като маса. Удари го с пръчките, за да привлече вниманието на войската. Ох извади от джоба си един пергаментов свитък и го хвърли върху барабана. Царят намести очилата си, подписа договора, изправи се и попита Ох:

— Сега свободен ли съм?

Великанът махна пренебрежително с opakото на ръката си:

— Махай се, старо харо!

Царят обърна гръб и се затече към колесницата си. А Ох се огледа наоколо и очите му се спряха на едно огромно дърво. Закрачи към него. Посегна с две ръце, хвана го за най-големите клони, напъна се тъй, че вратните му жили щяха да се скъсат, и изтръгна дървото с корените. Размаха го наляво-надясно. Цялата войска насмете тъй, както сърдит пастир гони с вършина стадото си.

Войниците тичешком се втурнаха към ламската гора и бягаха, додето напреде им се отвори една желязна врата. Всичките войници — един милион на брой — се намъкнаха в подземните работилници на великана. Ох застана на прага, провикна се грозно и гласът му забуча в подземията:

— Роби, отсега нататък аз съм вашият господар! Ще работите за мен, додето ви изпадат зъбите от челюстите и ноктите от пръстите! Искам от вас секири и мечове, ножове и копия, всичко искам! На ден ще получавате по една коричка сух хляб, натопен във вода.

Робите опасаха кожени престилки, застанаха пред наковалните, раздухаха ковашките мехове и хванаха чуковете.

Ох тръшна вратата и я залости.

ЕДИН ОВЕН ПАДА ОТ НЕБЕТО

Какъв е този овен, който пада от небето? От блясъка на слънцето рогата и копитата му лъщят като позлатени. Върху гърба му се е наместил най-малкият брат. Той се държи с две ръце за рогата и гледа тревожно надолу.

И в оня миг, когато овенът удари копитата си в земята, ездачът се преметна презглава, заора с нос тревата и започна да мига като плъх в брашно.

Наоколо се ширеше безмълвно и пусто поле. Никъде не се мяркаше жива душа. Виждаха се само разпръснати стрели, копия, барабани — неми свидетели на неотдавнашна битка. Едно голямо дърво, изтръгнато с корените, бе захвърлено сред полето. Над полето прелитаха гарвани и търсеха леш.

В далечината тъмнееше гъста гора. От време на време над върхарите припламваха огнени езици и плискаха облаците с кървава светлина, сякаш се мъчеха да подпалят небето.

Надясно се виждаше скупчен град, окръжен от зъбчата стена. Зад стената се надигаха островърхи кули, църковни кубета, каменни колони.

Като изтърси ездача от гърба си, черният овен побягна по безкрайното поле. Захвана да намалява, стана като калпак, като врабец, като зърно от броеница и изчезна.

Най-малкият брат дойде на себе си, изправи се на крака и рече:

— Тази трябва да е Долната земя. Ще ида да видя какво има в оня бял град.

И се упъти към зъбчатата стена. Градската порта беше широко разтворена. Не се виждаше никакъв пазач. Гостенинът от Горната земя влезе в града и захвана да се озърта. Никой. Улиците бяха пусти. Прозорците на къщите — затворени, завесите — спуснати. Капаците на работилниците и дюкяните бяха залостени с дървета и заключени с катинари.

Най-малкият брат спря пред една къщурка, снишена боязливо зад белосана ограда. Керемидите ѝ — покрити със зелени лишей. Хвана меча си и почука с дръжката му по вратата. От вътре се чува тихи стъпки на чехли. Вратата скръцна и се полуоткрехна.

Показа се главата на една стара-престара бабичка, белокоса и набръчкана, с черна забрадка накачулена. Коланът ѝ — закопчан с жълти пафти.

Бабичката изгледа чужденеца и попита:

— Кой си ти, синко?

— Гостенин от Горната земя — отвърна най-малкият.

— От Горната земя ли? Влез, гостенино, да си починеш.

Момъкът прекрачи прага. Влезе в сиромашка стая, измазана с белилка. Под полицата лъщяха окачени на дървени куки празни менци за вода. Върху полицата се мъдреха наредени един до друг шест добруджански калпака, над калпаците върху едно гвоздейче висеше мънистено герданче.

— Какви са тези калпаци? — попита гостенинът.

— Калпаците ли? — замислено поклати глава бабичката. — Те са на синовете ми, а герданчето е на дъщеричката ми Златушка.

Бабичката тежко въздъхна, дигна престилката си и избърса очите си.

— А къде ти са синовете? — попита пак гостенинът.

— Роби са, чедо. Те бяха най-добрите майстори на фенери в нашия град, но царят им сложи островърхи шлемове на главите, даде им лъкове и копия и ги помъкна да се бият срещу ламята, която върлува на Долната и на Горната земя. Там на бойното поле ламският син ги зароби и ги натика в занданите си. Отидоха ми момчетата... Гладен ли си, рожбо?

Най-малкият, който отколе не беше слагал къшей хляб в устата си, отговори:

— Умирам за хляб.

Бабичката му подаде ниско трикрако столче:

— Седни да си починеш, а пък аз ще ти изпека една питка.

И тя отиде пред камината. Наведе се. Отвори една писана ракла. Нагреба брашно с дървено гребало, изсипа го в ситото и започна да го пресява над нощвите. Ситото трепкаше в ръцете ѝ, а домакинята нареждаше:

*Днес погача
ще замеся от сърце!
Бяло, бяло брашънце,
ти ще станеш погача,
но аз трябва да плача!*

Старицата обори глава и сълзите ѝ затупкаха в нощвите като пчели. Рамената ѝ се затресоха.

И тя започна да замесва тестото със сълзи наместо с вода.

Гостенинът остана много учуден и я попита:

— Защо плачеш, стара мале, и защо мокриш брашното със сълзи наместо с вода? Няма ли кладенец или чешма в този град?

Бабичката го погледна с блеснали очи:

— Имаше голяма чешма с много хубава студена вода, но преди седем дни великанът Ох я задъни с желязна запушалка. Злодеят е намислил да измори целия град от жажда. Черната чума да го тръшне!

— Защо? — попита най-малкият.

— Защото цар Патаран не рачи да даде дъщеря си на ламята. Трябва да ти кажа, че всяка сутрин от ламската гора в нашия град пристигаше един елен с ей такива рога. Той теглеше колесничка, цялата направена от стъкло, и отнасяше по една девойка. Такъв мирен договор сключи царят с ламята: всеки ден да ѝ даваме по едно момиче. Царят разпореди да предаваме чедата си наред. И ние ги давахме, а сърцата ни се обливаха в кръв. Но когато доде редът на царската дъщеря Вейхайвей, негово величество отказа да я предаде, не била за ядене, в жилите ѝ течала господарска кръв. Стъклената колесничка се върна в гората за първи път празна. Същия ден в града се изтърси великанът Ох, кипнал от гняв, и задъни чучура на чешмата. Седем дни не сме слагали капка вода в уста. Плакахме, простирахме ръце, молихме се на царя да даде Вейхайвей, но той не послуша народната молба. Тогава решихме всички да напуснем Патарана и да го оставим сам — да пукне от глад. Уплаши се Патаран от народа и склони да даде дъщеря си. Днес царедворците отведоха Вейхайвей на чешмата — пременена, нагиздена.

Навън се чуха звънчета; като се приближиха, зачуруликаха силно и се отдалечиха.

— Стъклената колесничка пристига! — рече бабичката. — Чу ли звънчетата й. Тя е дошла за Вейхайвей.

— А твоята дъщеричка къде е сега? — попита гостенинът.

— Моята Златушка замина преди седем дни с тази същата колесничка и вече не се върна, миличката. Взе си и котенцето, дете много си го обичаше. Остана само герданчето й.

Старицата дълбоко въздъхна, погледна мънистеното герданче и продължи:

— Ох, чедо мамино, дали си ми живичка, или те е нагълтала ненаситницата! Заведох я аз сутринта пред чешмата под орловото гнездо. Щом спряхме — зададе се еленьт, който тегли стъклената колесничка...

В МРАЧНИЯ ДВОРЕЦ НА ЛАМЯТА

Ето какво се беше случило през оня тъжен ден, когато старицата се бе разделила с дъщеричката си.

Стъклената колесничка спря. Звънчетата се сборичкаха по шията на елена и изведнъж млъкнаха. Вратичката се отвори. Една дълга костелива ръка се протегна навън, хвана момичето за десницата и го дръпна вътре.

Еленът изви колесничката и се втурна назад към гората, над която припламваха огнени езици. Колесничарят беше нищо и никакво човече: Педя човек — лакът брада. Момичето погледна през рамото му и видя огромна стена, от неравни камъни изградена, ръждива и опушена. Тя заобикаляше кулите на ламята.

Нещо грозно и страшно навяваха тия кули. Почернели комини бълваха къмба от дим и пламъци. Чуваше се тежък грохот на подземни работилници. Звънтяха наковални, сякаш стада с хлопки се прибираха вечерно време в кошарите.

Покрай стената се точеше дълбок ров, напълнен със зелена вода. От водата показваха глава лениви крокодили. Змии приплясваха като камшици.

Щом еленът стигна до стената, една висока порта разтвори крилете си, от вътре се източи на вън скърцащ железен мост, протегна се като изплезен език на чудовищно влечуго и се намести над рова.

Каручката се плъзна по моста и влезе. Мостът се дръпна назад, крилете на портата хлопнаха и се затвориха.

Мрачен дворец се възправи пред очите на Златушка, която показва глава през прозорчето на стъклената колесничка и уплашено запримига.

Напреде ѝ се извисяваха колонади от чер святкащ мрамор, набразден с малахитови нишки. Между колоните нагоре се виеше стълбище от гранит. Двуглаво куче със златен синджир вардеше стълбището.

Наблизо се чуваха човешки гласове и крясъци на кукумявки. Прилепи размахваха криле в мрежи от паяжини. Мяучеха диви котараци.

Великанът Ох слезе бавно по стълбището и застана на най-долната площадка. Той беше висок колкото мраморните колони. На шията му висеше гердан с ключ.

Стъклената каручка спря пред нозете му. Педя човек отвори вратичката и Златушка понечи да скочи. Тогава двуглавото куче налетя стръвно и се опита да я захапне с двете си глави, но великанът го ритна толкова силно, че синджирът му се скъса и разяреното животно отхвъркна в градината.

Ох се наведе, хвана за ръка смъртно изплашената Златушка и я повлече по стълбището.

Отмъкна я в широка задимена стая с катранясаги от сажди греди. Насред стаята клокочеше подкладен казан. Под казана пращяха главни от вековни дървета.

В къта имаше миндер, постлан с червеникави мечи кожи. На миндера някой беше захвърлил една тамбуричка с три жички. Железен светилник с три лоени свещи осветяваше стаята на Ох.

Великанът се обърна към пребледнялата си гостенка:

— Имала си късмет — рече той. — Нощес майка ми се върна с окървавена уста. Някой е пронизал езика ѝ със стрела. Затуй не може да те изяде сега. Седни там! — посочи ѝ миндера и я блъсна.

Златушка покорно седна, сви се и започна да наблюдава великана. Клепките ѝ затрепкаха като крилца на пеперудка, която се върти край пламък.

Ох отвори един долап, извади кръгла старовремска софра и я намести до казана. Посегна и взе от полицата две пръстени паници — едната голяма като корито, другата — бебешка, и ги сложи на софрата. Бръкна в лъжичника и извади две лъжици. Едната — като копаня, а другата — колкото детска шепичка. Малката лъжичка сложи до малката паничка, а с голямата бръкна в казана, загреба цял бут от крокодил и го сипа в голямата паница. В паничето задели едно малко парче месо, колкото пилешко дробче. Грубо блъсна паничето пред Златушка и изръмжа:

— Яж!

Златушка поклати глава с отвращение:

— Не ми е гладно.

Великанът се намръщи и скръцна със зъби:

— Или ще ядеш, или ще те хвърля жива в казана!

Седна на пода разкрачен, гърбом към гостенката. Софрата остана между краката му. Замляска лакомо и неприлично.

Златушка не снемаше от него очи, втрещена и пребледняла. Без да я забележи домакинът, тя бръкна в пазвата си, извади котенцето. Котенцето, което беше много изгладняло, сложи предните си лапички върху Златушкината паничка и ухапа месото. Измъкна го и се мушна с него под миндера.

Ох се обърна към Златушка задавен. В лакомията си беше налапал целия крокодилски бут, който заседна на гърлото му.

— По-по-по-тупай ме по гърба! — едвам проговори великанът и изблещи очи.

Златушка се залови да го думка с два юмрука.

Великанът преглътна с мъка и я спря:

— Стига! Мина ми. Гърбът ми не е барабан. Голямко парче налапах, затуй се задавих. А ти, както виждам, си изяла крокодилското месо. Утре ще ти дам ухо от мечка стръвница.

Остави лъжицата и посегна към тамбурата. Взе я, сложи я на коленете си и започна да дрънка:

*Тамбур-тамбур-тамбуричка
яворова, малка
и звучна дрънкалка!
Ех, че сладка беше,
ех, че сладка беше
крокодилската чорбичка!*

Сетне се обърна към Златушка:

— Знаеш ли да пееш?

Златушка отговори тихо:

— Знам.

— Изпей ми една песен! — заповяда великанът. — Ако ме приспиш — утре ще кажа на ламята да не те яде. Ще живееш при мене и ще подклаждаш казана, когато ме няма тук.

Подаде ѝ тамбурата, Златушка я пое, едвам докосна с пръсти жичките ѝ, въздъхна и запя с ярешки глас:

*Ламята се кани
и мене да хване.
Как ли ще надвия
тая страхотия
с моите слаби сили?
Де сте, братя мили,
да ме отървете
и ме изведете
от тия зандани?*

Ох се прозя, изтегна се на миндера и проговори лениво:

— Пееш, сякаш котенце мърка...

Протегна ръце, намести ги под главата си и заспа. Захвана да хърка.

Златушка се наведе и заразглежда рунтавите му вежди, които приличаха на къдели, страшните му зъби, които бяха глигански, големия ключ на шията му. Посегна към ключа, но тъкмо в туй време някой блъсна вратата.

В стаята се вмъкна ламята. От пламъка на очите ѝ всичко наоколо грейна.

Чудовището с подозрение впи поглед първо в спящия великан, сетне — в момичето. Златушка се сви като врабче, над което се е надвесил котарак. Не можа да издържи погледа на ламята, която пристъпи към нея. Горката Златушка побягна с писък към далечния кът на стаята и се навря под миндера.

Тогава изпод миндера изскочи котенцето на Златушка — цялото настръхнало. Хвърли се срещу ламята изправено на задните си крачка, с нокти, готови да се забият в езика ѝ.

Ламята изненадана се спря и наместо да върви напред — заднишком се повлече към вратата. Котенцето я гони до прага.

Подир малко Златушка си подаде главата, погледна към вратата и като се увери, че страхотията не е вече в стаята, се измъкна и се изправи.

— Трябва да бягам по-скоро — зашепнаха устните ѝ, — защото ламята ще ме изяде. Този ключ, дето го носи на шията си Ох, дали не отключва пътната врата?

Пристъпи на пръсти. Наведе се и с прехапани устни и затаен дъх полекичка откачи ключа от шията на великана.

Ох през сън долови нещо, размърда се, но не отвори очи, защото спеше много дълбоко.

Златушка замръзна намясто. Подир малко великанът се отпусна и отново захърка.

Тогава момичето зашепна на котенцето:

— Мъркай му, какиното, мъркай! Не му давай да се събуди!

Котенцето приближи до главата на великана и започна да преде вретено по котешки. Ох си помисли, че Златушка му пее, и се усмихна.

А в туй време девойката излезе навън и тръгна по един дълъг коридор. Отляво и отдясно бяха изправени воденични камъни — играчките на великана, когато е бил малък. Коридорът завършваше с дървена врата, накована с ковашки гвоздеи.

Златушка изтича към вратата и пъкна ключа в ключалката. Дълго пъшка, додето го превърти. Но ето че вратата се отвори. Девойчето се изправи на прага и що да види? Цялата стая беше пълна с разхвърляни оръжия:

*Мечове,
боздугани,
секири,
копия,
лъкове,
стрели,
ятагани...*

В дъното на оръжейницата се чернееше втора врата. Златушка боязливо и дълго прескача през оръжията, докато стигне до вратата. Отключи и нея. И що да види? —

монет

и — сребърни и златни,

скъпоценни

камъни — купища,

огърлици от бисер,

ковани гривни,

пафти от седеф,

пръстени.

Златушка прескочи и съкровищата. Отключи и третата насрещна врата. Но щом я отвори, се дръпна назад. Тръпки полазиха по гърба ѝ: стаята бе пълна с човешки черепи, нахвърляни един върху друг.

— Ох, майчице! — извика гостенката, закри очи с шепа и се затече към четвъртата врата.

Когато отключи и нея, видя съвсем празна стая. Нищо нямаше вътре — само една кошница, а кошницата — пълна със златни ябълки.

Най-подир Златушка отвори и петата врата. Оглушителен шум я накара да си запуши ушите с пръсти. Пред очите ѝ се ширнаха два реда работилници:

ковачи удряха нажежено желязо с чукове върху звънтящи наковални,

обущари набиваха клечки в подметки на войнишки ботуши,

шивачи режиха платове с ножици и нашиваха копчета,

дърводелци рендосваха дървени греди,

златари слагаха рубини върху кубелии пръстени,

бъчвари стягаха бъчви с железни обръчи,

грънчари шареха паници и делви...

Със звънлив глас се провикна Златушка:

— Кой сте вие?

Работниците отговориха в хор:

— Ние сме роби на великана Ох. От нашия труд той трупа съкровища.

— А познавате ли — попита Златушка — моите братя, шестимата майстори на фенери?

— Познаваме ги — отговориха робите, — тяхната работилница е в дъното на подземие.

Златушка се затече към дъното с протегнати напред ръце и се развика.

— Братя, мили братя, къде сте?

Братята я посрещнаха радостно разтревожени.

— Тука сме, Златушке! Тука сме, сестричке! — сграбчи я първият, дигна я нагоре и я целуна по челото.

А останалите петима протегнаха ръце и почнаха да я милват по главата.

Златушка задъхана им заговори:

— Ах, да знаете що съм изпатила! Отървете ме от ламята! Нали няма да ме дадете на страшното чудовище с огнените очи! Ако не беше котенцето ми, сега нямаше да съм при вас!

Братята се спогледаха. Първият отговори за всичките:

— Ще те отървем, пиленце! Бъди спокойна. Ти си мъничка и можеш да се скриеш в този фенер. Днес Педя човек ще изкара фенера на пазара. Ще те изнесе навън, без да му дойде на ум, че ти си вътре.

Златушка запляска ръце зарадвана.

— Но и ти ще ни помогнеш — обади се шестият брат — да се измъкнем от тук. Нали обещавах?

— Обещавам, мили братя, обещавам! — врече им се Златушка и влезе във фенера.

ЮНАКЪТ СЕ БИЕ С ЛАМЯТА

Всичките корита на градската чешма в столицата на цар Патаран бяха сухи и празни. Чешмата имаше само един чучур, но и от него не течеше вода, защото беше затулен с желязна запушалка. Под запушалката висеше червен печат с изобразена крокодилска глава.

Над площада пред чешмата шумолеше столетно дърво с бели клони. Между два чуковати клона се чернееше орлово гнездо. От гнездото подаваха навън главички голокрили орлета. Те гледаха надолу. Какво ли гледаха?

Под дървото беше спряла стъклената колесничка. През отворената ѝ вратичка тъкмо беше протегнал хищните си ръце ламският лакей Педя човек и се мъчеше да докопа княгиня Вейхайвей, която се дърпаше назад и викаше:

— Не ща! Не ща!

Зад гърба на Вейхайвей се беше изправил царят и блъскаше с усърдие дъщеря си към каручката:

— Не бой се, сладушке, тя е добра ламя! Нищо няма да ти направи, защото си дъщеря на мое величество!

Но в този миг изневиделица се появи най-малкият брат, дигна ръка и викна:

— Стой, къде блъскаш дъщеря си?

Царят се дръпна назад, а Педя човек подаде брадата си от колесницата:

— Да се махаш, чужденецо, или ще те обадя на ламята! Преди да те налага, аз ще ти изпия очите! — закани се малкото човече и брадата му гневно заподскача.

Най-малкият брат, без да каже нищо, пристъпи напред, хвана ламския лакей за брадата, завъртя го няколко пъти във въздуха над главата си и го запокити с всичка сила към гората, където димяха комините на робските работилници.

— Иди ме обади на ламята! — викна гръмогласно юнакът.

Сетне се обърна към царя, който зяпаше, поразен от дързостта на чужденеца:

— А ти прибери дъщеря си в двореца! Веднага!

Царят хвана Вейхайвей за ръката, дръпна я силно и двамата търтиха да бягат, без да се обръщат назад.

Най-малкият брат извади меча си и бързо закрачи към чешмата. Спря до камъка, където стъпват конниците, за да се качат на конете си. Замахна и го удари. Изскочиха искри. Мечът разсече камъка на две.

Юнакът погледна острието на оръжието си — по него не се виждаше никаква следа от удара.

Обърна се към вековното дърво, направи няколко крачки, повторно дигна меча си и го насочи срещу дънера на дървото, но изведнъж долови гласовете на орлетата в гнездото, за миг задържа ръката си и наместо да стовари меча върху дънера, удари най-големия страничен клон.

Клонът изпраця и се строполи на земята.

Но ето че откъм ламската гора се зачуха шумотевица и грохот, сякаш приближаваше градоносен облак.

Светнаха шест прожектора — очите на ламята.

Орлетата, уплашени, се скриха в гнездото и там притихнаха.

Цялата земя затътна. Къщите край площада се раздвижиха и търтиха да бягат като живи. Комините им се заклатиха.

Най-малкият брат дигна ръка над челото си, погледна към далечината и рече:

— Ламята иде! Моят час удари!

Само след миг ламята прелетя над дървото с гръм и трясък. Всичките клони се огънаха и приведоха, сякаш ги беше налегнала страшна стихия. Крилатата страхотия описа три кръга над дървото и кацна наред площада.

И трите ѝ глави трепереха от ярост. От ноздрите ѝ излизаха пламъци. Опашката ѝ се дигаше и отпускате неспокойно. Ноктите на краката ѝ стръвно деряха земята и къртеха камъните на площада.

А юнакът, застанал прав, леко разкрачен, неподвижен, сякаш беше вкаменен, я гледаше неустрашимо. Десницата му стискаше дръжката на меча, чието острие, отпуснато надолу, леко потреперваше.

Наоколо нямаше жива душа. Само едно от орлетата подаде главичка от гнездото и се ококори. То искаше да бъде свидетел на

историческия бой.

Триглавата ламя извика на три гласа:

— Ти ли си оня, дето ми прониза езика със стрела?

Юнакът кимна с глава:

— Аз съм!

— А сега ще получиш каквото заслужаваш! — с голяма омраза го погледна ламята и тръгна бавно и заплашително към него.

Кривите ѝ нокти се размърдаха, готови да го разкъсат. Разперените ѝ крила се заклатиха. И колкото повече приближаваше, толкова по-широко се разтваряха челюстите на първата ѝ глава. Показаха се дълги заострени зъби.

Щом усети ламския палец дъх, юнакът светкавично отскочи настрана, издигна меча си и със страшна сила го стовари върху проточената шия на чудовището.

Едната ламска глава се търкулна отсечена, удари се в каменните корита на чешмата, отскочи нагоре като футболна топка и падна в най-крайното корито.

Ламята, изтръпнала от болка, нададе страховит рев на два гласа. Цялата земя се раздруса.

Без да се мае, тя разтвори челюстите на втората си глава, грозно зашумя с крилата си, политна слепешката напред, но юнакът повторно отскочи настрана и мечът му блесна още един път като светкавица.

И втората отсечена глава на ламята се бухна в коритото до първата.

Тежко ранената страхотия се завъртя бясно около себе си и ревна само с един глас:

— Олелеее!

Но преди да разтвори челюстите на третата си глава, юнакът налетя върху нея. За трети път светна мечът му.

— Их!

И последната ламска глава отхвъркна към коритото.

Победителят избърса с длан челото си, отиде на чешмата, разкъса червения печат, хвана желязната запушалка, разклати я, напъна се и я изтегли.

Силна водна струя бликна от чучура. Водата забълбука в коритата. Юнакът подложи под чучура меча си, изми го хубаво и пак го прибра в ножницата.

Тогава от всички краища на града се втурнаха жени с кобилици и медници, с бакърени гюмчета и кратунки. Всичките тичаха презглава към чешмата и викаха:

— Вода! Вода!

И почнаха да пълнят съдовете от чучура, гребяха от пълните корита, плискаха си лицата и очите им горяха от радост.

Дотърчаха и малки деца. Те посрещаха майките си, изправяха се на пръсти, протягаха ръчички, хващаха медниците, навеждаха ги надолу и жадно смучеха. Майките им ги гледаха с умиление.

Като видя каква буйна веселба залюля целия град, юнакът се усмихна и се прибра под сянката на орловото дърво. Съблече горната си дреха, постла я до дънера и полегна — да си откъдне от лютия бой. Сложи ръце под главата си и се загледа към листата, които весело трепкаха, сякаш му ръкопляскаха като зелени ръчички. Погледът му се замрежи. Сънят затвори клепките му.

По едно време го стресна писък на уплашени пилета.

Ламският победител скочи, погледна нагоре към гнездото и видя една змия като копраля — пълзи и съска с отворена уста, приближава гнездото.

— Само змии и лами ли ще срещам на тая Долна земя? — си рече юнакът и подскочи.

Хвана се за най-долния клон и чевръсто почна да се подема. До двата чуковати клона стигна тъкмо когато змията се беше надвесила над гнездото. С немощни крилца пърполеха орлетата и жално-милно пискаха.

Юнакът безшумно измъкна мечата си и без да замахва, чукна лекичко змията с острието през средата и я разсече на две. Двете змийски половини се свлякоха между клоните.

Тъкмо в този миг тъмен облак засенчи целия площад. То не беше тъмен облак, а една орлица със сребристи великански крила. Тя отдалеч беше съзряла човека, наведен над гнездото, и налетя стремглаво — да му изкълве очите.

— Стой, мамо — запищяха и се раздвижиха орленцата. — Какво мислиш да правиш? Този човек ни отърва от змията, а ти искаш да го погубиш!

Орлицата изви глава, погледна с едно око към земята, видя двете змийски половини и разбра всичко. Кацна на земята и отпусна крилата

си успокоена. И юнакът слезе от дървото. Тогава орлицата му проговори с човешки глас:

— Спасителю на малките ми рожби, ти ми направи голяма добрина. Откак съм почнала да мътя — орлета не съм отглеждала, защото всяка година змията ме издебваше и изяждаше рожбите ми, преди да им заякнат крилата. Кажи ми с какво мога да ти се отплатя!

Юнакът отговори:

— Аз отплата не искам, но ако можеш, изнеси ме на Горната земя, защото овенът, дете ме смъкна тук — тръгна по полето и се загуби от очите ми.

— Ще те изнеса, когато поискаш! — рече орлицата. — Всичко ще направя за теб, защото си юнак — и като изви глава, тя отскубна с клюн едно перо от опашката си и му го подаде: — Вземи туй перо и го закичи на калпака си. Когато ти потрябвам — подхвърли го нагоре и кажи: „Да ми дойде орлицата!“ Перото ще литне като стрела и ще ме намери, където и да съм!

Победителят пое перото и го закачи на калпака си.

В ТРОННАТА ЗАЛА

В тронната зала на двореца негово величество седеше на трона си полузатворил очи, отпуснал ръцете си надолу, изпружил крака напред.

Отметнала короната му настрана, Вейхайвей го пощеше с усърдие.

— Ох, таткооо — рече тя, — нали не си се къпал, откак ламтурникът запуши чешмата, главата ти се е превърнала в кошара за мисикоми.

— Какво е туй мисикоми? — попита величеството.

— Не знаеш ли? Ей, че си бил прост! Мисикомите са ония малки животинки, които се развъждат в косата и те карат да се чешеш.

Влезе маршалът на двореца, изкашля се в шепа и съобщи:

— Дошъл е придворният художник Блюдолиз!

Негово величество кимна:

— Да влезе!

— Слушам, ваше величество! — високо извика маршалът, обърна се и изскочи навън.

След малко се върна и въведе художника Блюдолиз в тронната зала.

Художникът мъкнеше голяма картина с позлатено кръжило. С мъка я отнесе до трона и я изправи срещу царя и княгинята.

Като видяха какво е нарисувал придворният художник, царят и Вейхайвей зяпнаха от учудване.

— Ааааа! — извика царят.

— Ооооо! — обади се княгинята.

На картината досетливият художник беше нарисувал самия цар с гол меч в десницата. Надменен и велик. Десният му крак стъпил върху туловището на ламята, а три отсечени ламски глави показваха на какво е способен цар Патаран.

Царят поклати глава и рече:

— Прекалил си го, драги. Победител на ламята не съм аз.

— Все едно, ваше величество — лукаво се усмихна Блюдолиз, — ако оня не беше я убил, вие щяхте да я насечете на парчета. Всички знаят, че по-безстрашен цар не се е раждал на земята.

— Ти каза истината! Заслужаваш двойна награда: първо, защото си придворен художник, и, второ, защото обичаш истината. Дръж!

Негово величество извади от джоба си една кесия с пари и му я хвърли като на куче.

Художникът пое майсторски кесията, поклони се до краката на царя, окачи картината на най-видното място в тронната зала и се изтегли заднишком, с лице към владетеля.

Тогавя Вейхайвей се обърна към баща си и започна глезено:

— Таткооо!

— Кажй, кукло! — рече царят.

— Сега пък искам да се омъжа!

— Тъй ли? — скокна царят. — За кого?

— За оня, дето уби ламята! — тропна с крак княгинята.

— Е — разпери ръце царят, — ти вече прекаляваш! Завчера: „Искам златна ябълка“, днес: „Искам мъж“! Добре, да го приберем в двореца, но защо ни е, когато не е достоен за теб?

— Как да не е достоен? — пресече го Вейхайвей. — Много е хубав!

— В жилите му не тече царска кръв! — натъртено рече цар Патаран.

— Ами кой уби ламята? Кой ми отърва живота? — попита Вейхайвей.

Царят посочи с пръст към картината.

— Героят е нарисуван там!

Вейхайвей подскочи и насмалко щеше да каже нещо неприятно на баща си, но си затули с шепа устата и задържа думите си. От устата й излезе само едно:

— Ауууу!

Царят строго я погледна.

— Защо аукаш?

— Нищо — нацупи се Вейхайвей. — Татко, казвам ти, ако не ми го доведеш, ще ти се разсърдя и вече няма да те пощя!

Най-сетне царят отстъпи, защото не можеше нищо да откаже на дъщеря си, па и главата го сърбеше много. Удари три пъти с жезъла си

по пода. Намести короната си.

Дотърчаха осемнайсет слуги и паднаха на колене пред негово величество. Наведоха си главите до пода и извикаха едногласно:

— Заповядайте, ваше величество!

— Заповядвам ви — викна цар Патаран — да ми доведете оня с орловото перо на калпака. Веднага! Додето преброя до десет — тук да е!

Вейхайвей запляска с ръце, извади от джоба на роклята си кръгло огледалце и захвана да се оглежда, сетне бръкна пак в джоба си, извади едно щипало и се залови с изплезен език да си скубе веждите, за да изглежда по-хубава.

А в туй време слугите тичаха презглава надолу: щяха да си изпочупят краката. А някои се плъзнаха по парапета на стълбището.

Додето царят преброи до десет (а той можеше да брои само до десет!), най-малкият брат влезе в тронната зала. Строен и напет.

Калпакът му беше леко накривен, на калпака — перо орлово, а ризата му — майсторски извезана.

Вейхайвей, като го видя, прехапа устни, скри се зад трона и рече:

— Леле, какъв е хубавец!

Царят викна с важен глас:

— Добре дошъл в моя дворец!

— Благодаря, ваше величество! — поклони се победителят на ламята.

— Знаеш ли защо съм те повикал?

— Вие ще кажете, ваше величество!

— Намислил съм да те оженя.

— За кого? — учуди се най-малкият брат.

— За дъщеря си! — рече царят.

„Сега я наредихме“, помисли си момъкът.

— Къде е тя?

— Тука е, зад гърба ми! — посочи с пръст царят зад гърба си.

Вейхайвей се изправи:

— Тук!

Поразен от нейната грозотия, най-малкият брат се обърка и отстъпи три крачки назад.

Царят изви глава и пошепна на дъщеря си:

— Видя ли го как се зарадва? Дай му пръстена си!

Вейхайвей изтича напред, хвана десницата на гостенина и без да го пита иска ли — наниза на едина му пръст златен пръстен.

— Аз... аз... такава... — почна да си дърпа ръката най-малкият брат.

— Какво? — пресече го царят. — Искаш да кажеш, че не си достоен? Не бери грижа за тая работа, щом като моята дъщеря ти е хвърлила око. Но трябва да знаеш, че аз току-тъй няма да ти я дам. За да я заслужиш, най-напред трябва да убиеш великана Ох, който ме посрами пред очите на цялата ми войска. Хайде, да е честито!

Юнакът смънка две-три думи, от които нищо не се разбра.

— Къде си отседнал? — попита царят.

— Накрай града има една самотна бабичка. В нейния дом съм се настанил.

— Не може! Не позволявам! — разгневи се величеството. — Ще ми бъдеш гост в двореца! Заведете го в готварницата! Гостенин човек най-много се радва, когато го настаниш в кухнята. Пригответе му — обърна се той към слугите, които се бяха струпали на вратата — най-добрия кон! Нека се разходи из града — да види на колко народ заповядвам!

КАКВО СТАНА В ГОТВАРНИЦАТА НА ДВОРЕЦА

Заведоха гостенина в дворцовата готварница. Юнакът надникна вътре и се намръщи: никъде не беше виждал по-голяма бъркотия: тигани, нощви, лопати, метли, немити паници, лъжици, триножници — всичко беше нахвърляно в безредие. До камината имаше миндер, но върху него се бяха изтегнаели две затлъстели котки. Светлина влизаше само през едно дълбоко прозорче. Някой беше забравил нажежената ютия върху масата и покривката димеше.

— Тая готварница на нищо не прилича! — обърна се гостенинът към царските слуги. — Кой е забравил ютията? Угасете покривката, защото ще изгори дворецът на цар Патаран!

— Одеве — отговори главната готвачка — тука беше влязла княгинята, тя е разбъркала всичко и е забравила ютията.

— Наредете готварницата — поръча най-малкият брат, — а пък аз ще се поразходя из града и ще потърся светилник, защото тук е много мрачно.

И като се метна на най-хубавия кон от царската конюшня, излезе на улицата. Подире му се навървиха цяла дружина царедворци.

С голяма почит го посрещнаха столичаните. Старите го сочеха с пръст и казваха на децата си:

— Яжте хляб и пийте вода, за да пораснете и станете като този юнак!

Юнакът свърна в най-близката странична уличка и спря пред един дюкян с разтворени кепенци. Под прозорците бяха изнесени чудесни свещници от ковано желязо, а до вратата стоеше изправен оня същият фенер, в който шестимата братя бяха скрили своята сестричка Златушка.

Юнакът дръпна юздата на коня си, спря го, разгледа фенера и викна:

— Хей, кой е тук продавачът?

От магазина показа брадатата си глава ламският лакей — Педя човек. Като видя кой седи напреде му, Педя човек прежълтя от страх.

— Аха, ти ли си бил търговецът! — навъсено го погледна юнакът и попита сурово: — Колко пари струва този фенер?

Педя човек запелтечи:

— Ф-ф-фенерът с-с-струва... хиляда жълтици!

— Колко? — кресна юнакът толкова силно, че продавачът подскокна и се дръпна в дюкяна. — Ще ти оскубя брадата, задето ме лъжеш! — закани му се с пръст купувачът. — Де се е чуло и видяло един фенер да струва хиляда жълтици? Излез въл!

Педя човек се показва отново:

— Той... с-с-струва... с-с-сто жълтици, но аз ще ти го дам за една жълтица. Вземай го!

Юнакът се обърна към царедворците:

— Дайте му една жълтица и отнесете фенера в готварницата!

Като обиколи целия град и навечер се прибра в готварницата, най-малкият брат завари всяко нещо подредено и сложено на мястото му. Котките ги нямаше, запалената покривка беше сменена с нова — чиста и снежнобяла. Макар че в огнището под камината горяха дебели главни — в готварницата цареше полумрак.

Фенерът стоеше изправен зад вратата.

Юнакът се разположи на миндера и плесна три пъти с ръце. Вратата скръцна и в кухнята влязоха дванайсет готвачки с бели престилки, с червени герданчета и кривнати шапчета на главите. Всяка беше боднала зад ухото си по една латинка, а главната готвачка — две.

Готвачките се наредиха в полукръг и се поклониха.

Главната готвачка рече:

— Заповядай, юначе!

— Запалете фенера! — поръча гостенинът.

— Ей сегинка — фръцна се главната готвачка, затече се към огнището и се наведе за главня, но додето я вземе — фенерът блесна сам с ослепителна светлина и озари цялата покъщнина.

Готвачките до една ахнаха, поразени от туй чудо. Развикаха се:

— Фенерът се запали сам! Фенерът се запали сам!

— Тихо! — накара ги да млъкнат главната готвачка. — Друго какво искаш, юначе?

— Искам да ям, да ям! — отвърна най-малкият брат и отвори устата си, за да видят колко е гладен.

Готвачките се разшетаха. Наредиха трийсет и две паници, търколиха един бял хляб като воденичен камък, донесоха димящи тенджери и почнаха да сипват разни яденета. Като сколасаха, главната готвачка покани гостенина:

— Наздраве, юначе, да ти е сладко!

Сетне направи знак с глава на другите готвачки и всички се измъкнаха от кухнята.

Юнакът седна до масата, хвана големия хляб и започна да тика в устата си големи зальци. Загреба с лъжицата ядене, сръбна и си каза:

— Ох, че сладко! Откога не съм ял топло ядене!

Но в същото време вратичката на фенера скръцна и се откряна полекичка. На прагчето се появи Златушка.

— И аз съм гладна! — каза тихичко момичето.

Юнакът извърна очи и изтърва лъжицата върху покривката:

— Коя си ти?

— Аз съм едно непознато момиче, но ти изцапа покривката.

— Нищо — отговори юнакът, — готвачките ще я изперат. А ти що щеш във фенера?

— Досега бях робиня на великана Ох — почна да разказва Златушка, — после моите братя ме скриха във фенера, после Педя човек ме откара със стъклената каручка в магазина за продан, после ти се появи на кон и ме купи за една жълтица.

— Ти да не си дъщерята на оная, крайната бабичка с шестимата синове? — попита юнакът.

— Аз съм, ами коя! — отвърна Златушка.

— Слизай тогава да ядем!

Златушка посегна да скочи, но момъкът я превари, протегна ръце, пое я от фенера и я сложи да стъпи на краката си.

— Хоп! — извика весело момичето и се намести на масата срещу него.

Грабна една лъжица. Загреба си ядене. Тя държеше хубаво лъжицата и внимаваше да не си окапе роклята.

А юнакът не снемаше очи от нея.

Златушка го попита:

— Защо ме гледаш тъй?

— Защото си най-хубавото момиче на света.

— Не приказвай такива думи — дяволито го заплаши с пръст девойчето, — защото имаш пръстен на ръката.

Юнакът погледна пръстена на Вейхайвей, намръщи се, издърпа го от пръста си и го пусна в кратунката за сол, окачена над камината.

— Този пръстен — рече той — не беше за мен, нито съм го искал. Навря ми го на пръста едно бостанско плашило. Сега вече нямам пръстен! Искаш ли да дойдеш с мен на Горната земя?

Златушка наведе глава. Клепките ѝ паднаха срамежливо. Те бяха като две златни метлички, а очите ѝ приличаха на кюстендилски хрущялки.

— Искам — рече тя, — но не мога да тръгна, преди братята ми да излязат от тъмницата на Ох.

Тогава юнакът отсече:

— Утре ще се разправя с него!

След вечеря момичето седна на миндера, хвана коленете си с две ръце, заклати се напред-назад и запя:

*Аз съм мамина Златушка,
аз съм мека медна крушка,
досега аз бях робинка,
занапред ще съм латинка —
росна, румена, в градинка!*

Най-малкият брат въздъхна от сърце и я погали по главата. Златушка скочи, стъпи върху едно столче, пак влезе във фенера и затвори вратичката му. Фенерът угасна.

ПОСЛЕДНИЯТ ДВУБОЙ

Рано на другата сутрин, преди изгрев-слънце, царските вратари разтвориха железните порти на двореца. Негово величество по нощница и по чехли на бос крак стоеше облегнат на балконския парапет, а долу, под балкона, беше застанал юнакът, яхнал кон. По седлото на коня блещукаха златошити коронки. Под сребърните подкови на нетърпеливите му крака изскачаха искри... Царят нареждаше тъй:

— Вземи една главня! Когато стигнеш ламската гора — запали я! Всичките дървета ще пламнат, ще подхванат двореца и Ох ще изгори вътре. Тогава няма да имаме врагове и ще царуваме хиляда години. Нали, Вейхайвей?

Вейхайвей надничаше през рамото на баща си и подсмърчаше. Искаше всички да видят колко тъгува от раздялата с годеника си.

— Всичко да стане на пепел! — извика тя.

Но най-малкият брат поклати глава.

— Дума да не става — рече той, — гората аз не мога да запаля. Какво са ми криви вековните дървета, че да ги изгоря? Ами знаете ли колко лековити билки растат под дърветата и колко птици са измътили пиленца в гнездата между клоните? Пожар в гората няма да направя!

— А как ще се справиш с Ох? — попита царят.

Юнакът хвана дръжката на меча си:

— С този меч! Той може да сече дървета, камъни и желязо.

— Убий го, ако можеш! — извика цар Патаран високо и промърмори под нос: — Ако пък той ти вземе душицата, няма да пророня за тебе нито една сълза. Много си ми притрябвал в двореца... — и започна да пъди конника с ръка: — Заминавай! Заминавай! Какво чакаш?

Вейхайвей се надигна на пръсти и захвана да маха с кърпичката си през рамото на царя.

Една бойна тръба ечна над току-що събудения град и конникът препусна вихром по широкото поле към стените на мрачното ламско

свърталище.

Конят препуска дълго, докато потъна целият в гореща пот, спря се пред опушената стена, изправи се на задните си крака и почна да цвили.

Върхарите на ламската гора се люшнаха едвам-едвам. Гората глухо шумеше. От комините на работилниците излизаха огнени езици, ближеха облаците и сякаш се мъчеха да стигнат до изтънелия рог на месечината. От вътре долитаха задавените гласове на много хора.

Юнакът се дигна върху стремената, направи тръба пред устата си с две ръце и гръмогласно се провикна:

— Ох! Ох! Ох! Излез, дръвнико!

Никой не отвърна нищо, само зелените крокодили в канала, който окръжаваше двореца, избълбукаха и потънаха на дъното.

— Ще те чакам — пак екна гласът на юнака, — додето преброя до петнайсет. Ако не се явиш, конят ми ще прескочи стената и аз ще те измъкна окован в железни вериги. Ще те заключа в една клетка и ще те показвам на децата по панаирите! Едно! Две! Три... — започна да брои конникът, но преди да стигне до десет, ламската врата се разтвори с трясък.

Като чер език напред се проточи подвижният мост и се намести над дълбокия ров. На прага се показва великанът Ох. Измери с очи гостенина си, мина трмаво по моста, разклати го и се изправи — грозен и мрачен, обрасъл с четина, разрошен, с кървясали очи.

— Ти, който погуби майка ми, какво искаш от мен? — попита великанът с продран глас.

— Искам да отключиш подземие то и да пуснеш на свобода робите, които си заключил в работилниците! — изговори най-малкият брат и го погледна с безстрашни очи.

— Друго? — присви очи великанът.

— Искам златните ябълки, които ламята открадна от дървото на баща ми!

Великанът се засмя тъй зловещо, че каменният зид се раздруса от смеха му.

— А не искаш ли да те сваря в моя казан? — ехидно отвърна той.

Юнакът пламна от тая обида. Извади меча от ножницата, смахмузи коня си и връхлетя към Ох, но великанът се престори на страшно изплашен и търти да бяга покрай дълбокия ров към гората.

Той искаше да си поиграе с човека от Горната земя, тъй както котаракът си играе с мишката, преди да я налапа.

— Стой! Стой! — развика се подире му най-малкият брат, размаха сабята си и го подгони между дърветата.

Изведнъж Ох спря на една полянка и замръзна на мястото си. Обърна се срещу коня и скръсти ръце. Конят също спря като закован и извърна очи настрана, защото не можеше да гледа страшилището.

— Ако не изпълниш заповедите ми, ще ти снема главата от раменете! — със затаен дъх изговори юнакът.

— Снеми я! — покорно и насмешливо каза Ох, дори протегна дебелия си врат и наклони чутурата си, готова за сечене.

Юнакът замахна.

Мечът му блесна като мълния и се стовари с нечовешка сила върху великанския врат, но щом се удари в кожата на чудовището, оръжието се строши на парчета и в десницата на най-малкия брат остана само дръжката.

Великанът се озъби с животинска стръв и се задави от още по-зловещ тържествуващ смях. Направи две крачки към юнака и ревна:

— Слизай от коня!

Конят се стъписа, а юнакът се обърна безпомощно, защото разбра, че с него е свършено.

— Няма ли кой да ми помогне? — за последен път се понесе гласът му в гората — тъжен и отчаян.

Тогава изведнъж се раздвижи цялата гора. Клоните се разклатиха, зашумяха листите, птиците се разхвърчаха. Дърветата отговориха:

— Има кой! Ние ще ти помогнем! Идем!

И стана чудо: всичките дървета тръгнаха.

Заплашително се заклатиха дънерите. Заобиколиха великана от всички страни, буйно се залюляха и почнаха да го млатят. Блъскаха го, ръгаха го в ребрата, шибяха го по лицето.

Закрил очи с шепи, Ох залиташе насам-натам, дори се опита да се измъкне и да побегне от дървения побой, но най-младите дървета го превариха и направиха пред него непоклатима стена. В разгара на битката пристигна запъхтян от полето един тристагодишен дъб — изсъхнал, почернял и погрознял. Той разбута навалищата.

— Оставете го на мен! — мрачно извика този древен старец. — Аз му имам зъб, защото ме изтръгна с корените в деня, когато цар Патаран подписа договор върху барабан. Той насмете с мен един милион войници и ги натика в подземните си работилници. Вижете ми клоните! По тях няма нито един листец. И корените ми изсъхнаха!

Като чуха тия думи, всичките дървета се отдръпнаха.

Старият дъб направи гигантски скок, изпраця, изфуча и халоса с дънера си великана по главата.

Ох падна възник и се просна на земята.

Продължителен нестихващ победен вик огласи цялата околност.

Всяко дърво се върна на мястото си.

Птичките, които бяха побягнали, долетяха пак, накацаха по клоните и неудържимо зачуруликаха.

— Благодаря ви, дървета! — извика юнакът и се поклони на всички страни. — Никога няма да забравя добрината ви.

Зададоха се и робите от работилниците на Ох. Те рукнаха като порой навън през отворената желязна порта на ламския дворец. Бягаха по моста, прескачаха трупа на великана, викаха от радост и хвърляха нагоре калпаците си.

Най-подир изскочи еленът със стъклената колесничка и се понесе право към конника. Когато стигна до него, вратичката на колесничката се отвори и навън се появи главата на ламския лакей Педя човек.

— Къде ще заповядаш, господарю — попита с угодническа усмивка брадатото човече, — да откарам кошницата със златните ябълки?

Юнакът го изгледа презрително, поклати глава многозначително и отговори:

— В най-крайната къщурка, където живее майката на Златушка!

ЮНАКЪТ И ЗЛАТУШКА БЯГАТ ОТ ДВОРЕЦА

На връщане от бойното поле най-малкият брат обори глава и дълго премисля кое беше накарало дърветата да се дигнат и да му се притекат на помощ в онзи страшен миг, когато мечът му се строши. Нищо не можа да измисли, а работата беше много проста: нали сутринта царят му бе поръчал да вземе една главня и с нея да запали гората, а юнакът не рачи да изгори нито вековните дървета, нито лековитите билки, нито птиченцата в гнездата. Птиченцата в царската градина, които бяха чули поръката на Патаран и отговора на юнака, бързо бяха отлетели към ламското свърталище и разказали всичко на дърветата. Тъй че гората знаеше кой е нейният закрилник.

Ожаднелият кон неусетно отнесе юнака от бойното поле на чешмата, протегна шия и почна да смуче от първото корито. Орлетата отдалеч видяха своя спасител, подадоха главичките си от гнездото и радостно запляскаха с крилца.

Юнакът ги попита:

— Къде се дяна ламята? Никъде не виждам туловището й!

Орлетата изчуруликаха задружно:

— Глутница вълци я разнесоха през нощта.

Тогава най-малкият брат си рече: „Ламята е погубена и синът й никога не ще се изправи на краката си. Кошничката със златните ябълки е в мои ръце. Тъй че работата ми на Долната земя е вече свършена. Трябва да си ида у дома“.

И като сне калпака от главата си, взе перото, подхвърли го нагоре и извика:

— Да ми дойде орлицата!

Перото литна като стрела и преди конят да откъсне главата си от ледената вода, тъмен облак забули площада.

Орлицата се спусна стремително и кацна върху най-горната плоча на чешмата.

— Какво искаш, юначе? — попита тя.

— Искам да ме изнесеш на Горната земя, защото няма какво повече да правя тук.

— Ще те изнеса, но за път ще ми трябва девет пеци ръжен хляб, девет печени крави и девет бурета с вода. Яденето и пиенето трябва да наместиш в един ковчег със стоманена гривна на капака. Пътят е дълъг и труден, много ядене ще ми трябва. Когато река „Га!“ — ще ми даваш порязаница хляб и къс кравешко месо, а река ли „Пиу!“ — ще ми даваш вода. До утре всичко да бъде готово!

Юнакът отвърна:

— Ще бъде!

И препусна коня си към царския дворец. Стражите, които вардеха пред високата порта, му сториха път. Той скочи от коня и изтича по стълбите. Влезе в готварницата.

Там го посрещна Златушка:

— Всичко научих — почна да бърбри тя, — братята ми вече са се прибрали вкъщи при мама. Тя, горкичката, се е стопила от радост. А пък аз, докато те чаках, уших една копринена риза.

И като разпери пред момъка ризата, украсена с пъстра шевица, девойката я метна на рамото му.

— За тебе е! Да ти е честита!

— Ръцете ти са златни като името ти! — похвали я юнакът.

Златушка се изчерви и почна да нарежда трапезата. Додето слагаше паниците и лъжиците, един хляб се търкулна сам от полицата, подскокна на масата и спря пред Златушка. Но тъкмо когато момичето посегна да го разреже, някой блъсна силно вратата и на прага се показа Вейхайвей — настръхнала като оса. Тя изгледа юнака и Златушка, които бяха седнали един срещу друг, хвана се за сърцето, строполи се на пода и захвана да рита:

— Ах! Ах! Ах! Той вечеря с друга жена! Пръстенът! Веднага да ми върнеш пръстена!

Юнакът скочи, отиде до солницата, бръкна в нея, извади пръстена на Вейхайвей и го хвърли в очите ѝ:

— НУ ти пръстена! Стига си ревала!

Сетне се обърна към Златушка:

— Хайде да си ходим, пиленце! Този дворец не е за нас. В него ще се задушим.

Хвана я за ръката и я изведе тичешком от двореца.

НАГОРЕ

Настъпи последният ден. Железният ковчег беше майсторски изкован от признателните ковачи само за една нощ. Вътре жените грижливо бяха наредили хлябовете, месото и буретата с вода. Най-отгоре върху хлябовете се мъдреше кошничката със златните ябълки.

Златушкината мама на прощаване прегърна с треперещи ръце дъщеричката си, а Златушка запя:

*Гледай ме, гледай,
стара мале,
нагледай ми се!
Днеска съм тука,
стара мале,
утре ме няма!
Както се дели,
стара мале,
жито от слама,
тъй се отделя,
стара мале,
чедо от мама!*

Бабицката пак я прегърна, защото не можеше да се откъсне от нея.

Колко народ се беше насъбрал да изпроводи юнака, който бе отървал Долната земя от двете страшни чудовища!

Братята на Златушка един след друг се изредиха да му целунат ръка. Орлицата, стъпила върху плочата, търпеливо чакаше на своето място.

Прощаването свърши. Юнакът и Златушка влязоха в ковчега. Седнаха на две трикраки столчета, погледнаха се в очите и се усмигнаха. Вратицата се затвори. Тогава орлицата разпери крила и се дигна.

Описа два-три кръга над дървото и се спусна към ковчега.

Хвана с нокти стоманената гривна.

Издигна железния ковчег в облаците.

И колкото по-нагоре отлиташе, толкова по-малък ставаше ковчегът.

А долу, на земята, един милион мъже размахваха калпаците си, жените нещо викаха, децата крещяха. Орлетата писукаха. Крилцата им трепкаха като ръчички, които се прощават.

Но ето че птицата навлезе в буреносен облак и изчезна. Чуваше се само бученето на вятъра, който носеше облака. Златушка се сгуши страхливо до гърдите на своя другар.

Изведнъж блеснаха лъчите на ослепително слънце.

Златушка погледна през прозорчето на ковчега, подири с очи родния си град, но Долната земя вече я нямаше. Беше останала под облаците завинаги.

Две сълзи се търкулнаха по страните на девойката.

— Пиу! — пропищя орлицата.

Юнакът отвори вратицата и поднесе пред клюна ѝ медник с вода.

— Га! — повторно се обади птицата.

Юнакът ѝ подаде един хляб и къс кравешко месо.

ЗЛОДЕИТЕ ОТ КРЪЧМАТА „ПОСЛЕДЕН ГРОШ“

Коя е тази кръчма, издигната на същото място, където някога имаше чешма с два чучура и четири каменни корита? Над вратата бяха сложили надпис:

Питиепродавница
и гостоприемница
„ПОСЛЕДЕН ГРОШ“
на Братя Върбанови

Един уморен пътник с тояжка на рамо и торбичка на тояжката спря пред вратата, прочете надписа и почука три пъти.

Никой не му отговори. Тогава той отвори вратата, боязливо влезе в кръчмата и спря до вратата. Остави торбичката и тояжката си в къта.

Най-големият брат, застанал зад тезгяха, със запретнати ръкави сплескваше наденици с едно шише и ги нижеше на върлина.

Средният брат броеше жълтици в калпака си и свирукаше.

Като видя пътника, най-големият направи с глава знак на средния — да отнесе жълтиците вътре. Средният влезе в съседната стая. Там между две легла имаше каца, вече пълна догоре с жълтици. Монетите грееха като разровена жар. Средният брат изсипа жълтиците в кацата, излезе пак, затвори след себе си вратата и завъртя ключа.

— Какво искаш, дядо? — обърна се той към пътника.

— Аз ли? От дълъг път ида, затуй ожаднях. Доколкото си спомням — тука имаше една чешма, която...

— Имаше — прекъсна го средният брат, — но вече я няма.

— Моля ти се — приближи се към тезгяха пътникът. — Налей ми чашка вода!

— Ние вода не продаваме! — обади се оня, който мачкаше надениците.

— А какво продавате?

— Винце.

— Как го давате, може ли да попитам?

— Жълтичка за паничка!

— Ами като нямам пукната пара! — завайка се пътникът.

— Щом като нямаш пари — няма и да пиеш вино! — викна сърдито най-големият, а средният приближи до пътника, подаде му торбичката и тояжката и го изтика навън:

— Хайде, махай се от тук!

— Къде ще ида? — попита пътникът. — Вече мръкна.

— Иди в гората. Там има вода, колкото щеш!

— А вълците? Нали ще ме изядат!

— Нека те изядат. С тебе няма да се свърши светът. Един сиромаш по-малко!

Изхвърленият пътник, който беше същият оня странник, дето бе превърнал водата във вино, поклати замислено глава, обърна се, дигна десница и бавно изговори:

— От чешмата да потече пак вода, а в кацата всичките жълтици нека се превърнат на трици.

И бързо навлезе в гората.

Подир малко над горските върхари се зададе орлицата с железния ковчег. Тя беше много уморена и едвам размахваше крила. Като наближи кръчмата, птицата се спусна надолу и кацна на поляната. Ковчегът тупна в меката трева. Вратицата му се отвори и от вътре излезе най-малкият брат. Подире му скочи Златушка с кошничката.

Юнакът се изправи пред орлицата, стори дълбок поклон и рече:

— От сърце ти благодаря, птицо крилата! По-нататък аз знам пътя за бащината къща.

А Златушка сне от шията си мънистеното герданче и го наниза върху шията на орлицата.

— От мен за спомен! — извика тя.

— Бъдете честити до края на живота си! — благослови ги орлицата и раздвижи крилата си.

— А как ще се върнеш до Долната земя, когато всичката вода и всичките хлябове се свършиха? — попита я най-малкият брат.

— Не ми трябват вече — отговори птицата — нито вода, нито хляб, нито месо! Надолу пътят е лек. Додето на небето изгреят първите звезди — ще бъда при орленцата си. Прощавайте!

И тя потегли назад по същия път.

Най-малкият брат влезе в кръчмата.

Като го видяха, двамата големи си глътнаха езиците.

— Откъде идеш? — попита най-големият.

— От Долната земя, ей сега пристигнах.

— Какво направи?

— Убих ламята, а вие?

— Ние... ние... те чакаме — отвърна средният.

На прага стъпи и Златушка. Като слънце грейна лицето ѝ.

— А туй момиче отдека е? — загледа се най-големият брат в момичето.

— То е долноземка. Годеничка ми е! — усмихна се най-малкият и се обърна към Златушка: — Пристъпи, Златушке, да те видят моите по-големи братя.

Златушка нерешително направи две-три крачки, а най-големият сръга средния:

— Наточи вино да почерпим гостите!

Средният грабна една дамаджана и затрополи надолу по стълбата, която слизаше в зимника. Само след два-три мига изпод земята се чу гласът му:

— Батеее! От чешмата тече водааа! — крещеше той, сякаш го беше ухапало бясно куче.

— Водааа!?! — развика се и най-големият. — Я опитай дали е вода!

— Опитах, два пъти опитах! — пак екна долният глас.

— Ами сега какво ще правим? — удари се по челото най-големият.

— Нищо — рече най-малкият, — ще си идем у дома, да зарадваме стария.

През същата нощ, когато месечината се появи над гората и посребри керемидите на кръчмата, двамата по-големи братя се измъкнаха крадешком. Най-големият носеше на гърба си чувал. В чувала пъшкаше нещо тежко.

Средният заключи вратата на „Последен грош“ и пусна ключа в джоба си, но ключът неусетно се изхлузи от съдрания джоб и падна пред прага.

Мълчаливо закрачиха двамата между дърветата.

Щом изчезнаха в пуцинака, пред кръчмата изневиделица се появи странникът. Остави тояжката и торбата си на прага, наведе се, взе от земята ключа, дето го беше изтърсил средният брат, и отключи кръчмата. Пристъпи вътре.

Тогава от зимника се чу приглушеният писък на Златушка:

— Помощ!

Странникът отмести големия камък, с който беше затиснат капакът на зимника, и отвори подземиято. От тъмнината се показа главата на Златушка. Странникът попита девойката:

— Къде ти е годеникът?

— Братята му го вързаха, натъпкаха го в един чувал, затъкнаха с кърпа устата му — да не вика, и го отведоха някъде, а мен затвориха в зимника.

Странникът я хвана за ръката, изтегли я горе и рече:

— Върви подире ми! И недей се плаши! Всичко ще се нареди тъй, както трябва.

В същото време двамата тъмни братя вървяха по една светла горска пътека. Дърветата, притаили дъх, се давеха в безмълвие. Нито един лист не шумолеше. Като стигнаха до едно кухо дърво, поломено от гръмотевица, средният прошепна:

— Бате, тук е вълчото вървище. Пуцай чувала! Щом месечината се потули зад облак — от пещерите ще изскочат гладните вълци и ще го намерят.

Най-големият изръмжа на най-малкия си брат:

— Сега вече ще се отървем от теб! Вълците ще те разкъсат!

А средният се наведе, извади кърпата от устата му и добави:

— Дишай, не искам да се задушиш и да издъхнеш, преди да дойдат вълците.

И двамата злодеи поеха назад тичешком.

— Какво зло съм ви сторил, мили братя, че ме оставяте на вълците? — викна най-малкият брат.

Никой не му отговори.

Месечината, потресена от престъплението, бързо потъна зад един облак. Наблизо зави глутница вълци. Между дърветата се появиха святкащи алчни очи.

— Свърши се с мен! — простена най-малкият брат, захвана да се гърчи и направи отчаяни усилия да се отвърже, но въжетата бяха

стегнати донемайкъде.

Вълците приближиха. Но тъкмо когато един грамаден звяр направи скок към вързания, измежду дърветата се втурна странникът. Той замахна с тояжката си, удари вълка по главата и викна:

— Циба!

Вълкът заскимтя като куче, укроти се бързо, обърна се назад и подви опашка. Тръгна към пещерите. Подире му се повлече цялата глутница.

Златушка се наведе над годеника си и чевръсто развърза ръцете и краката му.

Потресен от злодеянието, най-малкият погледна с безкрайна благодарност странника и го попита:

— Защо ме оставиха моите братя на зверовете?

— Твоите братя не са добри хора. Искаха да откраднат кошничката със златните ябълки и годеничката ти. А като се върнат къщи — смятаха да излъжат баща ти, че те са убили ламята, за да получат имота му. Но който копае яма за ближния си, сам пада в нея.

— А какво ли стана с магарето ми? — досети се изведнъж най-малкият.

— Нищо му няма. За да не му дават овес, кръчмарите го натикаха в гората, да го изядат вълците, но то не се предаде, а захвана да троши зъбите на зверовете с подковите на задните си крака. И стана тъй, че наместо магарето да бяга от зверовете — те офейкват, щом го зърнат в гората. Скитори из храсталаците, сутрин яде малини, а вечер — боровинки. Като се сети за тебе, захваща да рече тъй, че цялата гора кънти от гласа му.

Най-малкият се хвана за главата и се замисли дълбоко. Магаре клепоухо, а пък у него има повече човещина, отколкото у братята му.

Странникът съблече абичката си и я постла на тревата.

— Легнете си — покани той и двамата — да поспите, защото сте много уморени. Виждам, че очите на Златушка се затварят за сън.

Най-малкият и Златушка се търкулнаха върху постланата дрешка и заспаха като заклани.

Тогава странникът извади от торбичката крилете, намести ги на раменете си, хвана тихичко юнака с дясната ръка, Златушка — с лявата и полетя:

*над горските върхари, позлатени от лунната
светлина,
над реките, заглъхнали в нощен покой,
над езерата и моретата,
над най-високите планински върхове —
към родното село на тримата братя.*

След потайна доба крилатият старец се върна, намери магарето
заспало пред самите бърлоги на вълците, хвана го за ушите и го
издигна към месечината.

Пренесе и него.

У ДОМА

Русата глава на слънцето се окъпа в каменните корита на чешмата.

Настъпило беше светло и радостно утро. Юнакът и Златушка още спяха върху постланата дрешка на странника. Магарето се въртеше край заспалите, душкаше краката им и мърмореше:

— Тези крака са бацьовите, а тези — какините!

Първа отвори очи Златушка. Разшава се, поседна и почна да оправя косите си. Най-малкият брат я усети, прозя се сладко, скочи на крака и се обърна към странника, който плискаше лицето си на чешмата с вода:

— Къде сме?

Странникът се понадигна:

— На същото място, където спяхте с братята ти през оная далечна нощ, когато потеглихме по следите на ламята. От тук до бащината ти къща има само един ден път.

Най-малкият брат приближи до странника, разгледа го от главата до петите, втренчи се в очите му и попита:

— Кой си ти, дете ме отърва нощес от вълците, и защо вървиш подире ми?

Чудна усмивка озари очите на странника:

— Аз съм твоята добра воля.

— А къде останаха братята ми?

— И братята ти потеглиха насам, но те никога няма да стигнат до бащината си къща.

— Защо?

— Защото от оная къща, където ги оставихме, до бащиния ти дом има сто години път.

Като изрече тия думи, странникът мигом изчезна, сякаш никога не го е имало.

Най-малкият брат и Златушка се наместиха върху гърба на магарето. То наостри уши, изрева и се понесе вихром към родното

село.

Ето го бащиния дом! Тежката дъбова порта скръцна и се отвори, но магарето не мина през портата, а прескочи по стар обичай през оградата.

Дядо Върбан се показва на прага и сложи ръка над очите си — да види кой му е дошъл на гости. И като зърна най-малкия си син, непознатото момиче и магарето, старият баща протегна към тях ръце. Устните му прошепнаха:

— Добре сте ми дошли! Честит съм, че ви дочаках!

Най-малкият се наведе и му целуна десницата, а Златушка му се поклони до земята.

В клоните на сенчестия орех зачуруликаха славеи. Златушка огледа новия си дом и ахна:

— Колко хубаво е тук!

— Аз, тате — рече най-малкият, — довърших ламята и ти донесох всичките ябълки, които беше откъснала.

И му подаде кошничката.

Старецът я пое и дигна нагоре десницата си:

— Бъди ми жив и здрав, сине! Двамата с теб ще развъдим тия чудни плодове. От всяка семка ще поникне дръвце. Не е далеч времето, когато по цялата земя ще зашумят ябълкови градини и за всяко дете ще има сочни златисти ябълки. А поколенията ще казват: „Колко сладки са Дядо-Върбановите плодове!“

Петелът плесна с крила, силно изкукурига и приказката свърши.

Издание:

Автор: Ангел Каралийчев

Заглавие: Български народни приказки

Издание: Осмо издание

Издател: Народна младеж, издателство на ЦК на ДКМС

Град на издателя: София

Година на издаване: 1986

Тип: сборник

Националност: Българска

Печатница: Държавна печатница „Димитър Благоев“

Излязла от печат: декември 1986 г.

Редактор: Методи Бежански

Художествен редактор: Иван Стоилов

Технически редактор: Маргарита Воденичарова

Художник: Румен Скорчев

Художник на илюстрациите: Румен Скорчев

Коректор: Галя Луцова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/2389>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.